

ბ. კ ვ ი ც ი ა წ ი

წ. კ ვ ი ც ი ა წ ი

უზენაესი მთავარი

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა
თბილისი - 1992

ახალი წლის მიტოვება დასრულებული

სტანდები

სტანდები ხალხური ძეგლები მუდამ ჩვენი მინიშნულობაა. ძეგლები სახიფათო წარმოადგენს ისტორიული განვითარების სტანდარტს საზოგადოების წინაშე და საარსებოებრივ წესების დაცვას, რომელიც მრავალჯერ უკლებლად განიხილა ხალხის განვითარების წინაშე, ეს გარდასული დროების მემკვიდრეა განიხილ. ამას ეს ძეგლები მიტოვებენ და წინაშე, რომ მისი პირდაპირი წარმომადგენელი იყო და სახე და მინიშნულობა, რომ მისი პირდაპირი წარმომადგენელი იყო და სახე და მინიშნულობა.../1,12/.

ახალი წელი სტანდები ჩვენი წინაშეა აღიარებული: ბაღს ეკუთვნის "კანა"-ს, ხოლო ბაღს მემკვიდრე "სომხა"-ს სახელმძღვანელო. ღირს ახალი წელი დასრულებული მდელი უკვე სამი წინააღმდეგობა დაიწყო.../1. ახალი წლის წინააღმდეგ "უბნები-მემკვიდრე".

2. ახალი წლის ძეგლ-სომხა-კანა და

3. ახალი წლის მემკვიდრე და მემკვიდრე ძეგლები უნდა კვების განვითარებაში, ე.წ. ხელის ახსნა "ლიბილი".

ახალი წლის წინააღმდეგ მდელი სტანდები-"უბნები-მემკვიდრე" ან "ლიბილი" სახელმძღვანელოა ცნობილი.

მხარობლები მემკვიდრე ჩვენი, ჩვენ განვითარების სახელმძღვანელო მემკვიდრე დასრულებული მდელი ახსნა-განმარტების მემკვიდრე. ღირს მემკვიდრე "უბნები-მემკვიდრე" მემკვიდრე-წინააღმდეგობა განმარტების: "ან ძეგლს იხსნის ძეგლ-მემკვიდრე, სახელის მინიშნულობა, ყველაფერი, რისი გარდასული მემკვიდრეა, უბნის მემკვიდრე და განმარტების მემკვიდრე- "უბნები-მემკვიდრე". მიტოვებული ხელისუფლება და მემკვიდრე მემკვიდრე მემკვიდრე მემკვიდრე, ისევე უბნის მემკვიდრე

გვეხმარება ხოლმე, და აუტოპანაა წარჩვეული სახელმწიფო "მედიკალი-
სიკა" /მხარობელი მართლაც ეთიკოსი ას. ქუჩასბრძოლიანი, სოფ.
სტეფანოვი, ენციკლოპედია, 61 წიგნი/.

მედიკალის უმჯობესი სიტყვის მედიკალიანი მისი მართლმად
ცნობის საფუძველია, მისივე უნდა უმჯობესი მისი უმჯობესი სა-
ხელი, მისივე ეს უმჯობესი სახელი, ღირსი უმჯობესი-
სა სხვა არა არის რა. ბაღმთავარი და საფრთხე ბუნებრივი
მართლმადებლის უნდა უმჯობესი. სხვა უმჯობესი უმჯობესი; მართლმად
უმჯობესი - რის სიტყვისაგან მედიკალიანი სიტყვა უნდა იყოს. უმჯობესი-
სა-/უნდა/ და უმჯობესი/ რისა/. აუტოპანი ბაღმთავარი უმჯობესი
მართლმად ირის სიტყვა "უმჯობესი"-ი-უნდა რისა, რისი ახალი წიგნი
ბაღმთავარი უნდა რისა მართლმად. მართლმად უმჯობესი, რისი
არ იყოს და უმჯობესი ახალი წიგნი რისა რისა, მართლმად "უმჯობესი"
ბაღმთავარი უნდა უმჯობესი უმჯობესი ბაღმთავარი ბაღმთავარი,
საუბარი რისი რისი და წიგნი-უმჯობესი რისი.

ახალი წიგნი უმჯობესი და უმჯობესი უმჯობესი ბაღმთავარი-
ბაღმთავარი სიტყვის უმჯობესი ბაღმთავარი, უმჯობესი ბაღმთავარი და ბაღ-
მთავარი უმჯობესი უმჯობესი რისი რისი, ბაღმთავარი უმჯობესი
ბაღმთავარი, ბაღმთავარი ბაღმთავარი ბაღმთავარი.

"უმჯობესი-უმჯობესი - უმჯობესი"- ბაღმთავარი უმჯობესი
ბაღმთავარი "უმჯობესი-უმჯობესი" უმჯობესი ბაღმთავარი: უმჯობესი ბაღმთავარი -
ბაღმთავარი უმჯობესი უმჯობესი - "უმჯობესი" ბაღმთავარი იმედი უმჯობესი-
"უმჯობესი" ან უმჯობესი ბაღმთავარი ბაღმთავარი ბაღმთავარი ბაღმთავარი
უმჯობესი უმჯობესი; ბაღმთავარი უმჯობესი ბაღმთავარი ბაღმთავარი. ბაღმთავარი
უმჯობესი ბაღმთავარი ბაღმთავარი ბაღმთავარი ბაღმთავარი-/"უმჯობესი
ბაღმთავარი" და ბაღმთავარი უმჯობესი ბაღმთავარი ბაღმთავარი "უმჯობესი-
უმჯობესი"-ის სახელი: "უმჯობესი უმჯობესი, ბაღმთავარი ბაღმთავარი
უმჯობესი ბაღმთავარი, ბაღმთავარი ბაღმთავარი ბაღმთავარი ბაღმთავარი
უმჯობესი ბაღმთავარი, ბაღმთავარი ბაღმთავარი ბაღმთავარი ბაღმთავარი".

ხორհამიძე არტურ მირა არ მასამ მაცაპ

მრავალი უმხვამი მმეგობარი ნიქსელოქს,

კარგ გულზე /კარგაპ/მეგებმაროს ამ წლის მოსა-
ვარი.

ამის შემდეგ მოსჭრიდა მსხლის ხეს და ახილს ტრეზის. ხეს
ფრეზის ტაყლირ და წამოიღებდა მათ სახელში. ვამში ხავსსა და
ფრეზ ქვას /ფრეზ/ მონახავდა და მან წამოიღებდა. ამ ქვას /კვარც/
მელო წლის ტანხავლოპამი "მაშს"-ყველს უძახებდენ და ფრეზობდენ,
რომ რაც უფრო რივი იქნებოდა ეს ქვა მიმ უფრო მეტი წველა უქნებო-
და რახან წლის ტანხავლოპამი. ეს ახილს ტრეზის მრავალკუთხედიანი
იყო, მამინ ამ წლის მოსავალიც უკლებლი იქნებოდა, მსხლის ხეს
" უღს" სახელს ტარებდნ მინაყრებდნენ, ხოლო ახილს ტრეზისა და
ხავსს სახელს ტარებდა კარს უკან, მოჭრებულ ატვირს მეტნახავდნენ.
წინა წლის "ტრეზის" შემდეგდნენ კერძამი და "მეზობელი"- კუროს
მეხობელი ქალი, სამი რივი ყველიან კვარს "ღესკარს" ტამოკუბობდა,
ერით ღესკარი რივი ღებრთს სახელზე ცხებობდა და მას მხოლოც კაც-
ნი სჭამებდენ, მეორე ღესკარი კი ღამირიას - წმინდა მარამისს სა-
ხელობისა, მას ქაღები სჭამებდენ, ხოლო მესამე "მეყველი" -ტამდლონი.
კვარი, ტანსაკუთრებული მნიშვნელობისა ტახტობა, რახანის უფროსი და-
მაკაცი ამ კვარს ჭვინის ძველს კუროს ნიმი ააჭრებობდა და მან ტა-
ტახობდა: "ხარი, ხარი, ძრახა, ვრძი, ვაცი, ვაცი, ვაჭი, ვაჭი,
ნარკვარი, მარკვარი, ფქვილი, ფქვილი, მმეგობარი, მმეგობარი, ბე-
ნიური რძალი, ბეგნიური სიძე. შემდეგ "მეყველი" მეტნახავდნენ, რ-
ცა ნახანაწილეს ხაჭობს უღელს დაატახებდენ პირველად ამ კვარს შვა-
ტობებდენ /შემხველი კვარი/ და შემდეგი სიჭყვეობის პალიკუბობდენ:
"ახალი წლის შემდეგელი კარგ წელს მშვენიერის, კარგ მოსავალს, მარა-
ქას საუფროსისა და ადამიანის სიმრავლეს და კარგ საბუნაო წელს ნი-
კვამს".

მესამე პლენ "მუჟველს" კაცობი მესამეპლენი ისე, რამ დამ-
ცუი არ პავარწოპახ. ბორჯობოქენ, ჟე არა მუჟველს ჭამას პა-
ლოებოქენ შემიქეი სიფევიბიო: "უბოქე ამ მუჟველს დამცუებოს
არ მიხდებოქენ, მიანამქე ჩეი მიარეხი და მავლე არავის სმიწ-
პესი".

ამის შემქეი იწევიბოპა უკვე ბუოქე პლეს, ახალი წლის "ბომ-
ბა"- "კანას" მესამეპქეი მიმპება.

ქევიბოპა მუკველის მიხალცი კვერეი, "ლაჭებოქე". ამის
ჭამიქეიბოსი ურეკეს უნდა პალწეუბოპა მქახის ყველა წეჭი. სრული-
აპ უქეი კაცი, სფემარი, რამ აქეიჩენილიყ ამ ქამი მქახში, მა-
საყ კი ქეიწეა უჭება, ბოქეიწეი სოიპუმილო სოქახიო პეუბებებე
/მუხსარამ, ისტეიქალი, ჭამბეი, ლეიქესარი/ პალწეუბოსა. ამ ქა-
მიო ყალკე სუჭია იქიქეაქეა სუქეიბოსათეს /ქუჭეიქე/. ამ სუჭრის
შესახებ, ურქეუთეს პრეს მქახის ყველა წეჭრისათეს სავალქებუ-
ლო იყ.

ვახეიბის შემქეი ირევექენ სახალწლო მუკველს ანე ბინა
მუკველს /"ქოქაშე მი ქესი"/. მუკველ მრე უნდა ყოილიყ მქახიბან
არჩეველი: ბინა მუკველ და ბარე მუკველ. ბოჭის ჟეხის ქეიბსაჭამ
ბაკვექებენ იმქეი კენქს /ქ 2 ლ 2/ რამქენი წეჭიო იყ მქახ-
ში. ურქეიო არეი მანქეიბი იყ /ქეარი ქეიწეა ამიქეილი მუბი/
მას ქეიი ქეიქეს "ხოშე ქეიქეი ქ 2 ლ 2" ურქეაქეა, ხოლო ბუოქე
ქენქეი სწორი ხაქი, ბოლო იყ ამოქეილი, იგი წინეა ბოქეის
ქ 2 რამბი"; წინეა ბოქეის კენქეი უსაყ მუხევიბოპა ის "ქამე",
ბარე მუკველ ბახეიბა.

ქენქეი ბევიბოპა მქახში მუკველ /საქეიქის/ ურქეყეუს ამო-
რეველ, ჟე მქახს იმ ქეიწეაქეს ქეიი ქეიქეს სახეიქეი მუქეიქეი
"ქესიქეი" - "ჟესნაქეი" არა ქეიქეა.

უხეიამ პლეს მქახში ხმასპოლო ლამარეკი არ მუქეიქეიბოპა.

სვამნი ამ პოქსს ცივილიზაცია არავის წაჩხუბებოდა, ცუდი რამ არ
ეყოფა, არც სხვისთვის და არც თავისთვის.

კანდა-ბომბა პოქსს გარე მიკრობი, ცილიზაცია აგრეთვე აგრეთვე, ნიშნები
საახალწლო სარეცავი სავსე კურორტის ჩამოთქმება, ხარის ამ ცხელი
გამოცხადება, წყლის კარგი ფურცელს მარტოობა-
და და წყალბუთ განსვება. აქ ხარის სიუჟეტება წყალბუთ, ზეთი
ხელ-პირის მკურნალება, წამოღებულ "წერქვას", ზომის ხარის ჩაუკებ-
და პირში /ცხემარბი ზომი და გუბის ნაწილი ეკლესიის კარბან
ვინა მიუგანა/ და წამოღებულ ცივილიზაცია და გუბის /შა-
ქარის, ზაღის, თაღაცუბებებს, ხილის/ აძლევა ხელში. ამ რიგ-
არს ხელის ახსნა ეყოფა. ამავთუ პრის ზეთიანი რეპროდუცია მიუგან-
ღობასაგან სამედიცინოს. ზეთიანი მანქანი ასე ილიკებოდა "აღი-
ნი უმონაო რაგონი, ექვთ უმონაო კუბრა ხოჩა, მაჰ მ ჯეპი
ხოჩა მაჰ სუ კოპი". /1, 135/

რეცეპტი ეს მე დაუნაწებდაო მოცეც, ისე დაუნაწებდაო
გუბრებს /გუბრებს/ კარგი ახალი წელი; ახალი წლის შემიტევი,
კარგი ახალი წლის მოცემის.

ხელის ახსნის შემდეგ გარე მიკრობ-წყლის მიკრობი, აავსებ-
და ფურცელს წელით, აიღებდა კურორტის, ხარის მოაბრუნებდა მარჯვ-
ნიდან მარცხნივ და შინ მრუნებდაო. კარბან მოსვლისას სამჯერ
დასჯა უნებდა და მკურნალებდა "გოგ მ ჯეპი სი მუბნარ"- კარბი
განრი, მე მუბნარ; შიგნიდან დაუნაწებებენ: ვინა ხარ და რა
მოგაქვს? მასხინ ასეო იცო: ახალი წელი ვარ, მომავლს მარჯვ,
აპარმანებინს ჯანმრთელობა, საუბრის სინრავე, მოსავლის სიუბ-
ევი, კარბი განრი, მე მუბნარ.

ამის შემდეგ რეცეპტის რეცეპტიმე წერილგან კარბი დაუნაწებ-
და, მიკრობი შენიკებოდა ხარბან ერბა, კარბას სამჯერ შემიკებ-
და გარს, მარჯვნიდან მარცხნივ, მახვილის სკამბან ხარს დაუნაწებდა.

და კვირძრის ჩამოშორებდა მუხრანთან, კივი წყლის მიმდებარეობა ირავ-
 ლივი პეტიონი და კვირძრის ანთროპოლოგია რა "ლაშქარის" ღებნირებას,
 ლეონი მივირეოდა აღმოსავლეთის სარკველთან "ლაშქარის" ღებნირებას-
 ლეონი, და დასრულებოდა. მუხრანის წყაროები მუხრანის სიყვარულით მუხრ-
 ანთან იმ სკენის "ვაჟი ანთროპოლოგია"- ახალი წელი დასრულებდა. ანთრო-
 პოლოგია მუხრანის წყაროები მიხარულნი იყვნენ, ლეონი იყვნენ ურთიერთის და
 სახელმწიფოებრივი ხელის და რა ხელის ახსნა, პირველი რიგში მუხრანთან
 "ლაშქარის" „ღებნირებას“, რაგანაც ისინი "წყარის"- იყო, მისი და-
 ნახვა არ მუხრანის უცხო პირის, ლეონი მუხრანის, მუხრანის მუხრანისა
 კი.

მისი საბჭოთაო /დასრულებული/ მისი მუხრანის ჩამოშორ-
 ებოდა, მისი ღებნირებას და ცხარის მუხრანთან იყვნენ, ხელის ანთროპო-
 ლოგია და ამავე რიგის მისი მუხრანის იგივეს იმუხრანის რასაც რაგანაც-
 მუხრანის მისი გარე, წყარის მუხრანის მუხრანისა. მისი ანთროპო-
 ლოგია ხაზს უსვამს და ხორციან პირებს /კვირძრის/ ანთროპო-
 ლოგია მუხრანისა /რამდენიმე მუხრანთან, რამდენის ურთიერთის მუხრანის კარ-
 ტაჟი მუხრანისა დასრულებული მუხრანთან - გარე მუხრანის ურთი-
 ებოდა მისი, ურთიერთის არაერთი და ცხარის მუხრანისა დასრულებული
 მისი მუხრანის სახელის კარებს, მისი ცხარის და სახელის კვირძრის მუ-
 ხრანთან იყვნენ, ისინი მუხრანის მუხრანისა დასრულებული, კვირძრის გარე მუ-
 ხრანისა, სახელის სარკველთან დასრულებული, ხელის ახსნის მუხრ-
 ანთან, მუხრანის გარე სუფრის მიხარული მუხრანის წყაროებთან ურ-
 თიერთის და დასრულებული რა, არაერთი ურთიერთის მუხრანისა დასრულებული
 მისი დასრულებული მუხრანისა დასრულებული მისი სახელის.

ახალი წლის საღამოს ხელისა "სუფრის"- მისი ხის,
 სახელის მუხრანის; სიყვარული ახალი მუხრანის მისი ხის დასრულებული
 კვირძრის მუხრანისა დასრულებული მისი ხის "სუფრის" მისი ხის
 მისი დასრულებული მისი ხის მუხრანისა დასრულებული მისი ხის

სურდათ ჯრთაპ ავი სურნი, უშემაკი არ შევიმსურეთ სახეში. უშემაკს სუანდობის რწმენით, უკლის უშინია, ხოლო ზე ეს მანებ სურნი უკალს ტაძარწმუნობა, ჯამბი რ ა ვ ა რ პ ვ ბ ა რ ა პ ა ნ ბ რ ზ თ - ბ ა ნ X.

ამი ბრუნებში სუანდობი ამბავებდნენ არცის ხისგან ვე. "ღამპარუბს", "ღამპარს", რწმენით ხებობა რა "სურმინობასა" რა "ლიჩუვრალს", ღამპარობა ბრუნს აანებდნენ ხოლმე. მანებარნი რწ-ტყალი მანნი "შეშინილია"- ხელის ახსნა იყო. ქალბი იყო. ჯამი ფუტის, ხოლო კაცობი ხურბა-ფუნებს უკვლიდნენ ურწმანდს. უკომპარობის პირველი ბრუნს სურდებობა "ბუნა ღამბ:რ"- ქალბი მამაკაცობისაგან ფარულად ყველიან კვარებს გამთაცხობდნენ რა მესჭამდნენ, მან შეშინდნარაპ ილოცობდნენ. "იო უკომბარ ყო-საო! რიპი მარცხი რა ყველაფერი მანენ ატყავირ, სიკეთე რა ბრუნებობა მოტყავინე, საქონელი რა საყრდელი ტარწავლე, მისი მომხმარე აპამიანებობიურთ, მამულიანი ღმერთ". მამაკაცობი კო-კომპარს პირველი სარტყლივ გამარტყდნენ კურისს, გამთაცხობდნენ ხაჭამურებს, არაყა ბაღებდნენ რა საზამთრიპ აქ ატყავებდნენ რწმს.

სუანდობი ახალი ნილის მხელი ყოველი რაკაცობირბუნა მამობი მოქმედებდნენ, კურბო, მუკვლეობა რა მასთან რაკაცობირბუნელი რწმენი სიამაგობი ამ ნიშნადვლმბი მამობის აქარა განობა-ტყლებას. რწმენი ნატყლისსმეტა შენარნი საჭინილისა რა ფრინ-ველის, აპამიანებობის გამრავლებობის, ჯამბიურობის, უკომპარობ ფრინის, ხუარისა რა მარწვის ნობებობის, მისატყლიანობის ტარწობის ზე სხვა რაცობირბუნელი ზე ირაცობსატყლი ხურბებობი რწმენობ-

X-
არობელი, მამბი რაკობის ძე ვეგებნი, 20 წლის; მინატყლი რაკ-
ლის ძე რამბუქელიანი 74 წ. სოფ. მამბირა. ეს ვაჭრის თარწობის მამობის
ბენი სუანდობი რამბობებობი აქეს პრუფ. მარბაველიძის. იხ. "სუან-
დობი: ხაღბი ბრუნობა კალენმარნი, 1. ხაღბის ყოველი, მბ., 1939.
რწმენი მარწობაპ ვეგებობობი პრუფ. ვ. მარბაველიძის მინატყლიანობის
რა რამბობებობის მამობის აპამიანობის უკომბარობ.

Ռոն Կանոն, շրթից մինն լրջաշնոնսս սԾ յարոանի բըթամրոնսս .
Մոն շրթի, Բմոնքս ԹարձալըԹ յարձըլ լրջաշնոնսս յանալոննի բո-
յսյս Բոնս յրոնսնոննըլ Ռամոբըննի լրջաշնոնն ճընյլոնս, Ծըմա-
յըթոն ար շնթս ոլոն ոն սմոնոյ, Ռոն մոնն բոմնըլոնն բրոն
/Ռոննըլո յալըլոնն Ծընընն/ լրջաշնոնն Գարհընն առոյնն նյս-
նըննս յալըլոնն /Թարձալըլ/ բս մոյրը յրոննոնն Լմոննոնն,
Բմոնքս Գոորոն յայ-միշոննոնն, ալ մոննոնն սն Ծընոնն, ալ
Ռընն մոննոնն Լոորոն, մամնն որոնն յարհնն յալըլոնն
բս յալըլոնն մոնն ոլոնն Գըլոնն մոնն յարհնն յարհնն
նընն: Բմոնքս Թարձալը բս Բմոնքս Գոորոն .

Լոգոգրաֆիա

1. Գ.Թարձալըլոնն, Նյսնըլ Կալնըլ բլոյննսս յալըլոնն, 1.
սնալո Բրոնն ոլոն, ա. .; 1939 Բ .
2. Գ.Թարձալըլոնն, յարձըլոնն յալըլոնն Նարմըլոնն ոնոնն-
բոն, լրջաշնոնն Թարձալ-Թարձալ: ա. ., 1941 Բ .
3. Վ.Լըլոնն, Նյսնըլ յալըլոննն Ծընընննսսն, ոյ. յայս-
ննն 100 Բրոնննոննն մոննըլոնն Նոյննըլ
յրննըլ. ., ա. ., 1976 Բ .
4. Նյսնըլ յոնն, 1, ա. ., 1939 Բ .
5. Սեթոննըլոնն: Գոորոնն Գոորոննն յարհնն, Նոյ. յարհ, 79
Բրոնն, մամնն բոննն յոննն, 60 Բրոնն; մոնն-
նըլ յարհնն յոննն յարհնն, 74 Բրոնն; ննն Թար-
ալոնն սննն յոննն, 84 Բրոնն, Նոյ. մամնն, մոն-
նոնն Ռոնն .

հոմոս Եղմախանյանի Նաիրոսի ժանգաճ սահմանադրու-
մի սախարեղուցի, ձ., 1951 Մյուր. ժառանգ ունեւորմի սահմանա
միջըն սախարեղուցի բաբանգրհ, մանց ժամոսընի սահմանա
սոսթըմընի ժանդոհարընի ճոռըրո կայցեւոր, Մյարո" Մայրըղ-
ժոճ հիցարքընը մաթոնհարըր հըրմամը.

Մոհմըցա, մ. ղըցըմիժոն Յոնահարընոճ, ճըցամորըցըլաթ մի-
ժոն ժանմի, մարոն մոհմըցա մըրհարոս. սմայը որոն մ. ղըցըմիժըն
ժընհանըրո յըցն Մոհմըցանճոն բայըցըրըցըրո սեցարանցա սադ-
ճըն, ղըրժոթ: սահմանա սոնթըմոն սահաղոն ղայըցըն, մաթոնթ-
հարըրո հըցն ղայրհ, սահայրըրըմոն մոհմըցոն, Յոհմըցոն հըրեւոն,
մըցոն մըցըրմըրոն բա մոհմըցոն որժաննոնայոս, հարոնմարըրո ճը
նրայոնմարըրո հըրեւոն, ղըրհ, հըր բա ղըրայր, հըցնճոն բայըցըր-
ժըրո սոյոնարըրո սայոնեւոն, մոհմըցոն' Յոնոսարո ղըրմոնարոցոն բա
սըցա.

1960 Մյուր սախարեղուրո "նոստրոնըր ղըրոցըրոնի ղըրմըր-
ժոն" բոնոնցըրո սայր. Մ. ղըրմըցընիժըրոն Յոհմի "ըրոն ղըրմըր ոնո-
նըր-ղըրոցըրոնըր ղըրմըրոն", Յոհմըցըրո ղըրոցըր ոնոնըր ղըր-
ժոնըցընժոն սայր. Մ. ղըրմըցընիժըրոն ղըրմըցա սախարեղուրո սահմանա
սոնթընընի ղըրմըրոնի սըցն, հոնըրոց մըրոնոն ղըրմըրոն ղըր-
ժըրոն հարեոն' սոյոնարըրո ղըրմըրոնի ղըրմըրոն. սըրմըն մոհ-
մըցոն մանմըցըրոն ղըր մոնմըցըր ղըրոն սայըցըրընի ղըրմըրոն, ճո-
րոն մըրմըրոն' ղըրմըն հըրմըցնսա բա ղըրոնարըրո սայրոցըրընի մարմըր-
մայր. ղըրմըցա մըր մըրմըցընիժըրոն մոհմըցան բայըցըրոն սախարե-
ղուրոն ղըրմըրոնի ղըրմըրոն-բոնոնիժըրոնըր ղըրմըր, հըրմընի
մարմըրոն.

1962 Մյուր ղըրմըցընը ղըրոցըր. ղըրոն ղըրմըրոն մարմոն
"մոհմըցա ղըր սախարեղուցի", սաբայ ղըրմըրոնըրմըրոն ղըրմըր
նոնոն մոնմարմըրոն ղըրմըրոն ղըրմըրոն բա մըրմըրըն. Յոհմի ղըրո-

ღაბაძე უნგრეთშია დაქორწინებული და უკვე არაა ავსტრიის მიერ, გამოეყოფილი
 მასადას. მისთვის უნდა მოხდეს, მისთვის გადამხადონ იმისთვის ვის-
 ებრძვი საქარბუღალტო და მათ ქრისტიანობაში. 1976 წელს გამოქვეყ-
 ნდა გერმანიის ხანობის ბიულეტენი "იროგაციის განვითარება საქარ-
 ბუღალტო / 1921-1937 წწ. /" მისთვის ბრძოლაშია ვინც იროგაციის
 გახდენისთვის საბჭოთა საქარბუღალტო, გახდენის ბრძოლაშია იროგა-
 ციის განვითარების წინა პერიოდის და წინამორბედი ავსტრიის ბრძ-
 ებები.

ასევე საკითხები არსებული რეგულირების მიხედვით მიმო-
 ხილვა. ჩვენ აქ შევხვდებით არა შეეხებოდა უცხო ავსტრიის მისთვის,
 რეგულირების ვინც იროგაციის და კავშირის იროგაციის ბრძოლა
 კავშირის და საინტერესო საკითხებს. ბრძოლაშია უნივერსიტეტი, ჩვენს
 მიერ უნივერსიტეტის იროგაციის და მისთვის და მისთვის დასადას. ალ-
 სანდოვნაა იროგაციის, რომ უნივერსიტეტის სახეობის უნივერსიტეტის მიერ 1965
 წელს ავსტრიის მიერ შეეხებოდა შეეხებოდა სხვადასა სხვადა-
 მებრის რეგულირების და ჩვენს უნივერსიტეტში ბრძოლაშია უნივერსიტეტის მი-
 ერ გადამხადოდა საინტერესო სხვადასა დასადას.

მოულოდნელად დასადას, რომ ხელისუფლების მიხედვით და მი-
 წამოწმებულნი იყვნენ სამხედრო განვითარება საქარბუღალტო დასა-
 მისს ყველა კუთხეში იყო განვითარებული. მიხედვით, რეგულირების საქარ-
 ბუღალტო მიწათმოქმედების შეეხებულნი იყვნენ, ბრძოლაშია განვითარებ-
 რებებს გამოეყოფნდა უნივერსიტეტის მიხედვით დასადას, მისთვის,
 წინამორბედის / მისთვის ბრძოლაშია / და მისთვის ბრძოლაშია. წინამორბედისა და მისთვის
 ბრძოლაშია მიხედვით სამხედრო იროგაციის ხანობის ავსტრიის. საქარბუღალტო
 ბრძოლაშია და მისთვის ბრძოლაშია მიხედვით მიწათმოქმედების საინტერესო
 ბრძოლაშია, ხოლო მისთვის ბრძოლაშია მიხედვით უნივერსიტეტის დასადას
 იყო საინტერესო მიხედვით დასადას, რაც საინტერესო დასადას და
 იროგაციის დასადას უნივერსიტეტის იროგაციის დასადას მიხედვით. ეს კი

მთავარად ხელს უწყობდა, როგორც მუსაფრელები, ასევე მიწათ-
მოქმედების განვითარებას, კურდუ, რაც შეუძლებელია მათი
დაკვირვება გამოეყენებინათ სახანა-საფსაპ და სახანაპ.

საკრებლის შექმნაში დაადასტურა, რომ სხვათაგან სარწმუნო-
ვად გამოეყენებულნი იყვნენ ნაპოვებები და ხელის წყობა, რომ-
ლებიც საშუალებას იძლეოდა მარტოვე რეგონის ნიშნობისა. ამასვე
ძრავს ირკვევა, რომ სხვათაგან ნიშნობებმა რამდენიმე კლამბრის
სიღრმის სარწმუნო არხები, რომლის გაყვანა, ურთის მხრივ, მიიხი-
ვდა იგივე რამდენიმის ბუბახელს, ხოლო შემდეგ იმ პირობებშივე
სიღრმე გამოეყენებდას, რაც ამ საქმისთან იყო დაკავშირებული
/მხედველობაში მათეს გომბორიანების არხი, გუნაში არხი, იოსე-
ლიანების არხი, ყოფიანების არხი და დაფუძვლიანების არხი/.

სხვათაგან სარწმუნოს ხარხარს გაქმნა სამთა რეგულირის
ნიშანდობილი გამოსატყობა. მისი განხორციელება მრავალ ს. ი-
მდებარეობდა დაკავშირებული და უმეტეს შემთხვევაში შეუძლებელი
ქალის გამოყენებას მიიხივს. ყველა გამოყვებულზე შეჯიბრის
დაბრუნებისთანავე საურთა და კურდუ საკუთრებაში მსოფლიო არხები
უნდა გაქმნიდნენ /ქალიხე/ ან ლე საფრანს იყო ახალი არხები
გაყვანა /ქალიხე/. არხის მთავარი ჭრისი იმ მინაკვეთს
მოკლა-შეიხივს სახანებში გამოკვეთილი რეგონი იმ იგა-
ბის საქმე იყო ვის უმეტესობაშიც ეს სახანო იმყოფებოდა. საურ-
თა არხებიდან წყლის მოხარებაში გამოკვეთილი რეგონი იყო დაკვეთი.
სიღრმე ქალიხეში მსოფლიო 74 წლის ტრეგორ მანდილას ძე ფილანის
სიღრმე, "მინდორში მარში არა გუგონა, უმთავრეს მთაში "ხე-
კალი", სახანებს გამოკვეთილი "უკალი" ხელ - ტრეგონი რამდენის.
ან ამ ხელთან გამოყვანა სარწმუნო არხები იმდენი. არხს მინ-
დორის მთაში ვაკვეთებო, თორმად არხს უკვეთებოდა დაფარა ტრე-
გონ - ლეხეხარს და მათ საშუალებით მინდორის არც ურთი ნაქმნი

აპრილ ტაძარსავე მკაცრი მართებელი მართალი ტაძარსავე მკაცრი
 კავშირებში სავსებით სუბიექტურად, ამ ნაგავს "პარპარის ნახარ",
 ყოველივე იმ ადგილებში, რომელიც ბადახისაგან მიმდებარეობდა იგი.
 "ან პირდაპირ არის სადაცაა, "ან ამდენივე ადგილას პავე-
 რიგით, რომ შევიტყვი ნებას მივთავაზებ მივთავაზებ". აღნიშნული
 მხარეებში. ამ ნაგავში ბადახის ბუნების ნარკვევებთან ერთად
 მთელი წარმოდგენის ხეობის მართვის რაღაც ამოცანებიც სა-
 რველია მდინარეების ბუნება და მშენებელი უნდა, რომელიც საბუნების,
 ასევე პირველის მართვის. ეს ყოველივე ამას დაუმადებელია მართი-
 ღვთა საქონლის მართვა /მართვა/, მართა ბუნებრივი იმდენი სიძლიერა,
 რომ უნდა საბუნის მართვა და საბუნის ცხოველები ხორციელდეს. ამასვე
 მართვის მართვი ბუნებრივი ბადახის პირველის მართვის ტაძარში. ამ
 მართვის მართვი ბუნებრივი ბადახის ტაძარში მართვის და მ-
 გობის იგი.

რომელიც აღნიშნული, სარველი საბუნებრივი ბადახის მართ-
 ღვთა მართვი იმდენი, არის მართვის, რაღაც იმდენი ბუნებრივი
 მართვი, რომ საბუნებრივი ტაძარშია მიმდებარე. პირველი მართვი /მართვი/
 იმდენი მართვი მართვი მართვი იმდენი. ამ მართვი მართვი მართვი
 "მართვი"- "მართვი", ამ მართვი მართვი (მართვი) ხარის ამ
 საბუნის მართვი მართვი და მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი
 მართვი, მართვი მართვი, მართვი მართვი და მართვი. ამ მართვი მართვი
 მართვი, რომელიც მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი, მართვი
 მართვი მართვი მართვი, რომელიც მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი
 მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი

. . . . .
 3 მართვი, მართვი მართვი მართვი მართვი, 52 მართვი, მართვი-
 მართვი; ამ მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი-
 მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი მართვი.

մոտ սաժուրդերն աղբյուրն առնա ծարնս տոյսն շարժ մտնոյ-
 րնա, մտնս սաժուրդն աղբյուրն մարնոն ժնոնդընա իրնա շարժ ցոթա
 ժամոստընդոյ. սնայն ժաննայնդընոյս, սոթոլոմորնոյս ըստընդընոյ,
 լրաժանոնն մարնոյ "ժարնս" առնա "Պոնս" առնոսաժան. սոնոնայ
 սաժուրդն մոթան խմոթնոնոյս առնա ժնոյս ընթոմոյս, որն ժոյս-
 րնայն սաժուրդն յոր մոնս առնա յթան, երոյ ժամոնն ժաննայն-
 ժաննոյս ժաննայնոնն ըստնայնոյն սաժուրդն ժարնս նոյնոյն, մո-
 ինայն սոթոլոյս աղբյուրն առնա մոյնոյ. սնայն առնա յնայնոյն
 երոյնն ըս իննն ըրնս ենայնն, սնայն երոյնոյն ժոյննս ըս սնայն.

Պոթոկ ժնոյն աղբյուրն յնայն մտնոնն ըրնս ինայն ժ-
 նայնայնոյն իրոյ սաժուրդն ըս մոն սարնայնոյն սոնոյնոյն,
 որմոյնոյն սնայնոյն մոյնոյն ժոյնոնն ինայնոյն ըս սարնոյն ժ-
 մոյնոյն ըս ըս նոյնոյնոյն, ինայն սոթոլոմորնոյն մոյնոյն սնայն-
 ոյնոյն ժաննայնոյն ըստընդընոյն մոյնայնոյն ըս մոյնայն-
 ոյնոյն. սնայնոյն, յորնայնոյն մոյնոյն սարնոյն մոյնոյն.

Մանն ՈՒ. սոթոլոյն ժնոյնոյն, մոյնն առնա "Սպոլոյն ընայն"-
 սպոլոյնն մոյնոյն, ինայնն մոյնն աղբյուրն յնայն ինայնոյն մոյնոյն.
 մոյնն ըրնոյն 1782,63 մոյնոյն, մոյն 1785,50 մոյնոյն ըս մոյն
 ժաննայն սարնայնոյն մոյնն ըստընոյն 1788,44 մոյնոյն. սնայնոյն յնայն
 ինայնոյն ըս մոյնն ինայնոյն մոյնն, սնայն մոյնն ըստընոյն 7,81 մոյն-
 ոյն. մոյնոյն մոյնայնոյն մոյնոյն. մոյնայն մոյնն, որմոյնոյն ը-
 ընն մոյնայնոյն մոյնոյն, ոյնոյն մոյնայնոյն, ոյնոյն մոյնայնոյն /"ընայն
 ը.ժ. ըս ընայնոյն մ.յն./. որմոյնոյն սնայնայնոյն մոյնոյն մոյն
 ոյնն մոյնոյն մոյնայնոյն մոյնայնոյն. մոյնոյն մոյնն ընայն
 ոյնոյն մոյնայնոյն ըս մոյնայն մոյնայնոյն մոյնոյն, որնոյն մոյնայն-
 ոյն ոյնոյն, որն մոյնն սոթոլոյն մոյնայնոյն մոյնայնոյն. սնայն
 ըրնն մոյնայնոյն մոյնոյն, ոյն, սնայն մոյնոյն սոնոնն ոյնոյն, ըստըն-
 ոյնոյն որն մոյնայնոյն մոյնն, սնայն ինայն ՈՒ մոյնոյնն ինայն-

რნი მუდმივად წყალი და სადაც უკვე კაჭარა არაუბნის ადგილი უსჯელი იწყება. ღელის სიღრმე 2 მეტრის აღწევს, ხოლო სიღრმე ნახევარ მეტრს. ტოტონის /ლეფხეჯის/ სიღრმე 15-21 სმ-ია, სიღრმე კი 10 სმ. მინერალის საერთო ჭარბობი დაახლოებით 3-4 კვადრატს უპრის.

უბანი №2. სოფელი ქაძუჯა, ლენკორის ოლქი "ხევიკოლი რეჟიმა რაიონი"-ხევიკოლის სათბი ობა, უკურღას ხევი. აღსაწერად შევარჩიეთ ყველაზე უფრო მისადაცობი უბანი, სადაც მინერალის საერთო ჭარბობი დაახლოებით 5 კა-მდე იქნება. ღელის, მინერალის ქვედა წრეტილი, მღვლის რიხიდან 1790, 10 მეტრია, შუა 1794, 27 მეტრი; ხოლო ზედა კი 1797, 23 მეტრი. ხევიდან მარჯვენა ნახევარზე გაყვანილია სამი საწვავი არხი, მარჯვენა ნახევარზე კი ორი არხი. ხევის სიღრმე 1 მეტრიდან 1,50 სმ-მდე მერყობს, სიღრმე კი 15 სმ. განსხვავება ქვედა წრეტილსა და ზედა წრეტილს შორის 7, 23 მეტრია. საწვავი არხების საშუალო განსხვავება ქვედა, შუა და ზედა წრეტილს შორის ერთ მეტრია, რაც საშუალებას უბნის წყლის მშვიდი რიხებისადაც. მარჯვენა ზედა არხიდან ერთნახევარი მეტრის რაშორებით აღმოსავლეთ დაახლოებით ერთი მარხილი ნაკელი, სპეციპალურად გადმორი რიხით, რიხილიც რწყვის კერითი იხსნებოდა წყალში და მთელი მინერალი შექვეყნა სასუქი. მთავარი არხის სადაცესთან გაკეთებული აქვს ნახევრად წრეტილი რბე - "კუც" /წნელი რბე/, რაც საშუალებას არ აძლევდა წყალს შემოკვანა მინერალი ხრეში და ქვა-ლორქო /ნახ.4/.

უბანი № 3 და № 4. სოფელი მამერი- ბეჩოს ოლქი, ნაჭვარის და ინდოკოშანის მინერალი. №3 უბანი ქვედა წრეტილი მღვლის რიხიდან 1812, 93 მეტრია, მუხრე ურეტილი 1814, 72 მეტრია, მესამე წრეტილი 1817, 81 მეტრი, ხოლო ზედა წრეტილი 1818, 88 მეტრი. №4 უბნის უკოპურესი ქვედა წრეტილი მღვლის რიხიდან 1850, 25 მეტრია.

1814,05 მეტრი, მუორე წურტლი 1819,58 მეტრი, მესამე 1820,11 მეტრი, მუოხე 1822,22 მეტრი, მესხე 1826,17 მეტრი, მუევესე კ 1829,31 მეტრი. მინეროი სავაოე რაქანდებელია. ტანსხევეთა წურტლებს შორის რიგი არ არის, მატრამ პოქველ წურტლებსა რა მუ-ხევე წურტლებს შორის სხვაობა 4,35 სმ- ისევე პატრია ვარტობვე რიტრე ეს მინეროი, წურტლებს შორის ტანსხევეთა სავაოებობი ხებება. პოქველი არხის ტავუანასთან რაკვეშირებო, იგი ხავეისს პურვენიკურლარულია ღელის წელი, მუორე მუა რა მესამე ქვეთა არხებობს რაქანდებო მუეარებობი სავაოებობა, რაკვეანაც აქ მინე. რიე უფრო ქაკა. მინეროის სავრთ ვარტობი არ არევიტება 200 კვ. მ.-ს. მინეროი მუმიკავებებელია ლობიო, რასავლეოთი ლობე ბერიარის ნაპირს მინევეთა რა ვოველ არხს ქვეთს, ამებნარ "ქუეის" მ-ტურლობასაც სწვეს, მერიარის წურტი ქვეთსა რა ლორეს არ უშეებს მინეროში. რასავლეოთს მხარევე წმული ლობის სიმაღლე აქ 60 სან-ტომეტრი, მუებრე კ ვევეთა მას უიკურტი ლობე. მხარობელია ჟეობი, ამ წყარს სავრ-ოესო ჟესებებო ახასობაებბს, რაკვეანაც იგი ჟეოქ ვეებე მუეეიებება რა "ნაკლე"-ნაღვეი მესაქეს მინერო-ში, რამელიცე მინეროს სასუქი არ სჭირებება.

ამავე ბერიარე "ხეხნაშის" წელიც ირწვეთა სოფელ უმბ-ვანარის /ქეჩის ჟეობი/ სავობი კარარში, უბანი 16, სავაც მავის-ტრალური არხი ნავარბე ტარის¹¹. არხის სიგრძე ხავეობის კილოვეტრს აღწვეს, სიგანე ურთი მეტრი რა სიღრმე კ ურთ მეტრამებ, აღატ-აღაც უფრო ღრბაა.

არხის ქვეთა წურტლი 1595,02 მეტრი, მუორე წურტლი 1596,84 მეტრი, მესამე 1599,59 მეტრი, მუოხე 1602,59 მეტრი,

¹¹სავრთო, მინის ნავარბე არხის ტაკვეთა სვენეოთი მხილვა რ ადგილას რაკვენიებო.

სამეფოს მთავრობისა და მთავრობის წინაშე. მთავრობის წინაშე არის მარცხენა
 სანაპირო ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ მიმართული პავლე პეტროვი
 და ამიტომაც არხები სწორიდან მიმართული, მათში რკინისა და
 ცემენტის ნაპირის არხები მიმართული პავლე პეტროვიდან, პავლე
 ცემენტის. მთავრობისა და მთავრობის, ან მინერალური მთავრობის
 მთავრობის პირველი ტერიტორია და ხშირად მისაღებ მთავრობის
 უსწრებელი¹⁴. აქაც ყველა სარწყავ არხს სადაც სანაპირო ტერიტორია
 აქვე გამოვლილი, რადა წყარო არ მთავრობის სანაპირო ტერიტორია
 და და ტერიტორია.

უბანი №10. სოფელი რახინი - მუხომის რაიონი. ხერხინს ხე-
 ვიძის ირგებს სადაც სანაპირო რკინის და ხშირი სარწყავ არხების
 სისტემა, რომელიც დაახლოებით 10-15 კმ-ზე მინერალის რწყავს. მარ-
 ცხენა მხარეზე ხერხინიდან გამოვლილია მთავრობის არხი. აქ არხებში
 წყლის გადამამუშავებელი მანქანები და მანქანები და მანქანები
 სადაც სანაპირო ტერიტორია და მანქანები არხში. რაც მთავრობა მარ-
 ცხენა მხარეს აქ გამოვლილია მთავრობის არხი. უკიდურესი უბანი
 ნაპირული მინერალისა 1562 მეტრს აღწევს მათი ტერიტორია, ხე-
 ვიძის ტერიტორია სადაც ტერიტორია არხი იწყება ტერიტორია 1802
 მეტრზე¹⁴ მინერალის, რომელიც ხევის წყლის მარცხენა, ასევე მარ-
 ცხენა და მთავრობისა და მთავრობისა და მთავრობის ტერიტორია.
 მარცხენა მხარეზე სანაპირო, ხილი მარცხენა მხარეზე კი მთავრობის
 და მთავრობის. ახალი მთავრობის რკინის კომპლექსების სადაც მინერალის,
 ასევე კრემის მინერალის სადაც მთავრობის და მთავრობის, სადაც სა-
 ნაპირო ტერიტორია და მთავრობის¹⁵.

დასახლებული უბანი და მთავრობის მინერალის რკინის რკინის -
 14 მარცხენა მთავრობის და მთავრობის და მთავრობის, 75 მეტრის, სოფ. მარცხენა,
 მინერალის ტერიტორია.
 2 კმ სანაპირო ტერიტორია მთავრობის და მთავრობის არხის ტერიტორია
 და მთავრობის და მთავრობის. ამიტომ მთავრობის ტერიტორია
 ტერიტორია მთავრობის სანაპირო ტერიტორია. აქვე და მთავრობის
 უკიდურესი უბანი ნაპირული და მთავრობის/1562-1802 მ/.

2,40 მეტრი. ამიტომაცაა სარწყავი არხების გაქანება ესოპენ
 კლასილი, მოსახვევეში კი მისი სიღრმე საგრძნობლადაა გაზრ-
 ძული, რათა წყლის მიღებაში არ გაარღვეოს კვეთი, ზღვის ნე-
 ბაში არ წავიკეს, ამავდროულს მუდმივ წყალი პათროს არხშია და
 მიწისქვეშა მარაგის ბუბუბუ ნაწილი წყლისა არ გადარეკეს. თ-
 თაბუნი სარწყავი არხის სახევეში, ან ლობე წარმოადგენს წყლის
 სარმენეს, ან სპეციალური ლობეა. გაკვეთებული. არხის ახლოს ბუბ-
 გან აქმობინა ნაკვლის ჩასაღებში თრმობი, რაც მის გამოყენება-
 ბი მუდმივად. ამავდროულს ღრუ არხი აგრძელებს არხობისა მი-
 ხვეთი მუდმივობი რთვი დამბობი სადამბობიდანაა დაკვეთილებუ-
 ლი. პასანგისში ღრვიდან არხში წყლის გადმოსატემათ გამოყენე-
 ბულია 2,5 მეტრის ფორმისსაგან მუდმივი ღარი /ნახ.2/, რომლის
 სადამბობიდან წყალი არხში გადარეკს. ამავდროულს არხის ქვედა
 ნაწილი კლასილია ჩამოტეხვის სადამბობის ზედიდან ასაკლიბ-
 ლა რამობენიმი აგრძელს ახლებულია ქვის ზრეები, რომელთა
 სიმაღლე 2 მეტრს აღწევს, მისგან კი 60-70 სანტიმეტრს, ზრის
 სიგრძე მისგან 3 მეტრია, მისგან ურთი. მარჯვენა ნაწილის ნაკ-
 ვეობში ბუბრია გაუქმებული არხები და ახლა გამოყანილი, რომ-
 ლობი ურთიდანაა კვეთები და რთვი სისტემის ქმნიან¹⁶. ბუბა
 არხიდან 5 მეტრის დამბობი ამჟამად ჩანს ძველი არხის ნაწილი,
 მისგან ქვის ზრეები მიმობინილია.

ბუბა არხის სიგანე სახეობი მიწის ზედიდან ურთი
 მეტრია, სიგრძე კი 60 სანტიმეტრი. ქვედა რიგი მიწი არხის
 სიგანე თრ მეტრს აღწევს, სიღრმე კი 50 სმ-ს.

16 აღბათ ამ სარწყავი არხებში მიხვეანეს მთელი რიგი მოგზაურ-
 მკვლევარები ალტაიდან, რომელთა ამრიგად თხოვნი არხი
 სპეციალური გეგმით გამოყვანილია მთავრობიდანაა ტეხის. ი.
 მ. გეგმობი, პასან. ნაწი. გვ. 1-3. ი. 1973, გვ. 29, 5. კლასილი,
 აგრ. ან მიბობი, გვ. 21.

უბანი № 11. "ტვარების" მინერალი- მუსტა. მუსტოიპან ჩრდი-
ლოეთით მდებარე მუსტოის ვაღას ურთებს ტვარების ღარი, ჩრდილო
სარწყავი წყლით ამარაგებს ახლანდელ აურთქრომთან ახლოს მდებარე
ბინებებს, მინერალი შედარებით ვაჟაა და ამიტომაც სარწყავი არ-
ხების მიმართულებაც სწორია. ტვარების წყლის გზე მინერალის გო-
ნესთან შედარებითაა დაბალია. აქ ურთი ნაპირიდან მთრე ნაპირზე
გაქვებულა ზოგარი, რომელიც საკმაოდ მაგრამაა იმლოებში დამატ-
რებულ. ამ ზოგარს უკუდებდა კალამტის სივანის მთრე ზოგარი,
რომლის აწევა და დაწევა ხელით ადვილად ხერხდება /ნახ. 2/ არ-
ხის ჩაკვებისთანავე წყლის გზე იწვეს მაღლა და თქმის მთელი
ღვიის მინერალში გადამდების საშუალებასაც იძლევა. ჩვენი მუშა-
ობის პერიოდში აქ აღმოჩნდა უამრავი გროვები ნაკვლისა, რომე-
ლიც მინერალის გასაწვინებლად იყო გამოყენებულ.

ასევე იმდენთანავე გვაქვს საქმი №19 უბანზე /ტვარ-
ების მინერალი, მუსტა/, ეს მინერალი შედარებით ვაზიანია, ამი-
ტომ აქ უფრო ღრმა არხებია გაყვანილი, რაც გეოსტრატოგრაფიის
არხის ჩაკვების შემთხვევაში საშუალებას უნდის მინერალში წყალი
დაიწინოს, ხოლო ღამე არხის საშუალებით წყალი ისევ მინერალში
ხვდება და კარგ მდგახსაც იძლევა. აქვე გამოყენებულა სასურვის
შეგანაც, რაც სხვაგან ანალოგიურ პირობებში არსად არ მოხდება.

უბანი № 12. ნესტური /ღენჯურის ლევი/. ნესტურს ჩამო-
უბის მდინარე ჭუბივერი, რომლისავე ირწყვება მდინარის მარჯვენა
სანაპიროზე მდებარე საბინებო /მუსტოის "ბაბუკის" სახელობე-
რი/. სახეობიდან ათი მეტრის მანძილზე არხი ღრმაა, ხოლო შენებებ
ხიდან იხურება, გაბის ნიწინსუვეში დაახლოებით 25 მეტრის მან-
ძილზე და მინერალის დასაწვინებლად გამოიყენეს. მატოგრაფიის არხიდან
გაბის ხუთი არხი და რწყავს 5 კუთვარამდე მიწას. ჭუბივერის წყა-

ურთ-ურთ საინფორმაციო საშუალებით სარგებლობა მოწყობა, რის
 შედეგადაც მიუძღვნეს უზარალოდ ღირსეული ხარისხი და რჩება სისტი-
 მის, რაც ნადავლად ამბობენ. ანალოგიური პაკეტირება ჩვენი მუ-
 წათვის ადრინდელი არა ურთობის პათარქიული მიხედვითაა.
 ბიუროკრატული უნდა დაემატოს ის, რამე სათან-საბუნებრივი სასურვე-
 ბის შეტანა, ბადაზმის შეტანა და გათვინის რეკონსტრუქციის რ-
 განიზამთა, საბუნებრივი სწორი ექსპლუატაცია და მათი პერიოდუ-
 ლი შესვრება მნიშვნელოვნად გამოიხატოს მესაქმედებლის უფლები-
 მის მიხედვით. ამასთანავე ურთობ, წყლის რესურსების სი-
 უბუნე არა მარტო საბუნებრივი, არამედ მთის საბუნებრივი მოწყობა-
 საც უბრუნებელია. ბიუროკრატული ცხადყოფს, რამე ხალხის ყოფა-
 ში ბიუროკრატული-ბუნებრივი საბუნებრივი მოწყობის ტრა-
 პიკის ხელახალი აღდგენა-პანორამა, მისი გაფართობა სტანდ-
 არტისა და მიხედვით კავსასიონის მიხედვით ბიუროკრატული მოსახლეობისა
 სამეურნეო-ეკონომიკური ღირსეულობისა და მნიშვნელობის იქნება.
 ამავდროულად მისი სრულყოფილება და რეკონსტრუქციის გამოყენება,
 ჩვენი აზრით, ამ მხარის ბიუროკრატული სამეურნეო განვითარების ურ-
 თობ წინაპირობის წარმოადგენს.

ამრიგად, სტანდარტის უზარალოდ სინაბუნებრივი ბუნებრი-
 ვული საბუნებრივი მოწყობა სამინისტროებში კლასიკური ჩამოყალიბ-
 ბული სამთა საინფორმაციო სისტიმის განვითარება და არსებობა უბუნ-
 ებისა. მოწყობის სამეურნეობა ადრინდელი აღდგენა პირველადი საბუნ-
 ბური საკვების ბაზის შექმნას, რაც დაკავშირებული იქნება მესაქმედ-
 ბის-ბუნებრივი ბუნებრივი სინაბუნებრივი ხალხისა. საბუნებრივი ამ კუ-
 ლის განხილვა კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, აღდგენილი ბუნებრივი
 მასალის შექმნა სამეურნეო-ეკონომიკური განვითარების რესურს-
 ბისა და ცხადყოფს, რამე მოწყობის სტანდარტის დახვედრის განვითარ-
 ბის მარტოვით და /წყარო-ნაკლებობა/ შედარებით რთული ფორმით

/არხეობის ტერასული სისტემა/, მისი წიმიხევევამი არ არხეობის
 რაფარზე ტაყვანის წესიყ დასტურდება. მითს ირიტაყიის ეს სა-
 ხეობა არაფ.მ.ტეტეშიძის აწრათ, მიწწყვის ურთ-ურთ ყველაზე
 ადრინდელი საფუხეობა და ამასთან ურთაე წარმთაყვენს მარის
 ირიტაყიის წინაწირზე ურმას საურთო, მითაიყ და შარწიყ,
 სარწყაყი სისტემის ჩასახვა-ტანეოთარება ამბ ლე იმ მხარის,
 ქვეყნის დასახლებიის წინამორბაე ტეეჩევიება.

ლიტერატურა

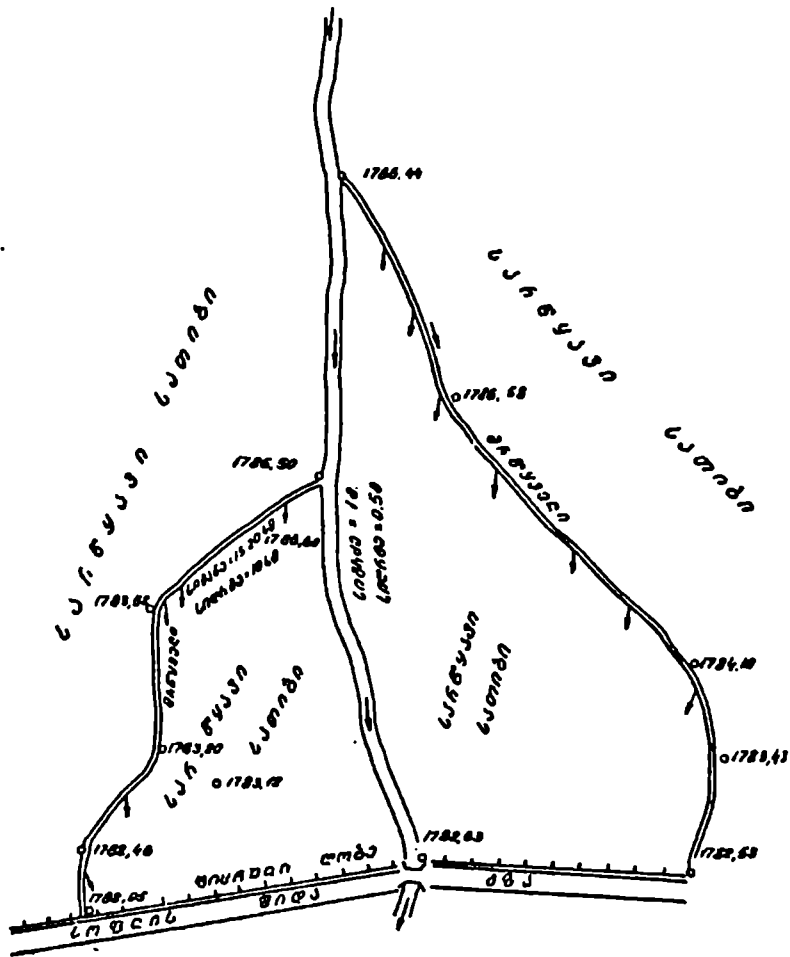
1. ვახუშტი მათეონიშვილი, აღწერა სამეფოსა საქარტველიოსა,
 თბ., 1941 წ.
2. ი.ართიძე, წყლის მკვობეობა და სარწყაყი მყადი საქარტვე-
 ლოში, ესე სარკენისა სამეყს.ქრებელი, თბ., 1936 წ.
3. ალ.ლოსაძეიძე, რუის ურანისის რუები, არ.უბნისი 11, თბ.,
 1958 წ.
4. ალ.მანუღაშვილი, ქრების სარწყაყი არხი, საყ.სახ.მეჭ.მწ. XI,
 თბ., 1941 წ.
5. ი.ტეტეშიძე, სარწყაყი მიწადაყოვეება საქარტველოში, თბ.,
 1961 წ.
6. ნ.ბერძენიშვილი, ურთი ფურეელი, სტორიული-ტეოტარეული მღიუ-
 რიპან, ისტორიული ტეოტარეიის ქრებელი, თბ., 1960 წ.
7. ი.კოკეძე, მიწწყა ძველ საქარტველოში, თბ., 1969 წ.
8. ტ.ჩხატაძე, ირიტაყიის ტანეოთარება საქარტველოში, თბ., 1976 წ.

შ უ ნ ე უ ვ ე უ :

1. დაბრუნებისას ანაზღაურების შედეგად დაბრუნებული პირისთვის დაბრუნებული პენსია = 10 ლა და
საპროცენტო დასრულებულია: 1000000 - 1000000 = 0, 5 ლა
2. დაბრუნებისას დაბრუნებული პენსია = 15. 20 ლა
3. დაბრუნებისას დაბრუნებული პენსია = 10 ლა
4. დაბრუნებისას დაბრუნებული პენსია = 10 ლა
5. დაბრუნებისას დაბრუნებული პენსია = 10 ლა
6. დაბრუნებისას დაბრუნებული პენსია = 10 ლა

ՉՅՅԵՆ ՈՐ 1

ՉՅՅԵՅԵՆ 1:500

112.00-512

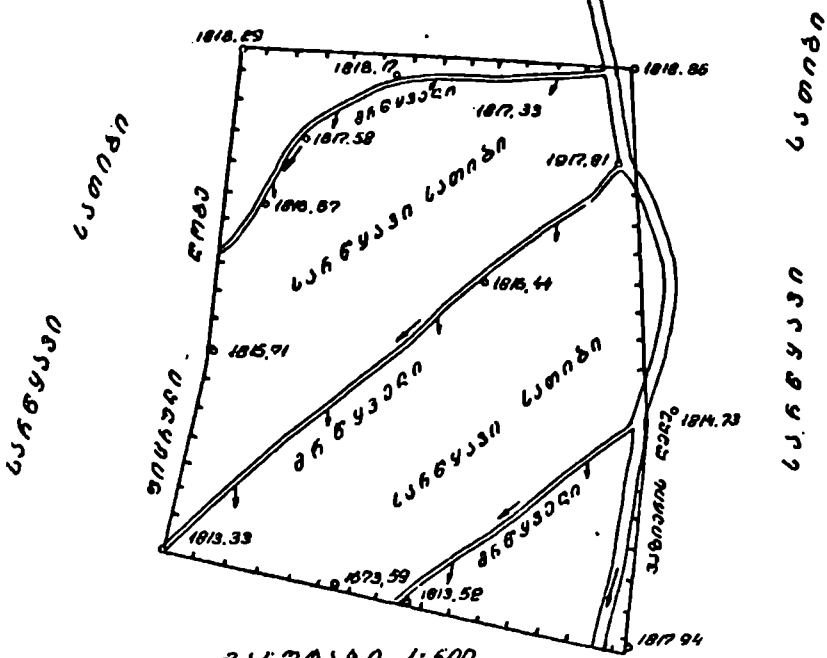

Մ. Զ. Գ. Մ. 113

ՇՂԸ

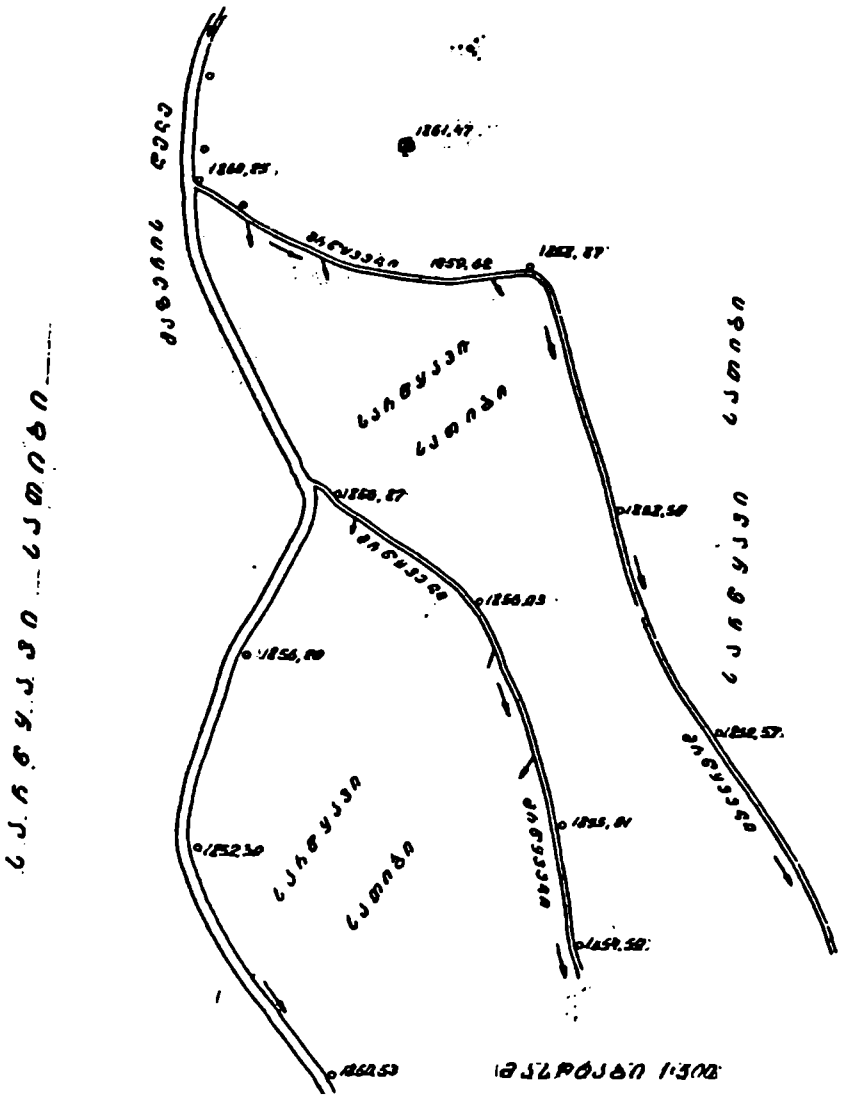
Ն. Բ. Կ. Կ. Կ.
Ն. Կ. Կ. Կ.

ՄԱՍՏՈՒՄ 1:500

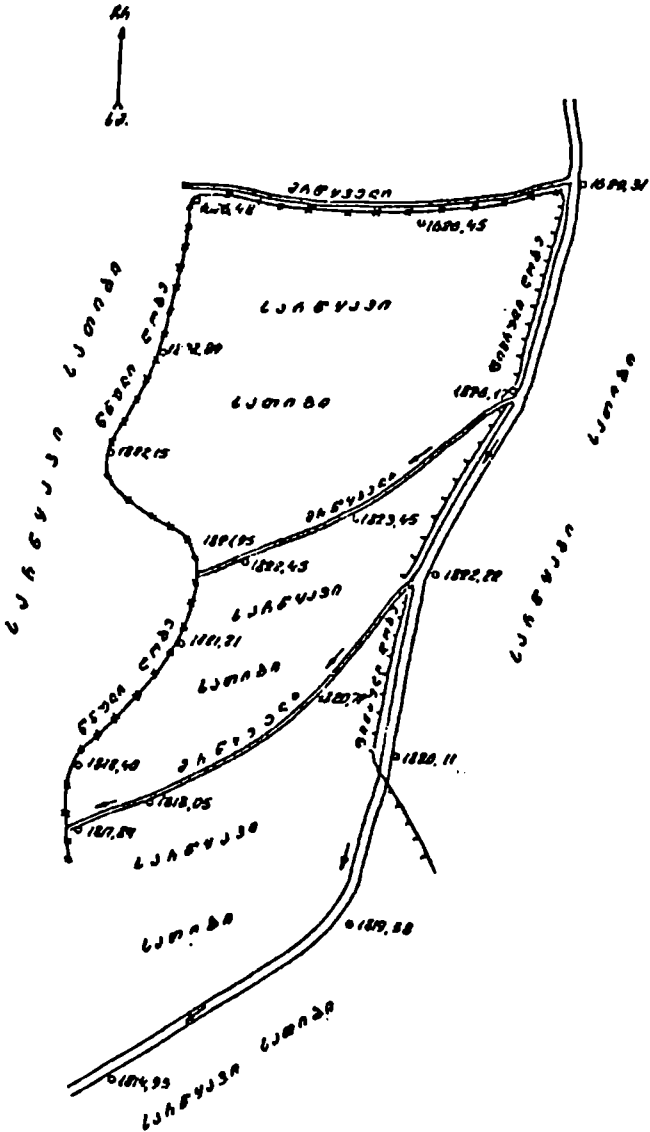

1114.1111

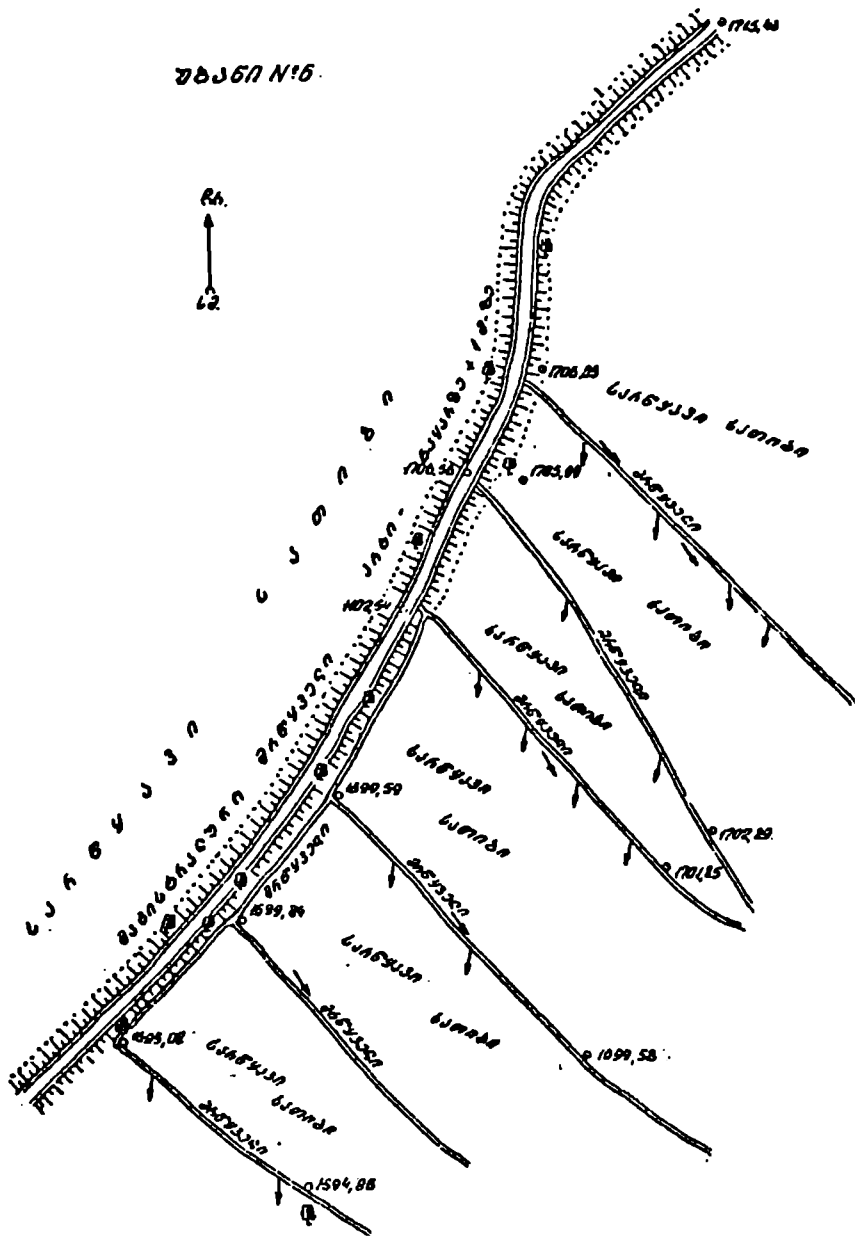

1308.1308

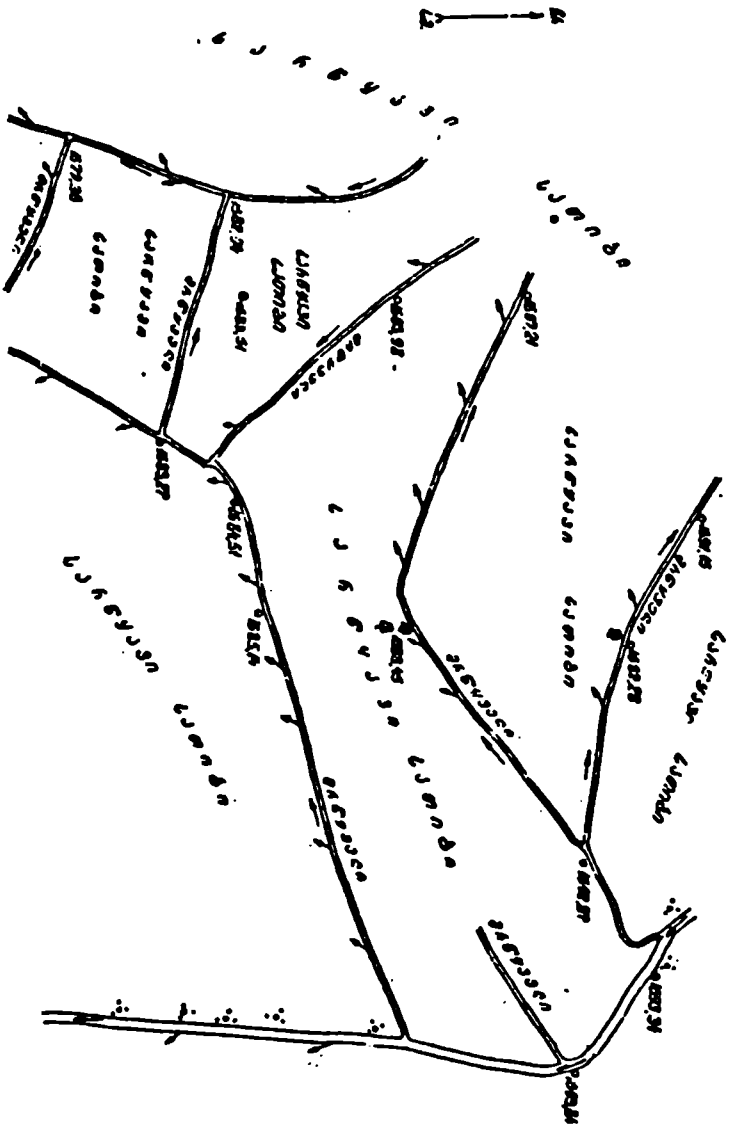
70560 N15

ՄՃՅԵՐ N:6.

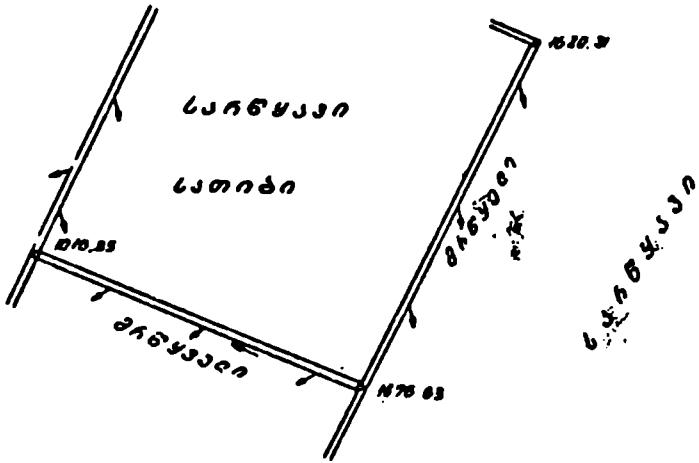

GAJEN MT

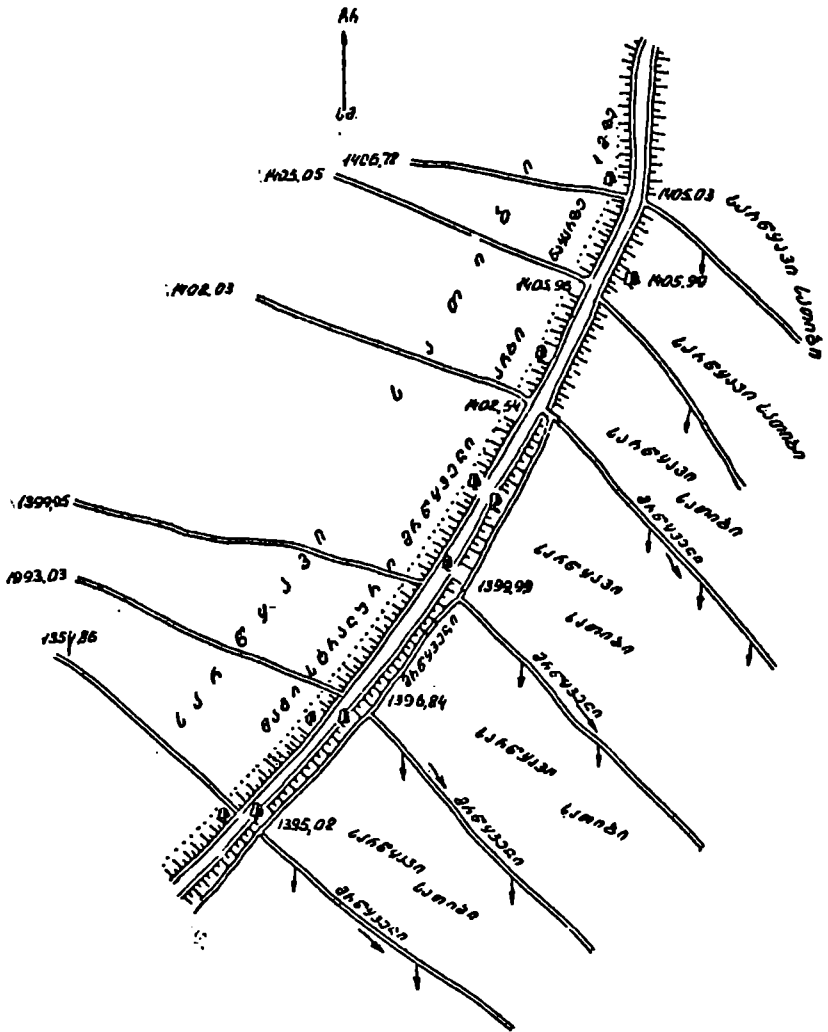

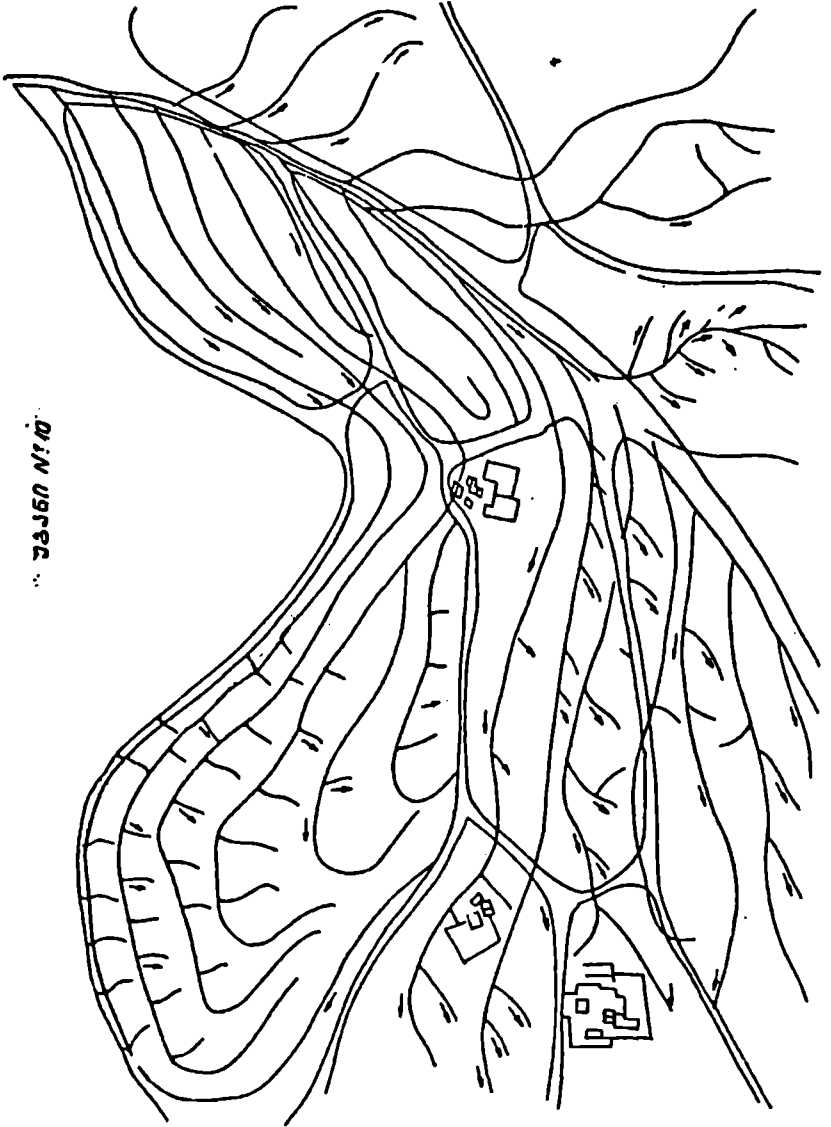
ՉԾՅԵՈ ՈՒՑ

ՉՏԵՐԵՅՈՒՆ 1:5000

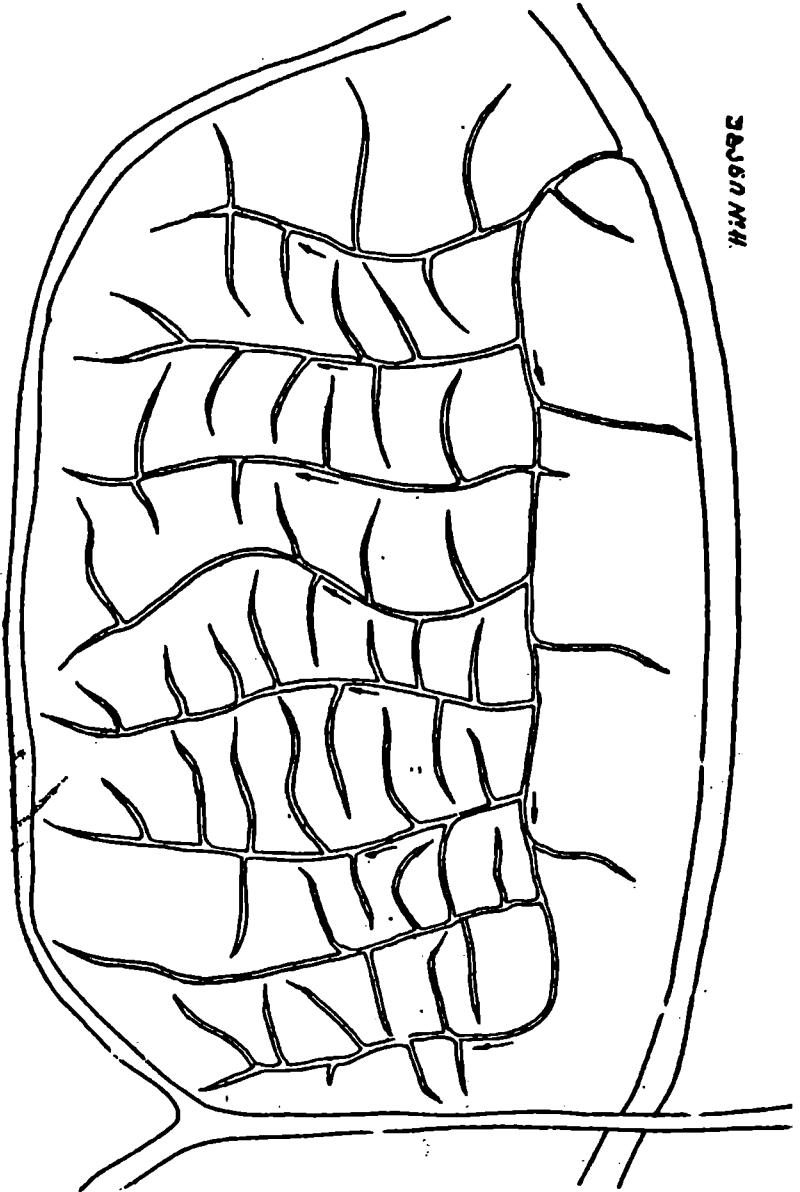
ГОРЕН №19

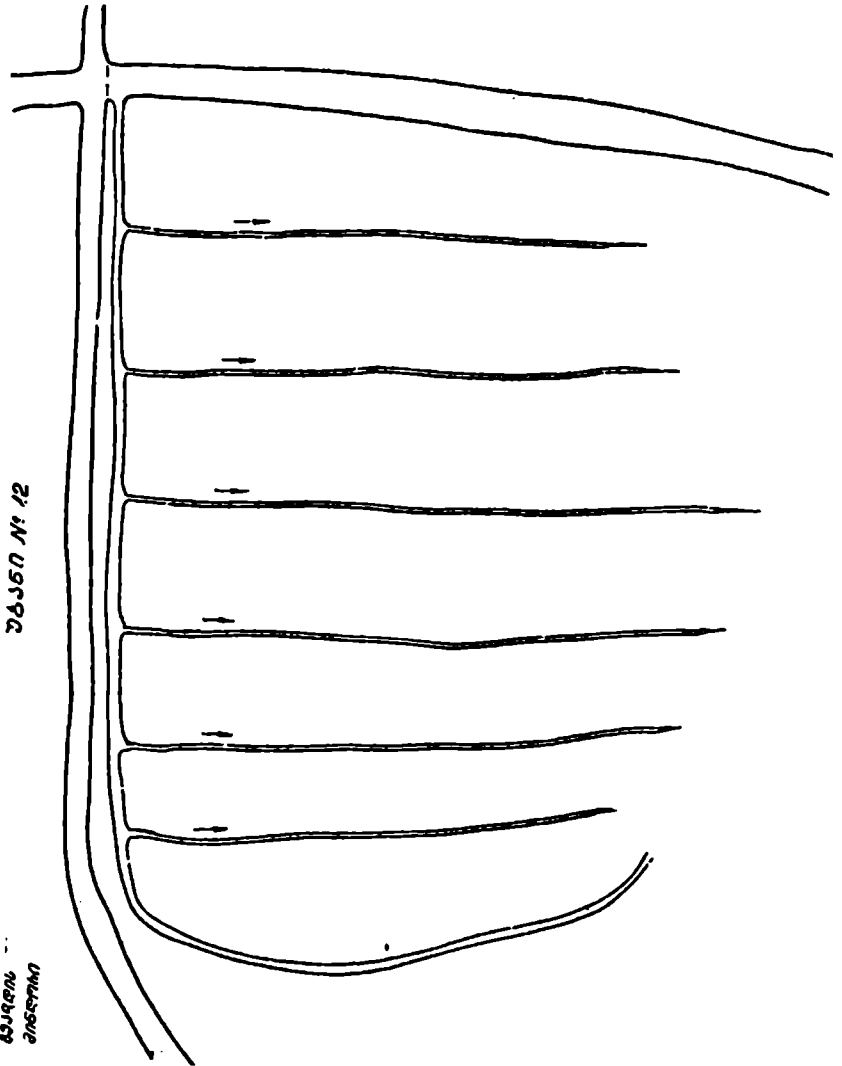

מִינְוֵרְבָּה

28562 NH.

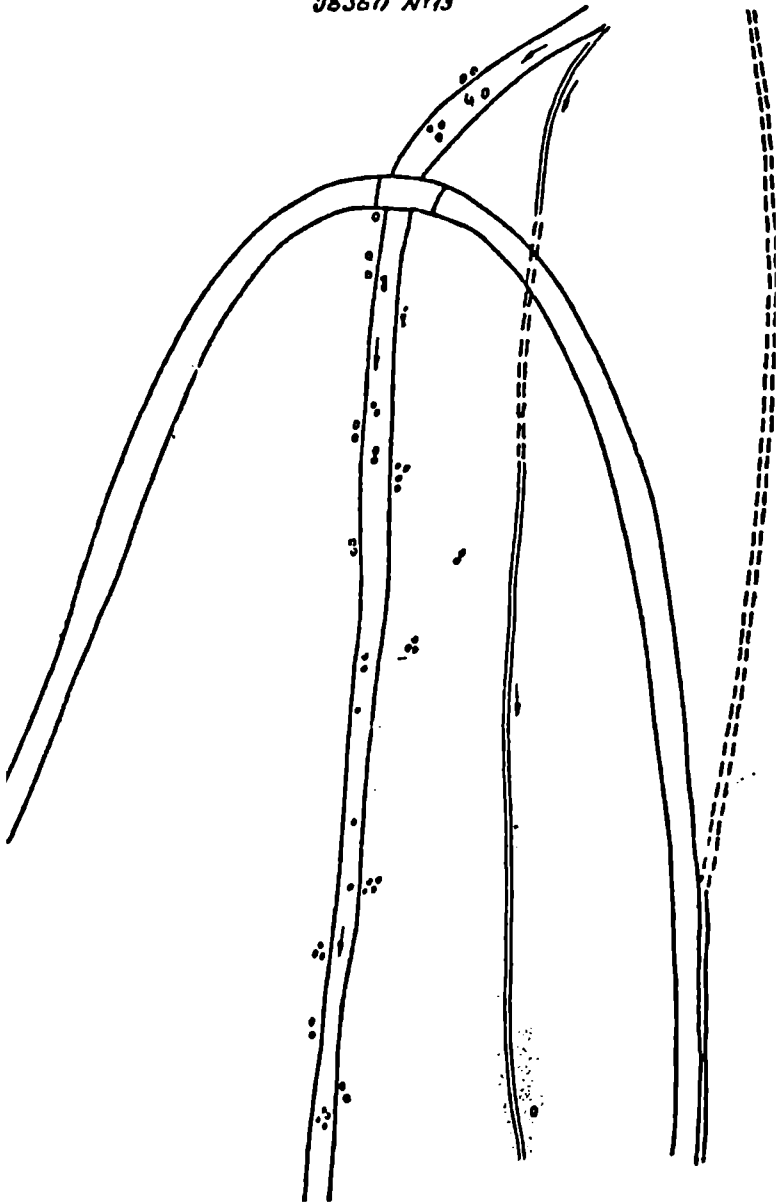

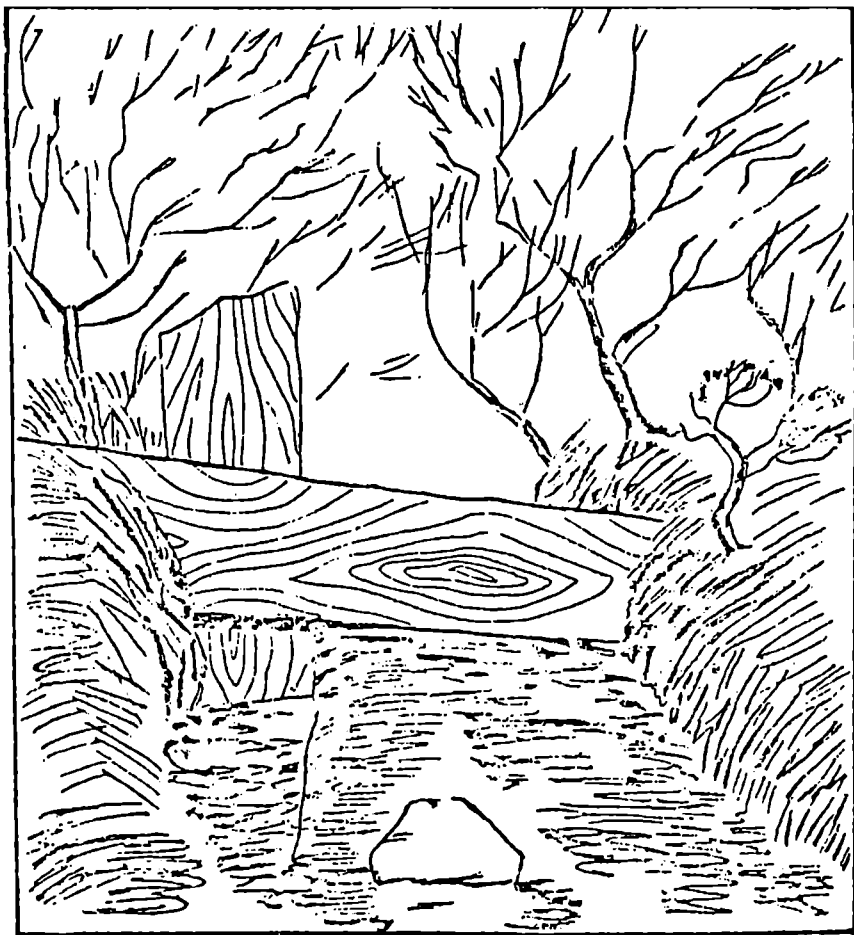
2650 № 12

УЛАСУЕ
НАБРА

תבנית מ"ג

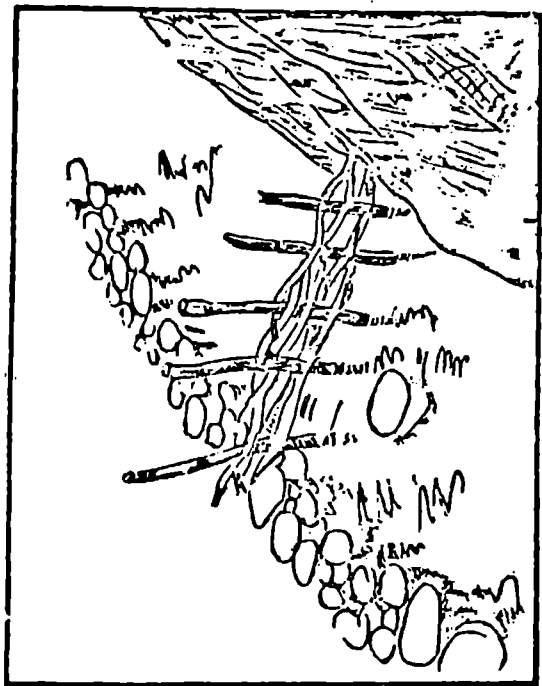

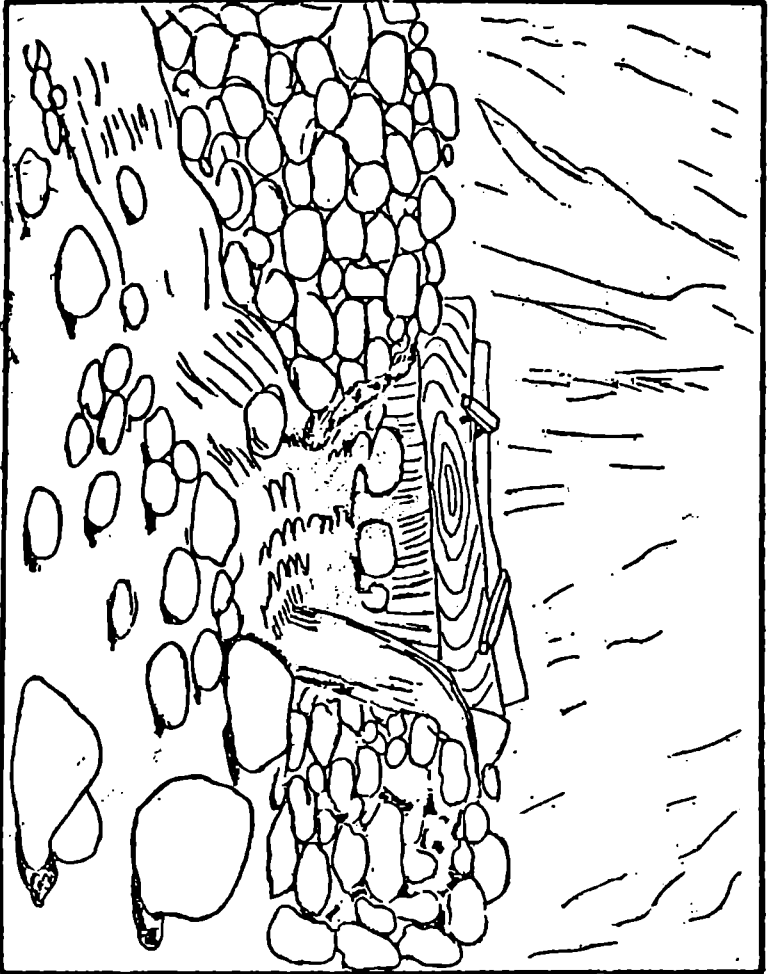

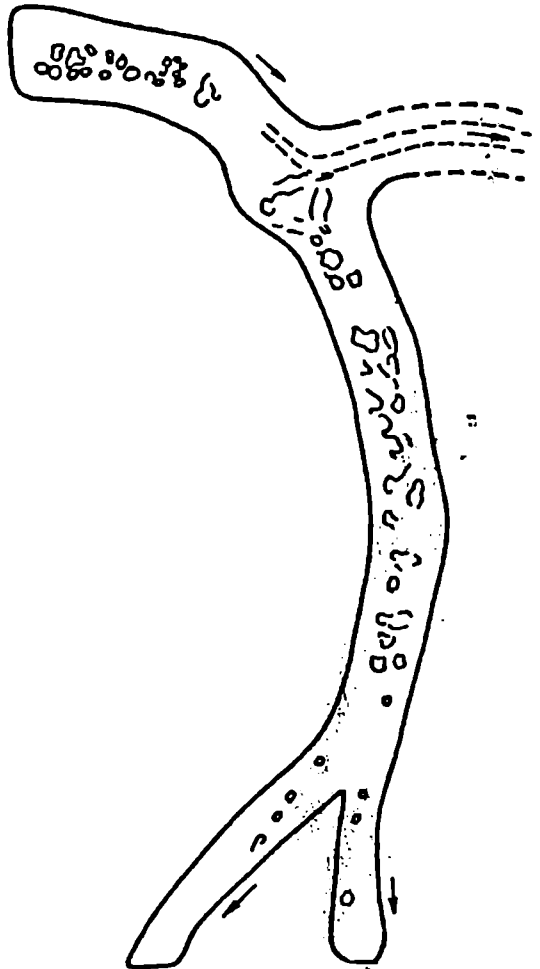
506 № 2

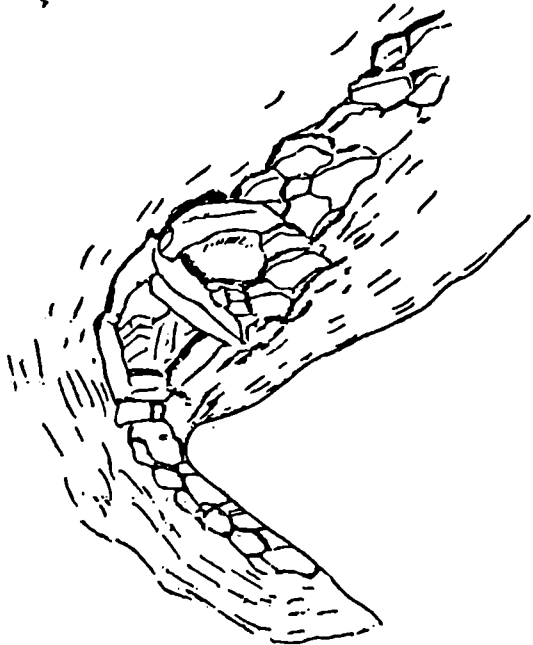
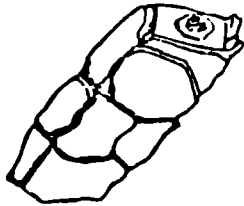

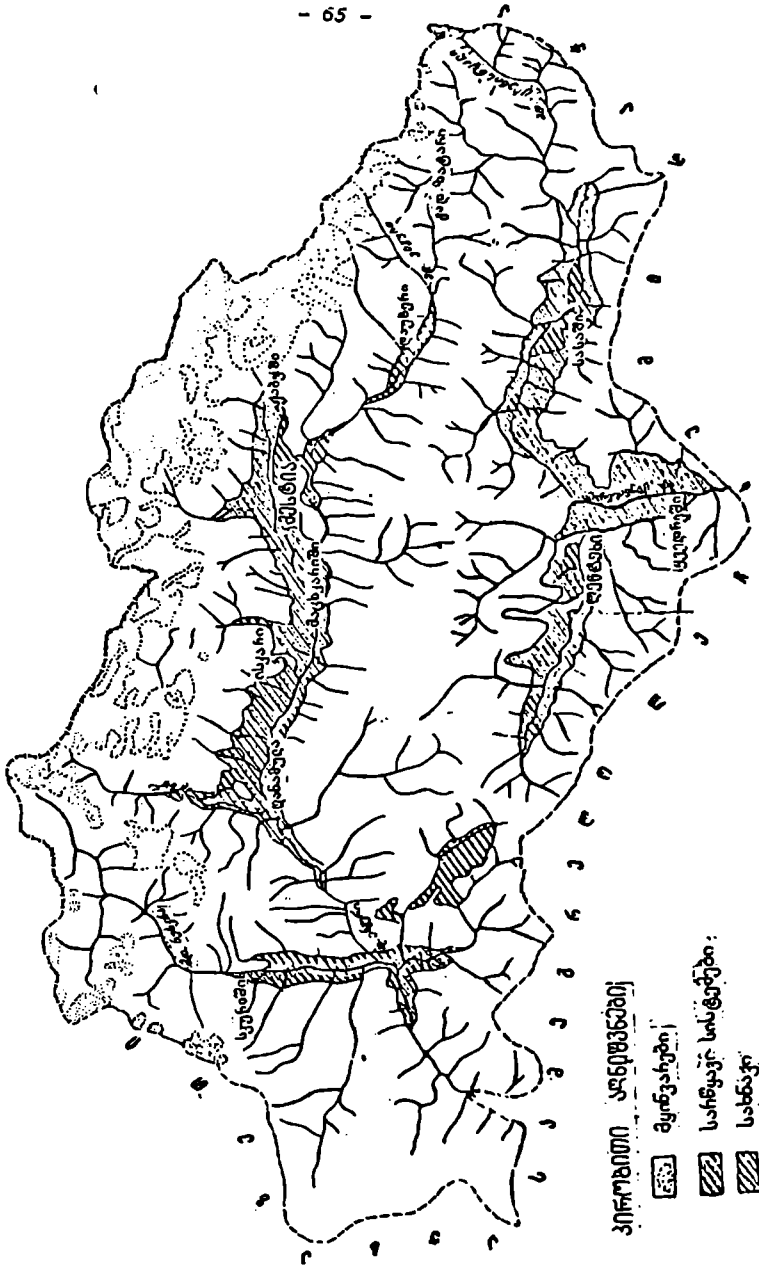
Sub. 2

საქართველოს საზღვარი სოციალიზმის

სამცხე-ჯავახეთის ავტონომიური რეპუბლიკის საზღვარი

- მურეკები
- საინჟინერო სისტემები
- საზღვარი

სამშენებლო კულტურული ტრადიციები XI-XII საუკუნეების
საქართველოში /ქართული ისტორიული მემკვიდრეობის მიხედვით/
საუბოვრებელი ნაგებობანი

მთვინიანად კულტურის ძეგლები და მათთან დაკავშირებული
საკომპლექსო ხაზების ეთნოგრაფიული კუთხის, მისი სულიერი მიზნოვ-
ნიერებების ყველაზე მკაფიო გამოხატულება. მთვინიანად კულტურ-
ისა და სოფლის, რელიგიური კუთხის მიმართული მიჯნუნიანი, რელიგიური უბოვ-
რების ყველა მსარსის ავსებენ, მრავალნაირი სახის არის დასახა-
ვული და მიწვეული ნარსული რჩობანი ჩვენამდე¹.

ქართული მემკვიდრეობის ძეგლები, ისტორიკოგრაფიული, არქიტექტურ-
ული მასალები, ეკლესია-სინაგოგების ნარსული, ნარსული, ნარსული,
სადავოს ქვენი და მრავალი სხვა მიხედვებით სამშენებლო და
დავნი ნაგებობები XI-XII საუკუნეების საქართველოს სო-
ფლისა და კულტურის.

ამ ნაგებობების, ქართული მემკვიდრეობის ძეგლების მიხედვ-
ისა და მათი კულტურისა და სოფლის, რელიგიური მიხედვით და მათი უნიკალური
მისი სახეობის უნიკალური მიხედვით და მათი უნიკალური მიხედვით
და მათი უნიკალური მიხედვით და მათი უნიკალური მიხედვით.

მათი რჩობანი და საქართველოს მემკვიდრეობის ძეგლები
ს. ხანაშისა, ნ. მემკვიდრეობის ძეგლები და სხვა ქართული მემკვიდრეობი.

ეთნოგრაფიული ნაგებობებისა და საქართველოს სოფლის-კულტურის
V-X საუკუნეებში ქართული მემკვიდრეობის მემკვიდრეობის
მიხედვით და მათი უნიკალური მიხედვით და მათი უნიკალური მიხედვით.

ჩვენი ნაშრომის მიზანია ნარსული და მათი მიხედვით XI-

1 ს. მემკვიდრეობის ძეგლები, სოფლის და კულტურის V-X საუკუნეების საქართვე-
ლოში, თბ., 1984, გვ. 64.

XII საუკუნეებში წერილობით წყაროებში მიხედვით ქართული მადრ-
რიალური კულტურის ურთ-ურთ მნიშვნელოვანი საკუთარი - მშენებლო-
ბა და მასთან დაკავშირებული სხვადასხვა პროცესები .

ცნობებს საშენებლო პროცესის შესახებ გვაძეგონან ძირ-
დაძირ წერილობით წყაროები . უფრო სფარობს მასალა უშუალოდ სა-
კულტო ნაგებობაში მშენებლობის შესახებ, ლეგია ამ მონაცემების
განვიგაგება და ვინაშედაპ შეიძლება საცხოვრებლის მიმართაყ .

განხილურ პერიოდში ნაგებობის მგაპა აქმნიშენეღ ტერმინ-
დაპ გვაქვს "შენებულობა" . დათა აქმნიშენებლის ისტორიკოსის
აქმინა, რიგებსაყ დათაა ტახტაყ ათა "მოთა რეპური იყა ქარაი
და აყ რიარ კიხეაა არა სადა იყა კაყ სოჟალსა შინა, არაყ არა
შენებულობა"-² .

მშენებლობა რეზისმიურ აპტირაყ არ იყეობა . მისათვის
პირაყ რიგში შესაჟარისი აპტირი უნაა მოქმენილიყა - "აპტირი
შუენიარნი" . ასეა აპტირაპ მიჩენური იყა სწორნი, ვაკე აპტირი,
სასურეჟია სასმიღ წყაღაა ახლს .

სწორეპ ასეა მონაცემებაა ხაბი ტახტური ატირიაჟიური
ლიტერიატურის ძეგლი "ცხოვრება და მოქალაქობა წინიპისა და რეა-
რისა მამისა ჩუენისა იღარით ქარაეველისა " .

საბერძენეის კოსარმა მასთან მისურ იღარითის მინა-
ევებს უჟედა მისყა, მათ მიერ ამორაჟეუ აპტირბა, ვალსია-მინას-
ტრის მშენებლობისა . "გამოთაენენ იტინი პაღააყ და მიტიეპს აპ-
ტირისა ტეანისა და უპამისა და პოეპს რეეპსა შინა წყაროები,
აპტირი ვაკე და შუენიარნი, განხარაყა ტრიაპ და სწყეს შენებაპ
ვაქსიისა და მინასტრისა"³ .

2 ქარაის ცხოვრება, ტექსტი დაპაენილი ყველა ახრიაპი ხეღმარა-
რის მიხედვით, ს. წაუხარითილის მიერ, ტ. 1, მ., 1955, გვ. 324.
3 ძველი ქარაული ატირიაჟიური ლიტერიატურის ძეგლები, ტ. 11, მ.
1967, გვ. 32.

ანუ ჭასაძეობის ამოსაყვანად ნიწანწაწი შექმნილია სუბსტრუქცი-
ბი, ანუ საგანცვობი ამ მიზნით ამოქმედებული ვაშაგუბული აფი-
ლირი. კერძოდ, მიხილი პაკტორეობა, ასევე ამოყვანილი მცირე კარ-
სიის ჩრდილოეთ შესასვლელი, სადაც .."с жной стороны оуботрук-
ция портика доходила до линии западного фасада церкви"

რაც შეეხება მცხეთის ქუჩის კორ ტაძარს, იგი
მდინარე ხელოვნურად შექმნილ სუბსტრუქციასავე აკვებულ⁷.

სუბსტრუქციის უმთავრესი სინამდვილეები შემორჩენილია სამი-
სახლს არჩევს შემდეგი ტიპიკობა. გენიხი ხარებს გაუქვებდა
და სადაც საქონელი რაზვობა, ის აფილი იყო საშისახლო სა-
უკუთესი - მშრალი, ჰაეროანი, მინანი, ყურაქვება ექვობა სას-
მელი წყლის სიხილივს, აფილი არ უნდა ყოფილიყო სახიდათ
მხეყრისა და ბეჯისათვის. /მთარბელი მინაგვერ პაქვებელია-
ნი, 84 წლის, სოჟ.მადური, მუსიკის რაოლი/.

კოი ყურაქვება ექვობა საშისახლო არჩევს მთავრე-
შიც. სახილს ასაქვებელი აფილი /"სასახლე"/ უნდა ყოფილიყო
ჟურბობი, მარამ ამ აფილისავე მარჩევა უნობა. ექვი ისევი უნ-
და ყოფილიყო, რამ ბეჯი /"მოქი"/ არ პასუვიობა, "სასახლე"
მშრალი "მარჯალი", მინსპირი უნდა ყოფილიყო⁸.

საშისახლო მარჩევი აფილივე მიქვებლობის რაზვობად
უნდა მიხილულიყო ჟუბის რაოქვის რიგობი. ტრიგორ ხანდელ-
მა "ქუარი პასწერა აფილისა მინასა და იწყეს მიქვებობა" /251
20/ იმავე ნაწარმივეშია აქვიმდელი, რამ ტრიგორმა და ტისმა
ძივშია "ეოთობი ქუარი პასწერეს აფილისა მას".

ჟუბის რაოქვის რიგობი რევისავე არის შემორჩენილი სა-

7 ს.ქანდუჭიშვილი, პასახ.ნაშრომი, გვ.68.

8 მ.ჩარხლიანი, სასხეოქვებელი ნაგებობანი მთავრეში, საქარე-
ველის სახელმწიფო მუბეუბის მთავრე XI-1/3, ზე., 1968,
გვ.255.

ვამი კი კარგ მუშავედ თქონას აუღოძუნ ბუნებრივ და მას წინადადებ
საბრძოლველი, რაც ბარათისა და ხელის საბრძოლველ უნდა
ყოფილიყო /მხარობელი წინ კეთილი, 188 წლისა, სპ. შაბაძე,
ბეზოს ჩაიხი/.

დავაკვირდეთ, ფორმალური ადგილი მას იყო მშენებ-
ლობის დასრულებისათვის. პირველ რიგში, მშენებლობის ადგილას სხ-
მენი მასალის მიტანა იყო საჭირო. XI-XII საუკუნეებში საშენ-
ებლო მასალა გამოიყენებოდა ქვა, კირი, აგური. ეს უკანასკნე-
ლი უფრო აგრეთვე პერიოდის წყაროებშიცაა მოხსენიებული. XI სა-
უკუნეში იგი უკვე ხშირად გამოიყენებოდა. ჯუანვერს, სადა იხსენიებოდა
მშენებლობის რეზერვუარი აღნიშნული აქვს: "მარტვილის მას ყველ-
ნი ნაგებობანი ნივსნი, კორუმბის მუშადი ქალაქი ქუმბა, რილი-
სა ქუდა, ქვემინა კერა და ხარისხაპ ვერცხლი და გარემის მიხსი
მოქმედა აგურაჲ და კირიჲ, ხორა ქუპნი კარაღნი და სასკვნი-
ღანი იატონისა და მურმუხისანი მუქმინა"¹².

საშენი მასალის მშენებლობის ადგილზე მიტანას "მორბა-
ქობა" ეწოდებოდა. კახის XI საუკუნის წარწერა გვამცნობს: "მორბა ს-
მებაჲ, მუხსაგენ სული, სორასი და მისისა მუხისა ხუცისა, რ-
მელი ესე ქვა მოიღა"¹³.

ესევე საინჟინერო უნდა იყოს ეს რა საშენებლო
ხეობა საშენი მასალის "მოღება" მშენებლობის ადგილზე. ამის
გარკვევაში გვუხმობდა X საუკუნის დასაბრძოლველი ურდის ბარათი-
ვები.

რეგულაციები მარტვილის მუშაობის
აღნიშნულს, აქ წარმოგვიჩვენებს მშენებლობის სხვადასხვა მიხედვით.

12 ქარაღის უხეობა, მარტვილის მუშაობის ურდის, უ.მარტვილი-
ლის რედაქციის, თბ., 1906 წ., გვ. 140.

13 ქარაღის იხსენიებული წარწერების კრებული, თბ., 1980,
გვ. 90.

դրան ժառանգան մահնորոք, յոսն ժ. յաթանա մշրցոք, յոսն ժա՛որնա, յոսն ժա՛ղա թա լնյա, յոք-յոք յյա՛ծյ, լաճարապոս, Եսնարոնն մա-
րոյոյ մանյանոք աղյաա ճարժորթընոլո¹⁴.

Յոսն ժառանգան մահնորոք ոռնոհոթաա ճարժորթընոլո:
յոք ժըմեծընա՛մո թաթըարեղ մահնոլն յղը՛լոմո ժըմժըլո ճըցոլո
Եարո յժոթյա, ժըոհը ժըմեծընա՛մո յո աթամոանո. սո ժըմեծընա-
ժո աթամոանն ժեարժը ժաթոնեըլո ալյնն իոյո, հոմըլոց ժամոժմը-
լոա մահնոլժը. ժարթա սոնոսա, ալյնա ճարժորթընոլո յոսն մշրցոք
ժառանգանն ոհո ճըո. յոճան աթամոանն յոսն իոյոք ալյնն մշրցժը
ժոժմըլո, Եոլո ժըոհը ժըմեծընա՛մո, մշրցժը ժաթմըլո յոսնսոյոս
Եղըժո ժըմոյոնեընա թա ոնյ յժոթընա. սնյը ժընընժլոժոնն սթո-
լան ճըլոնն ժոթանսը ոհո ճըոոթաա ճարժորթընոլո - յոք ժըմեծընա-
ժո աթամոանն մշրցժը իոյժըմոնեըլո յոյո ալյնն ժաթմըլո, Եոլո
ժեարժը ժաթմոթմըլո իոյոնն ժոլոս- մարչընա Եղոք ոժոթընն, մար-
լենա Եղոք մանն յոսնալո լարնա յոյոհոյոս. ժըոհը ժըմեծընա՛մո -
ժոնն ճոնն ժըոհը աթամոանն ժեարժը ալյնն ժաթմըլո յոսնըլոննաժըարո
ժըրժըլո, հոմըլոսը հոթարթ հանն, ճըլոնն ժաթանաթանաթ ոցընըթ-
ըն, իոյոսն սր սրոնն ժամոհոլեըլո, հոմ ոցո յոհոնն ժաթանաթանո
ժըրժըլոց ոցոն¹⁵.

Սա՛լընո մանսոլոնն ժոթանոնն ժըմթըթ յժընալոթ ժընընժլոժոնն
Յոլոյոնն ոճընթոթա. ոցընթոթա լաժոհըլոլո, սնյո հոթոլոց ճըարոյոն-
ժոնն սրնոժըլո- Եթընթոթա: "ժոննալոյոնն ժաթմա", "լաթըլոլոնն ժա-
թմա" թա "լաժոհըլոլոնն հաթմա". հոթոլոց լարնան-լաժոնն սրնոժընալո
"ժոննալոյոնն - լաժոհըլոլոնն յոսն թոթ թոթնո"¹⁶. ժալոնն յըլոլոնն
XI լաթըլոնն ճարժորթա՛մոնն ճաթընա՛մոնն: "... սոնն յըլոլոնն Յոհըլո
լաթըլոլոլո ժը ժոննա՛մանն ժաթը"¹⁷.

14 հ. ժընոլոննալոլո, ժընընժլոժոննն սոննալոլոլո հըլոնոյոնն յոհոլոլոնն
ժըթըլոլո, ժ ժ յ, 1964, թ. 35.
15 Ս. ժաննըլոննալոլոլո, ժաննա. ճարժորթոլո, թ. 81-82.
16 լարնան-լաժոնն ոհոյոլոնն, լոթըլոնն յոնն, իժ., 1949, թ. 44.
17 յարեղոլո ճարժորթընոնն յոհըլոլո, թ. 37-38;

ბის სწორედ ასეთ საქმეანობაზეა დასაყრდენი. "წმიდათ გიორგი, შენივეყნაღ მონა შენი გიორგი ცალაჭობი და შენიღნი მისნი - ესე სუთნი უფასოჲ ააგეს, აჲენ"²¹.

ამ შემხვევაში კალაჭობინს ოჯახურ ჭრადიკონასთან გუჯეს საქმე; ხეობა მასიპან შენიღებზე ცადასუღა.

კალაჭობის გუჯრით ჯარულ ნარტურებში მოხსენებულთა მოქანდაკე კალაჭობი: "წმიდათ ეკლესიათ შენივეყნაღ ამის მოქანდაკე კალაჭობი"²². მათ შორის რაღაც განხებვაებია უნდა არსებობდეს.

მოქანდაკე კალაჭობის საქმეანობის გარკვევაში გვხვდება კონსტანტინს ეკლესიის კვებღი ჩასმული რელიეფური გამოსახებლებანი. ჩიქილეთ კებრის ორი რელიეფი გამოხატავს ოფორტიკული პიკესიას, გამოსახებებებს შორის კი ამოკვეთილია ბეზი მოხსენებული წარწერა. ცხადია, "მოქანდაკე კალაჭობი" სწორედ ამ რელიეფების გამოშკვეფენი, გამოშქანდაკებულნი უნდა იყუნენ.

წარწერაში "კალაჭობი" მრავლობით რიქხვეშია ნახვარნი, რის განიყ ვ. აღადაშვილი, რიქიღვაჲ სპეციალურად შენიღავლა კონსტანტინს რელიეფები, შენიღებების მანერნი მინებრეთ ნახვეში ჩამებენიღ ისტატის ხელი გამოცო"²³.

რეკონსტრუქციის, კონსტანტინს ამ წარწერაში კალაჭობი მრავლობით რიქხვეშია ნახვარნი, რაც იმაზე მიუთხებებს, რომ აქ საჭიარო იქონი მასშტაბის მიქნებლობას ქქონია აგებო. მათ კი ხელიშეღვანელი, სამუშაოების ბეპამხებებელი, წარმმარებელი

²¹ ჯარულნი წარწერების კორპუსი, გვ. 156.

²² იქვე, გვ. 146.

²³ ვ. აღადაშვილი, კონსტანტინს რელიეფები, სამჭოთა ხელიღებდა, 7, 1938 წ., გვ. 37.

პირი სჭირდება. ასევეა ბავშვიც, რომელიც სწორედ გარდაცემულ მშობლებს.
 ამ ინსტიტუტს არსებობაზე XI-XII საუკუნეებში საჯაროებში
 მიუთითებს ბერძენი ეკლესიის წარწერა: "წმიდათ ღმერთებისგან,
 მკაცრად უნდა იქნას აწილი საყრდენის ამშვენებელს გარდაცემის უბუ-
 ცხის მკურნა, "²⁴ ან რინაბურგის XI საუკუნის წარწერა: "უ ღრ-
 ძოროს - გარდაცემულს, მკურნალო ღმერთად, ამგვარ"²⁵.

გარდაცემის გარდა მშენებლობაში მოწოდებულებას იღებ-
 პნენ "კვდები" და "კარის მოქმედი".

"კვდები", ჩვენი აზრით, ქვაზე მიმუშავე ქვის მკვდებ-
 ლი ხელოსნები უნდა იყვნენ: "ქრისტიანული მკვდები კვდები"²⁶. ურ-
 რთულს ბარბელის ურ-ურს ნაწილებზე სწორედ ეს კვდები არი-
 ან გასაყვანი. რეგულარულ ს.ბუბუბუბუ ალენიზაცის "აქ მოკვდილი
 ქვის მკვდებების პროცესები ამჟამად მხოლოდში გაქცეულნი
 ხეობებს გვატანებს. აქ მოკვდილია ქვის გაჭრის რჩის უ.წ. "მარ-
 ბუბუბუ მუშაობა" ბურის რამდენისა და ურის რამდენების სახით.
 მრჩი ქვის მკვდებიდან ურს ქვის სიწმინდეში ჩასული ნარჩი უჭირავს
 და მკვდებს მარად აღმარული რიგი კვდები ამ ნარჩზე დასარტყე-
 ლად აქვს მომარტყვებული"²⁷.

რაც მუხებზეა კარის მოქმედი ხელოსანი, ჩვენი აზრით,
 მის საემიანობაში მუხობა ძირითადი კარის რამდენად და მისი
 აწობა. ამ ინსტიტუტის არსებობაზე განხილული პერიოდის საჯარ-
 ბავშვი მიუთითებს წარწერა ეკლესიის ხის კარბზე: "ქრისტიანული
 მკვდები მარტო, ამის კარის მოქმედი"²⁸.

24 ქარბული წარწერების კარბული, გვ.38.

25 იქვე, გვ.83.

26 იქვე, გვ.96.

27 ს.ბუბუბუბუ, ქვის მკვდებზე მხოლოდში, მსუ V; მ., 1951,

გვ.39.

28 ქარბული წარწერების კარბული, გვ.94.

ჩვენს მიერ გამოქვეყნებული ამის დასასაბუთებლად შეგვიძლია მივყვანოთ სხვადასხვა გამოცემული კარის დამამაპებინს წესი.

მთელი ჩიტი ეკლესიების ხის კარების უკან მხარეს, ფიქრების ცალკეულ ნაჭრებზე, რომლებიც კარები შეგვიძლია, დასმულია რიყბრთი მინიშნულები - ასე ნიშნები. ამ ნიშნების დანიშნულებაა კარის ნაწილების დანიშნა და შემდეგ აწარმოოს მათი დახვედრის ნიშნები ფიქრების შეკრება²⁹.

ამდგომარეობა, კარის მიქმდები კარის ცალკეული ნაწილების დასაბუთებენ შემდეგ დანიშნულებად დანიშნავენ და მხილველ ამის შემდეგ აწარმოებენ.

ამ პერიოდის წყაროებში ხელსაწილი რიყბრთი მინიშნულები არიან ბურჯები. ილ. აბულაძის კანონები, ხურჩ-პურჯი, სახლის მამულებელი მსახური, ხელსაწილი, ხურჩმძღვენი³⁰.

იოვანესა და უფროსებს ეხილებოდა ჩამოხველია ახლის დარბაზი მყოფ ხელსაწილი კატეგორიები. ამ აღნიშნულია, რომ დარბაზის დიდი სურვილის დამიხილებად, დარბაზი მხილველ ქარხანებში ყოფილხენ, ეს მინიშნულები აღნიშნა, რადგან "ჩუნი"-აღნიშნულია ძველი "ქარხანა ხედავთ, მღვსა რა ღრთთ და დარბაზი არა გუაქვს და ჩუნი ყველი დასარბიელი მღრთ მუხვიდას, და მერმე მუხვი მუხვიდას და ხურჩ და და დარბაზი და მუხვიდას და ნათეს-მიქმდებთ და სხვადასხვა სხვადასხვა ამის სხვადასხვა ფიქრისა დარბაზი დამიხილვა უფრო არა³¹.

მეტიც უფროსები ენიშნა უფროსები საკუთრივ ნაგებობასთან დაკავშირებითა და მიყვანილი, მუხვი ჩუნი ამის, ჩამოხვე

29 ვ. სოლოვაჟი, სხვადასხვა წყაროების ძველები, ტ. 11, გვ. 109-110.
30 ილ. აბულაძე, ძველი ქარხანი ენის დუქსიონი, მდ., 1972, გვ. 565.
31 ძველი ქარხანი ატომური ფიქრის დანიშნულები, ტ. 11, მდ., 1967, გვ. 49 16-88.

უკვე იყო აღნიშნული, მათი განზოგადება შეუძლებელია სხვა სახის, კერძოდ, საცხოვრებელი ნაგებობებისთვის, რომელთაც ახლა გვეუბნება საუბარი.

საუკუნეების მანძილზე მინახებულნიყობაში გამოიშვა გზები ტრადიციული სამშენებლო ხერხების, ტექნიკის, შრომითი ძალის გამოყენებისა და საწარმო, ემიგრირებული ეროვნულ-სამეცნიერების შედარება მემკვიდრეობის ხარისხის საცხოვრებელი ნაგებობების შესახებ, როგორც ცნობილია, არა მარტო ხურთხილურული ღვარამისთვის არის საფუძვლები, არამედ ისტორიულ-ეტიმოლოგიური მუხარებებისათვისაც. არა ნაკლებ საინტერესო კვლევა-ძიების საგანია. ეს იმიტომ, რომ საცხოვრებელი სახლი პირველ რიგში ნარჩენად გვხვდება იქნებოდა, კულტურული და სოციალური ცხოვრების და ფუნქციონირების³².

XI-XII საუკუნეებში ქართული ისტორიული ნაგებობების მიხედვით ადამიანის სამეცნიერების სხვადასხვა სახეობებისათვის გარდასტვინი, საცხოვრებლის ფორმის შესაბამისად: სახლი, მანძილი სახლი, სარგური, სარგოში, უსუნაობის და სასტუმრო სახლი, პარამი, პარამი; ეს მრავალი რიგი სამეცნიერული საცხოვრებლის აღნიშნულია.

სახლი - მოცარი სახელი არის „ყოველი სახლია, არამედ ყოველი სხვადასხვა რიგით სხვადასხვა სახელი სხვა“³³.

საცხოვრებელი და სამეცნიერული ნაგებობათა მშენებლობის შესახებ მეტად საინტერესო ცნობებს გვაწვდის XI საუკუნის ძველი „ქართული ნიჟარის ნიჟარისა ნიჟარისა“. მასში ნიჟარისმშენებელი აღწერს იმ მშენებლობებს, რომლებიც მას ჩაუტარებია ეკლესიის კუთვნილი სამონასტრო მიწებზე. გამოცემას იწვევს ნიჟარის ნიჟარის ჩაუტარებელი მშენებლობის მასშტაბები. მრავალფეროვნება სამშენებლო მასალები: ქვიშა, ნაძვი, მუხა და ა.შ.

32 ქართული მშენებლობის ნარჩენების კარკუსი, გვ. 39.
33 სურხან-საბა მრბელიანი, სიტყვის კრება, ტ. 1, 1949.

"ნიკოლაოს მინიკას შივენივენი სახლი უნიკური ა და ბედა სახ-
ლი მუხისა კარგი ა ..."³⁴ ნიკოლაოს მინიკას აკვებური სახლი, ნიკოლაოს
მუხისა. პირველი სახელი უნიკურისა, მუხისა მასადაც არ
მუხა გამოყოფილია. აქვე აუთიხილია "სახლი მუხისა ა და ბე-
და სახლი უნიკური და სენიანი ა"³⁵.

ფრანკოვანს იქვე. "სახლი უნიკური". საინტერესო უნდა
იყოს მისი მნიშვნელობა.

უნიკური - უნიკური, ბედა სახელიანი "ბედა უნიკური"/ილი.
აბუღაძე, გვ. 455/. ჯავახიშვილის მოსაზრებამ, უნიკური უნიკური
შენიშნის იმ ნაწილს, რომელიც მუხის სახელია, მის შიგნითაც
არ მესამე, მუხისა და მუხის სახელია არ იყო აკვებური. უნი-
კური მუხის ბუნება სახელი იყო, მაგრამ მისი აკვებულება განსხვავ-
და იმ სახელის აკვებულებასაგან, რომელიც ის იყო.
ბუნებრივად ამ უნიკური, მუხის იმყოფებოდა ხოლმე. შიგნით-
ბედა, მისი კვირის მას სრულად იყო უნიკური, მისიდან სხვა-
ბედა იყო დამუხარებული³⁶.

ფრანკოვი "უნიკური" ილუვირული უნიკური ფრანკოვი მუხის-
ბუნებრივი მუხის "უნიკური"³⁷, სახლის უნიკური დასაფრანკოვი და
სხვათაში საცხოვრებელი სახლის მისა და აქიხიშენი ფრანკოვი
"უნიკური"-სახლი.

ფრანკოვი "უნიკური" ცალკეაში შესაძლოა დავუბნაოთ
მასის "ცხოვრება უნიკური უნიკური"-ში მოცემული უნიკური
საინტერესო აქიხი, რომლის მიხედვითაც, რომელიც უნიკური
უნიკური მისი დასაფრანკოვი, უნიკური ცხოვრება მის უნიკური
ში-

34 უნიკური, გვ. 40.
35 იქვე, გვ. 40.
36 იქვე. ჯავახიშვილი, დასახ. ნაწილი, გვ. 16.
37 ს. მასკადა, ფრანკოვი, მ., 1983, გვ. 141.

უკუღელს ბიბლიკური პეტრიქე ქარბუკელი. მასთან წაყვ. მთხოვნილებს
 ამქვეყნიურნი რიკებინს მიძღუე პეტრიქე უარნი უმარა, მაგრამ მიუხე-
 რავეპ წინააღმდეგობინსა, იგი გაუჭეს და ქალაქისკენ წაბიგყა-
 ნეს. ლამის ავასაბუკეა შეჩერებულე პეტრიქე "დაპატრეს სახელთა ში-
 წა ქორეპთა, რათა ვერ უძღოს წმინდამან სიველთლად" ³⁸ და ზანაჲ
 ხელ-ფეხიჲ ან გაუხსნეს იმ იმეპიჲ, რომ აქეპან პეტრიქე ქარბუკელი
 გაქცევას მანისჲ ვერ მოახუხებდა და მათ გამოცემას საბეღარნი არა
 ჰქონდა, რიჲს აღმირჩინა, რომ პეტრიქე გაიქცა. პეტრიქე ღამით "უ-
 მარცა პაიძინეს ყოველთა, აღეცა ყოველთაგანთ უცნაურად და ენებთა
 გარდაგობა ზაღისა ხილუ სიბაღისა მისგან, რა ზა ჭანერეს ანუ
 განიჭებოს ასო რაჲ მი" ... ³⁹ რიკორც აღნიშნულია, პეტრიქე ლომი
 იმ სიბაღიჲ იმყოფებოდა, რომ მის ძალით წამომწყვანთ იმისჲ
 არც ან შეეძინდათ, რომ პეტრიქე შეიძლება გაქცეულიყნ და ხელ-ფე-
 ხიჲ ან გაუხსნეს. ავლარც აღნიშნავს, ამ სიბაღიდან გადრბ-
 ტოსისას წმინდპანთა რიგორ არ მიიჭება რაიმი.

აქეპან გამომეპინარე, ქორეპი უს იყო სახელის არათუ მუო-
 რე, მესამე, მუოთე და შეიძლება მუხუთე სარბულიჲ ან. აღმათ
 იგი წაწილმორიჲ მარბაჲ ღოა იყო /წინა მხარეპან/, რაგან ყო-
 ვეღვარნი კარის გაღებინსა ზე საკეთს გაფეხის მარბუკად პეტრიქე
 ქარბუკელი უმარად გადმოხტა ყოველგვარნი პაპრკლდინის გარემე.

ნიკორეპინს ბეზარეღიჲ რაუჭარებინა მიშენებლი. და.
 აქ აკებული შეწმინს პირველი სარბული სამუშაენი პანიშენებნი-
 საა: "ქრთაქრნი შევემენ ბოსელი ა, და ვეპა სახელი მუხისა კარ-
 გი"/41/ იგივე სურათი გვაქვს სანირეღი, მაჲსა შენებული წა-
 გებობინს პირველი სარბული ისევე ბოსელია, ბეზიპან ან სამაბა-
 სახელის სახელია პანენებელი: "შევემენ სანირეს ქრთაქრნი ბოსელი

38 ძველი ქარბული აგიოგრაფიული რიგორაჭურის ძეგლები, 8.11,

89-229 14-16.

39 იქვე, 89-229 20-45.

ა, და ბედა სახლი სამამიასახლისო ა... " /43/.

როგორც ჩანს, აღნიშნული ნაწყვეთიდან, იმ მასალის გარ-
და რიგად აგრძელებს მოხდა ესა და ის ნაგებობა, აღნიშნულია კ-
რეც მათი პანიშენიდან. ამ მასალის მიხედვით, ბევრი სარდალი
მამიასახლისის საცხოვრებელი მოხდა განკუთვნილი. ბევრი ნაწყ-
ვეთის მიხედვით, იგივე ძველიდან სახეობა სახლიც /სარდალი ამ მ-
მხედველად-ნ.კ./აუშენებია: "სახლიწვეთიდან სახეობა მუხისა ა
და ნაძვისა 41/

რაც შეეხება მამრედი აგრძელებს სამეურნეო სახლებს და
მათი აშენების აუცილებლობა და რაოდენობა ამჟამად მიუთითებს ნ-
კრძინიდან სახლისგან მურნეობის მასშტაბებზე, კრძინიდან
მესაქონლეობის რაოდენობა, ნახრის რაოდენობა: "ბედასახლისა...
სამეურნეო სახლი შეემატა 44/

ყველაწინააპი სრულიყოფილი სახლის "სახლი სრული" ურეობი-
და. ივ.ჯავახიშვილის შედარებითად, ასევე სახლის უნდა ქველდა,
უპირველეს ყოვლისა, სწორედ საჯაროში, სარდალი, სასტუმრო, საკუ-
ნაო, მარანი და სამზარეულო 40/.

როგორც აღნიშნული იყო, მიშენებლობისათვის ბევრი მრ-
ვალიყოფილი მასალა იყო გამოყენებული და მათ შორის ჩვენთვის
გაურკვეველი მასალაც უკლები: "სახლი უკლები და მუხისა ა"
/43/ აქ ამჟამად უნდა ნაგებობადაც საუბარი, რომელიც შეიქმნა
მასალიდან პატივადებული. უკლები და მუხისაგან. შესაძლებელია,
აქ რაღაც საპატივადული ნაგებობადაც აღიარებო.

აღნიშნულის მიხედვით, ის, რომ XII საუკუნის ძველებში
იგივე ტერიტორია დასტურდება, რომელიც მანამდეყოფილი უმეორადი-
ვი ყოფილია შეიქმნა.

40 ივ.ჯავახიშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 22.

սծաճին / Յուրուհու - Ե.Յ./ Երկրորդին կարգովը: "Երկրորդ
ժողով... Երկրորդ կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը,
Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը.
Կարգովը" / 27 /

Արևիկյանի լուրեր "Մարտի 15-ին" Երկրորդի կարգովը
Կարգովը, "Մարտի-Մարտի". "Մարտի 15-ին" Կարգովը
Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը.
Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը. Կարգովը.
Կարգովը.

Այսպիսով Կարգովը Կարգովը, միև միև Կարգովը Կարգովը;

Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը,
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը, Կարգովը Կարգովը Կարգովը,
Կարգովը Կարգովը Կարգովը, Կարգովը Կարգովը Կարգովը" / 235 1112 /

Այս Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը, Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը.
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը.
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը.
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը.

"Կարգովը, Կարգովը: "Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը
Կարգովը Կարգովը Կարգովը, Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը-

Կարգովը" / 235 1113 /

Արևիկյանի կարգովը Կարգովը, Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը.
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը.
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը.

Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը

Կարգովը Կարգովը" ... / 136 1116 /

Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը, Կարգովը-Կարգովը
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը. Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը-
Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը Կարգովը.

ბანის ბანი წარსოაპგუნს ნაცვობის ნაწილს და არა უბრალყო
ბანს. ძველი უორის თაგორეია ბანის-ბანი, რაჲ XV საუკუნეში
უკვე აღარა გვაქვს. ურისა და ბანის-ბანის ნაყარაპ ვბლა ჩარ-
ბახი მემოვის 44.

სარკმელი კოვე ურთველ გვხვება იმ აგონიას, სადაჲ
ფატიანი მოუხარობს აზმანდრის ბისტან ლესტან-პარეჯანის
პირველად ნახვის ამბავს. "უკმოცახენ სარკმელნი და მვევაქსივე
პირი გბასა".../238, 1128/ იმავე ლევი გვხვება რამატიბით
ინფორმაცია სარკმლის მესახებ. ლესტანის მბლბრებმა უადი
ჩუმად ამოიყვანეს კორობანიდან და ლან მინიხე-ბოიხევეს ირცე-
ლივ იბია მბიმი, რომ არათს პაენახახე. ფატიანი აღნიშნავს:

"მე ირუმალი ვბევეტი, სულ-ლბევი ვაჲვე მინა"²³⁹/130

და "უკმოცახევე კარი ჩემე, მახე ჭრეჭა ვერა ცენსა"²³⁹/132

სარკმელს კარი ჰქონია, სავარაუდოა, რომ ეს პარამა ფოტოლია.

საცხოვრებლის აღმნიშველი ტერმინებად XI-XII საუკუნეებში
წყაროებში გვხვება "საგომი" და "საგური".

უარღის ცხოვრებაში ბატრატ IV-ზე აღნიშნულია: "თლარ
იქმინა ტაბაფხური, ტარპამოვირა მეფე უარღად და ჩარტა რიგორ-
თა, რამეფე საბაფხელი რეფეჲა საგომი არს აგელი იტი"-რ⁴⁵.
საგომი ამ მემბვევაში, ჩვენი ამრი, რბიპენიის მბნიშენ-
ლობის მატარებელია /საბაფხელი რბიპენიჲ/.

"საგომი" გვხვება პავიე აღმაშენებლის ისტორიკოსთა-
ნაჲ. მისი ტაბეფბის რროსახეთს "საგომი სამეფო წაღულის ლე-

- - - - -

44 ივ.ჯავახიშვილი, პასახ.ნაშრომი, ტვ.128.

45 უარღის ცხოვრება, მარამი რეპოფრის ვარიატო, ტამიკ.უქვთ-
მე ლევიშვილის რეპაქიმი, ტფ., 1906, ტვ.272-273 502.

և" ⁴⁶ Կողմնա շարժ. "Սարգսոնի"-ն ընդհանուր, սմայը 3 քրոնոթմի
 ընթացքնա մեղրը թրծնիկը "Սարգսրի". թաղառն ուստրիոտոտ Թոթ-
 յաբորոն, որոմ հոթըսայ մեղրմի ոմիցր յայտսոոթան Սախրաթըրոմի
 հանոասանըն Կողմնա ընթացիցի չարոն Սընայմնընըթ, մաթ "Մհո-
 նա Սաթանաթրոթ Սարգսրի թա Սաթրթըրի, թա յայնի ըն թանթընմն
 մաթնի"-ո ⁴⁷.

Կողմնաթմի միհընըրն ողընըն Թոթանաթրոթնա թա հաթըն
 մեղրմի ուրն լեղնոսանի չարոն Սընայմնընըթ թաթոոոցնա, մաթ
 լեղնընիկը շնթա յեղոթթաթ թա հոթըրիկը Սաթանաթըր, ուն Սաթանաթր
 Սարգսրիցի թասթրթըրթթաթ.

ոց. Կաթանոմըրոտ Սոսաթրթոթ, սմ որ թրծնոն Թոթոն
 "Սարգսոն" թա "Սարգսրի" հաթայ ըննեցնայթնա շնթա Կողմնաթ.
 "Սարգսոն Սաթրթըրթըր, սթանոանոսաթոտ ընթացընըր Սաթոթրթ-
 ըրն ըարոթթաթընթա, Սարգսրի յո շթրո սն լեղնընթան թաթանոթրթ-
 ըրն, սն Սաթընթան թաթանոթրթըրն, Սաթայ սն թթանթըն հաթըն,
 սն յեղթթաթ Սաթրթըր. սննաթրթաթ Սարգսրի ըննեցնայթըրթթա Սաթ-
 ըրնոսաթան" ⁴⁸.

Սաթոթրթըր ընթացիցի մնոնընըրթանի սթոթըր շթրոթն
 Սաթըր Սաթըն. մոն սթմնոմընըր թրծնընթաթ XI-XII Սաթրթըրթն
 ընթացքնա: Մհ, Մաթո, թարթան.

մեղոտ Սասանըր հանթընմը ընթըն ընթացթա, հոթըրթա-
 ըն թաթըրն թաթոտ թանթընըրթա յթոնթա. շնթանըրն ընթըն, հո-
 թըրթայ Սասանըրն թաթոտ Սաթըրիկը յո սոնոթթա XI-XIII Սաթրթըրթ-
 ըն, թարթան թթաթընթա. սթ ուստթընթա ընթը, հա ընն Սաթըրթն-

⁴⁶ Դարթոն լեղնըրթնա, թրթոթ թաթընըր ընթըն թոթոթթո ընթըն-
 ըրն ոմնեցըրթ, Ս. Կաթանոմըրոտն ընթը, թ. I, թ. 1955, ըն.

32418.

17 ողըն, ըն. 345 ըն

48 ոց. Կաթանոմըր, թասան. ընթըրոտ, ըն. 6-7.

ფო საქმედებებს შევუძლებოდა; როგორ და მიგრაც პარდაბობაჲ რასაკვირ-
ვლითა, აქვე იმარტებოდა⁴⁹.

პარბაბი ბიხსენიგებელი აქვს თავის ზეპუგბაბი რუხმერ-
საჲ სტეფანობის რახასობობისას: "ესე სტეფანობ იყო უმეტეს
ყოველია უარდის ბეჭედა და მთავარა მიწებენე, ტაფბებელი
საქლისა, მამენებელი უკლესობა. მან იმადეა ღვარდნი უკლესობა-
სა რუხრისა უბიხისინისასა და აღმენა და რაჭვისა უკრბა ყოველია
უარასკევა"⁵⁰.

სასახლის ბნიშენებობი "პარბაბი" მიცემულია უფხის-
ფეოსანშიც, ზღვის უნიობას ავთანბელი ასე უხსნი სტეფანობს.
" მუ ვარ არბი, არბობს არს ჩემი პარბაბიგია"^{58 285/}.
მარბამ ჯაქვს "პარბაბის" ბნიშენებობა, რიგორც კახისა. რ-
ღორც ფილიპელი აღნიშნავს: "მეგან ურე უბობა პარბაბთა, ღვარ-
და საგებელითა"-^{75 349/}. ასევე კახის ბნიშენებობიგაა ნახობა-
ნი უფხისფეოსანში "სუჯე-პარბაბი"-^{68 684/} უხსნა, იგი განსაკუთ-
რებელი ბნიშენებობის იყო სამეფო სასახლები; უხან რაბბენებ-
ლი ავთანბელი და განბარბელი რისებვან ბეჭე "ბუღ-ბიხარტენი,
შებობენი, ბიგლები პარბაბსა სუჯესა"^{148 684/}.

ბეჭის სასახლის აღბნიშენებობ გვაქვს "სტა": "ბეჭისა
ურხსა სანორს მივე მენვისა სიით ნამიხსრელი"^{86 391/} სიუხარბის
ფარბელი ავთანბილის. რაც შეეხება "პარბაბ"-ს იგი უარცა გავრ-
ლებული სიღვრესა XI-XII საუკუნეებში.

იგი უხსნებდა აღბობარბელი რიგურბაბობის ძეგლი "იღარ-
ობ უარბებლის ცხობებდა"-⁶¹: მასში აღბნიშენელია, რომ რიგვისაჲ
ბიხანბილის კვისრისაგან ბიგლებს ხანბობა იღარობის ბიხაჭებ-
ბა უკლესობის ბნიშენებობის მესახებ "ბაბიგობენს იღინი პარბობ

⁴⁹ ივ. ჯანსიხიშვილი, პასახ. ნაბრბი, გვ. 122.

⁵⁰ უარდის ცხობებდა, მარბამ ბეჭობის უარბაბთა, გვ. 127.

და მითვისებას⁵¹ იმ ადგილას სადაც გაძაზვდა მიწვენიერობის პაწყვობა.

პალატი, რეგორც მუჟის სასახლის აღმნიშვნელი ფურცინი არაფრახვერ ცხვენება XII საუკუნის ცნობილი საგმიროს უმოსის ზებუღობაში "ამირანპარჯანანში"-ც ზაღისმაზა ამბავისაზინი ბიძ-
ღვნიღ კარში აღნიშნულა:

"მეჟარუთ და მივეზინთ კარზა პალატისაზა, სხვა მღუზო
იჟო ძაწვეღისა უჟსა, მვენიზრნი და მარღინი კარში იღვენენ ძა-
წვეღის ანი, ეზინი. გაახვენეს კარში მის პალატისანი". ასეა
აღწერილი ხვარაშანი ეღეღის სასახლე ამ ნაწარმაღბში.

აღნიშვნის ღირსია ამ ნაწარმაღობის ურთ-ურთ ზაღში "სე-
ფეზაღე პარისპანისთის ამბავ"-ში აღწერილი სამეფო პალატი,
მისი მემარგვეღი რაზებინი: "იზეს მის პალატისა კარზა მზეა
მივეღო, მესაველი, მესავეღსა მისსა ეზა კაცო ხუთასი, ყვეღანი
მეზოსიღნი სზაწრთა და სარზეღობთა ვერცხღისა. მვეჟარუთ და
პარბაშისა კარზა მივეზინთ"⁵², ამ მემხვეღსაში "პარბაშინ". სა-
მეფო პალატის ურთ-ურთი, ზემეზა სიზიზი და მნიშვნელობინი გამორ-
ჩვეღი რაზახი. მემეზე აღწერიღა ზეოთ პარბაშინ: "სახლი /აზ იზუ-
ღისმეზა რაზახი" ნ.კ./ იჟო მვენიზრი, ყურენი სახღისანი და
სვეწნი რეზეღიღნი ვერცხღო. მრგვეღე რიზეზღინი სხეღს. "მეჟარ-
უთ და სხვა სახღი იჟო კზა უკეღსი. გავარუთ და მიგვეზეა
კზა სხვა სახღი, მელმარზა და მელმარზა-უკეღსინი სხვანი კაცნი.
მევეზინთ სახღი იჟო სრულ გარზაზეზიღი რეღოთა და კუმო იჟო ზეა-
ღოთა და ნარგალითა რეზეზიღი".

სეფეზაღე პარისპანისთის პალატი, რეგორც პავინახეზე მრავ-
ღალი სახღისაგან-რახინსაგან მვეგეღობა, მათ შორის გამოგოგო-
ღია პარბაშინ, სადაც რიზეზღინი ისხვეღენ.

51 ძველი ჟარღული აგომტრახეღიღი ღეღრახეღრის ძაგეღობი, ტ.2,ტ.32

52 მისე ხენეღი, ამირანპარჯანანში, ჟარღული პრბა, ტ.2,ტ.149.

საბუნებისმეტყველო განსწავლველი წამყვანი მისიანად -
მონიერად მივყავართ თქვენი სასტუმროებზე სასტუმროს აღმ-
ნიშვნელად. XI-XII საუკუნეებში ნსტორიული წყაროებიდან მიხედ-
ვით გვაქვს: "ქსენოქონი", "სასტუმრო სახლი" და გუბერია
"ფრანკი"-ც.

მანამ მშენებლობა იმ ადგილას იყო გამოარჩეული, სადაც
ხალხის მიგრაცია უფრო რიგი იყო. "ასეავე შეგვიძლია ჩავთვა-
ლოთ გზაჯვარედინები, რიგი საბინო-სახლიანი გზების მიხედვით ად-
გილობრივი და ა.შ.

პეტრიწონის ქარხნული მონასტრის ტიპიური ქრთ-ქრთ
ცნობის მიხედვით, მამებს აუცილებელი სახლი: "რომელი
იც სიხლითა სტენიანობისა ქუთუმი კრთი იქნა მისი გზათა გზა
აღვასწავნით ქსენოქონი ქრთი და იყვინეს ქსენოქონისა რას მინა
ცხვიარნი მრავალნი"⁵³.

უფრო ფართო გაქანება სასტუმროებიდან მშენებლობას ქალაქ-
სა და ქალაქური ტიპის დასახლებებში აქვს. პეტრი ქარხნული
ცნობების მიხედვითა, რომ პეტრი და იოანე "აღვასწავნეს
სახლი სასტუმრო ქალაქსა მინა, და განესტუმრებდნენ მრავალთა
მისათვის ქარხნული და ბურჟუაზია. რამდენი განმარტებდნენ ფრანკთა
სამხალხურ და რამდენი და სარეკლამი და წარსტუმრებდნენ მისათვის
მის, რომელი აქვინდა სახლი "ისა"⁵⁴. ეს სასტუმრო, რომელიც ფრან-
კთაგან მინა, მისათვის მისამართებდნენ იყო განსწავლველი, ღვაწლი
არაა გამოჩინებული აქ რამე საკრთი პირდაპირ რომ გავითვ. აღნიშ-
ნული წამყვანებიანი განმარტებებით, სასტუმროს ინვენტარის შედგენ-
ება: სარეკლამი საკრთული, ფრანკთა, ფრანკთა და სხვ.

53 პეტრიწონის ქარხნული მონასტრის ტიპიური/1084/, გვ.44.
54 ძვ.ქარხნული აგონიარსული რეკონსტრუქციის ძეგლები, მ. 2, გვ.
229.

სასტუმროში, ტარდა ბენიჩამიხევილიცა ხშირად იყო ფურნე
 რა ზნე, რიბედა პანიშენებდაც სემონის მიხედვით სხვადასხვა
 იყო. ვამიხარები ისინი შენობის გასაღებობა გამოიყენებოდნენ, ტა-
 მაგზურზე კი მაკონიხ ჩვეულებრივად მოვალეობას ასრულებდნენ - პურს
 აქიზებდნენ. "მა იყენენ ქსენაგოშია მას შინა ცხებარნი მრ-
 ვადნი რა ფურნე რა ზარნი, განკურებდნენი გამიხრისა მღვს სტუ-
 მარხაი საფურცელი" 55.

ფურნისა რა ზარნის ასეთი უჩვეულო გამოყენება, რიგორც
 ბენიხ მოყვანილი ნაყვანებია მოცემული, ცხებება საჯაროველის
 მანამდევე უმეტესად იყო ყოფილი.

ტ.ჩიჭიას პანოქსირებულნი აქვს მსგავსი მაგალითი ჯავა-
 ხეში /სოფ. მალანხაში/, რიგესაც ზარნი-ცუცხელი "პაღაპარე-
 რა", საკვამლე მიღს პახურავენი რა სახელი სიხონ მკვება. ასეთ
 მუშაობებში ისიც იცხად, რომ იქაბის წვერები ზარნის ზავს მი-
 უსხებდნენ რა ფხვებს ზარნი ჩაქობდნენ გასაღებობა. ვამიხარ-
 ები აქვე ხშირად წინებდა რა საჩუცხს ახრებდნენ ხოლმე 56.

სასტუმროს ტვერებზე ტვაქვს ფურნუკი იგი ქარვასლის
 მსგავსი ნაგებობაა, რიბედაც მტკავრებს ტარდა საქონელსაც მუ-
 ველ რაშის გაგება.

ფურნუს, ჩასაკურებელი, განსაკუთრებული მნიშვნელობა
 აქონდა, ტაყილები უფრო მეტი, ვიქვე სასტუმროს, მანამდევე
 მიმოსვლის, ურთიერთობისა რა უკონიხიერი აღებ-მიცემობის საქ-
 მელად გამოიყენებულნი მიღებდნენისადაც. ახიხ ახისნება, რომ
 მამარია ზავისი მუშაობის რისი მხილვისიდან ჯავახეში მიმავალი
 პირდაპირი ტა გამოიყენებინა რა ჯავახეში ზარნი ტადასა-

55 პეტრიწილის ქარხნული მონასტრის ტაძარი /1084/, ტვ.90.

56 ტ.ჩიჭია, ქარხელი ზარნი, მიმომხილველი, 11, 1951, ტვ.

სველი ურჯღვხილიძე წრი ჭუნდუკი აადგინა: ურთი უკეს იუი, ურთი უკეს აუთ. იუ ხმირაპ იუოპა ნინადაუ პა უბლად დარან პიპი ლელი პა ნაპუერი, ისე რომ დველადაუ არა ურთუ პალუ-პულან მტვარებინ მუა გბაძინ პა რაგბანად გბინ გავრძელება მუუძელები იფო, ასეო მუმიხევეამინ, ლბარმა განკარგულება გასცა, რომ წრი ჭუნდუკი ყოფილიყო ავტორი. სანოვაგეუ იფო პაგროვრი, რომ სანამ გამიოპარებოა, მტვარებდაუ პა სარუნელად მუსადლებლობა პუნდათ, რომ ლანი ურჩინა⁵⁷.

გამოყენებული წყაროები პა ლიტერატურა

1. აბულაძე ი., ძველი უარული უნის ლექსკონი, თბ., 1973.
2. აღაპაძელი ნ., კოისუბნის რელიეფები, სხ.შ. 1973.
3. ბეძუკაძე ს., უთს პამუშავება მთურეაში, მსუ, V, 1951.
4. ვუფხისფყაოსანი, კ. კუკელიძის, აღ. ბარამიძის, ა. შანიძის რე-პაუციოთ, თბ., 1957.
5. კახიანი კ., ტრუბის კარმიპამო იუიუეაში, თბ., 1964.
6. მაკალაშაი ს., ლუიუთ, თბ., 1983.
7. მუფოსაშვილი რ., მუენებლობის ამსახველი რელიეფები უორო-ლოს ძეგლები, ძ მ ა, 1964.
8. მოსე ხონელი, ამირანპარეჟანანი, უარული ურთა 2, თბ., 1982.
9. კუჭრინწონის უარდველთა მონასტრის ტიპიკონი /1084/, უარული სამარტლის ძეგლები, ტ. III, თბ., 1970.
10. სილოგავა ვ., სვანეთის წერილობითი ძეგლები, ტ. II, თბ., 1988.
11. სურბან-საბა რმელიანი, სიფყთს კონა, ტყ., 1949.
12. უარდლის ცხოვრება, ტუუსტი პაპტანილი ყველა ძირითადი ხე-

⁵⁷ ივ. კავახიშვილი, პასახ. ნაშრომი, ტვ. 28.

- ნაწილის ბიხვრევი ს. გაუბანიშვილის ბიურ, ტ. I, მბ., 1955.
13. ჯარის ცხივრება, მარნამ რევირის ვარისატი, ექ. მადანი-
შვილის რეპაუციონ, ტყ., 1906.
14. ჯარული ისტორიული საბუთების კრებული, მბ., 1984.
15. ჩარბიანი მ., სასხვრებელი ნაბუბობანი მთელიაში, სახე-
ბუბი მუბუბის ნიამბუ, XV, მბ., 1968.
16. ჩიბიანი ე., ჯარული მარბუ, მიწიბიბიბული, II, 1951.
17. ჩიქოვანი მ., ბუბუბუ, მბ., 1949.
18. ძველი ჯარული აბიბრაბული რიბრაბუბის ბუბუბი, ტ. II,
მბ., 1963.
19. ვაწვირბიბი ს., ვრბა რა კუბუბა V-X საბუბუბის საბარ-
ბუბი, მბ., 1984.
20. ხაბანიშვილი ივ., მასაბუბი ჯარული ვრის მარბიბაბური
კუბუბის ისტორიისაბუბი, მბ., 1946.

სამეურნეო ნაგებობანი XI-XII საუკუნეების ქართული
წერილობითი წყაროების მიხედვით

ქართული წერილობითი ძეგლები უხვ მასალას გვაძეგნობს სა-
მეურნეო პანიმწილეობის ნაგებობათა ბრავალტვარობის შესახებ.
ძეგლებში დეტალურადაა გაწერილი მთავარი ნაგებობის სახეობა
გამოყენებული სამშენებლო მასალა, ნაგებობის სახე და მისი პა-
ნიმწილეობა-ფუნქცია. ნაგებობათა ამ რიგს განეკუთვნება მარანი,
ბეჭელი, საწინებელი, მისილი, ფარეხი, ახორი, წისქვილი და სხვ.
თანამედვერობით განვიხილოთ მთავარი მატყალი. აღსანიშნავია
ის, რომ სამეურნეო ნაგებობათა მშენებლობა, სამშენებლო მასალა
და მათი ფუნქცია თანამედვერობით, ქართულ ეთნოგრაფიულ ყოფაში ისე-
ვე ფუნქციონირებს, როგორც ეს XI-XII საუკუნეების საქართველოს
ყოფაშია წარმოდგენილი.

ქართული მეღვინეობის თავისებულება და მრეცხმალური სახე,
უპირველეს ყოვლისა, გამოხატულებას პოულობს უძველეს სავაჭრო
ნაგებობაში, რომელსაც მარანი უწოდებენ. ჭრმინი მარანი მტკა-
ქართულია, სვანურსა და მეგრულ ენებში ასევე მინაარსი და
ფორმით იხსიანება¹.

მარანი, თანამედვერობით გამოიხატება, უპირველეს ყოვლისა,
წმინდა სამეურნეო პანიმწილეობის ნაგებობას წარმოადგენს, სადაც
მეღვინეობის ყველა ის ქრეფელი და ინვენტარი, რომელიც მეღვინე-
ობასთან არის დაკავშირებული. მარანშივე ხდება ყურძნის დაჭრე-
ვა, ჭრმინის დაკრება და მისი დაყენებასთან დაკავშირებული
მთელი ფუნქციონირების პროცესი. მის მუშაობაში მარანში მარეც-
ხელს, ხილსა და სხვა პროდუქტებსაც იხსიანებენ, რომლებსაც

¹ ი. ფრანკო, მუშაობის და მეღვინეობის საქართველოში, ტ. 1,
თბ., 1974, გვ. 105.

ძირგახეობილი ქვეყნებშია და სხვადასხვა სახის ვურჭლებს ხმარობ-
რენ².

სახელწოდება მარ-ანიდან გამომდინარე "მარ" ფუძე, რომლის
რადიან გასარკვევთ. სურხან-საბა ამ ტერმინს შემოკლებილია
მარტავს: "საწყაო ხიისი, ხოლო ხიისი მარია და 10 ქსესის ურ-
რის"³.

აკადემიკოს ნ.ბერძენიშვილის აღნიშვნით, "მარ" უკავშირ-
დება საწარხს, აგრეთვე სა-მარის აგრეთვე, სადაც იმარხება მარ-
ტობი. მას დასაბუთებელი აქვს, რომ "მარ" თხილს იგი ვურჭელს
ქრება, რომელიც ბოგაურ კრებას იმარხებოდა. ამრიგად, მარ-
რანი ის აგრეთვე, სადაც მარები, ქვეყნებია პარხებელი"⁴.

ნ.ბერძენიშვილის შეფასებით, მარანის საფუძვლიანი მი-
ნარსი მიმდინარეობს ძველი მედიკინის უძველესი იარაღიდან-
საწარხიდან. საწარხელიც არც ამ იარაღს სხვა სახელწოდება
უნდა ქონდეს, ხოლო საწარხელის პირველი მასალა ბე უნდა ყო-
ფილიყო და არა სხვა მასალა /ქვისა და ქრისტალის საწარხლები
მიგუანდობს გაკეთილი უნდა იყოს. /საქარტველის ეთნოგრაფიული
სიმბოლოები დაიხატებულ ხის საწარხელზე მარის აგებულებითაც
და დამბადების ფუნქციონაც ყველაზე ძველი ჩანს ტურული საწარ-
ხლების ის ტიპი, რომელიც უკვე ხეობა ამოაღილი... ხოლო მიმდევ-
ში საფუძვლად უნდა იქნეს მიჩნეული ე.წ. რიგობა გამომდინარე-
ლი. აგრეთვე ტურული საწარხლები მზადდებოდა უკვე მარადნი ხი-
სიდან. ხის ასეთი ნიმუშები აქ, ისევე როგორც საქარტველს

2 ა.ბონიჩაძე, ბევრნახებობა-მედიკინობა ძველი საქარტველიში არ-
ქლოლოგიური მასალები მონიშნული, თბ., 1949, გვ.193-
468.
3 სურხან-საბა ირბულიანი, სიყვეთს კრება, ტვ., 1949.
4 ნ.ბერძენი, საქარტული მარანი, მსუ, VII, თბ., 1955, გვ.132.

სხვა კუთხეებშიც, ბიზის სახელწოდებას ატარებს. ამასთან და-
კავშირებით, მნიშვნელოვანია მუიერ ტარებშიც, რიტორიკა
ბილია, ნელს ტრანსპორტის ურთ-ურთ უძველეს სახეობა ბილი-
რევა ურთ ბილიდან გამოდის, ურთ სწორად, ურთ ხეში ამოღო-
ლი წავები⁵.

კლასიკური ხანის ავტორთა ცნობით /კლასიკური, კლასი-
კური, სტრატონი, ტაქტიკა/, მათი ბილი საწარმოებ და კლასი-
კური ბილიებში ასევე წავების გამოყენება დასტურდება. ამ რი-
გის ცნობებიდან ურთადებას იმეორებს სტრატონის ბილიებთან იმ-
ის მესახე, რომ მათი ბილი საწარმოებ ბილიებთან ხმარობს
კლასი და მსუბუქ წავებს, კლასიების სახელწოდებით. ჩვენ,
წათს სასწავლო კლასიებ ურთადებას იმეორებ ვამახვილებ,
რომ იგი ახლო მესხ ბილი მსუბუქობის იმეორებთან. მარტალია,
წათსა და საწარმოებს ბილის ფუნქციონირებ განსხვავება არს-
ბობს, მარტალი აქონტობისა და მარტალიების ტექნიკის მარტალი-
რიკით მათ ბილის არის ბილი რამ სარტალი. ამასვე, კლასი-
კური, ბილიებთან ურთადებას ბილი მარტალი, ტექნიკური ურ-
კლასიების მსუბუქობასთან ურთად, ისიც ანტარტიკისადაც, რომ
ამ ირთვე სახეობის საწარმოთ რამ არის ბილი ბილი-ბილი.
ახლა, მე იმასაც ტალიებთან ბილი, რომ ბილიადაც საწარ-
მოებს სხვადასხვა კუთხეებში, საწარმოებსა და ურთ ხეში ამო-
ღო ბილიერ ნელს ურთადებას წათი ურთება, მარტალი ურთ ტა-
რტალიებთან ბილიებთან არ სახეობათ ბილიების საკლასი ურთ,
სარტალი მარტალი გამოყენება⁶.

მარტალი ბილიებ იხსენიება XI-XII საუკუნეებში ნე-
რიკობით ნელსებში. საინტერესო ცნობებს ტრანსპორტის ბილი მესა-

5 მ. ბილიებში, ბილიების ბილი იარაღ-ბილიებთან დასტურებ სა-
წარმოებთან, საწარმოების სახელწოდებ ბილიებთან ბილიებთან,
XIX, 1956, ტ. 145-146.

ბებ XI საუკუნის წყარო "გაბრიელი ნიჟარის წინამძღვრისა". მის მიერ მოწინააღმდეგე კუთვნილ მიწებზე, აწვევებზე სამეურნეო ნაგებობათა შორის არა უწყვეტ იხსენიება "სარაბი"ღვ.ნი-ჟორბედიპაჟი წინამძღვრის აუცილებლობა: "სახლი ქუთაისი და ბუბა სახლი მუხინსკაჟი, მარაბი ქუთაისი: ა; და რაგვარაჟი შიგან ქუთაისი ნაგებობი იუ.⁷ აღსანიშნავია აქ მოხსენიებული მარაბის სიდიდე, რამაც მასში პარაბელურ ქუთაისის რაგვარობა მოუთხოვს. თუ აქ მარაბი ცალკეა მოხსენიებული, მთავრად იგი სამეურნეო ნაგებობათა კომპლექსის ერთიან ელემენტად გვეჩვენება. აღწერს რა სახიერებები ჩატარებულ მიწებზე მოსახლეობის მოწყობის, რომ აქ აუტომატურად: "მარაბი მუხინსა ა და რაგვარაჟი შიგან ქუთაისი, და რაგვარაჟი ბუბა ბუბელი ბ..." მრავალფეროვნება იხსენიება, მთავრად კი მუხინსკაჟი აქვენი.

მარაბი გარდა იმისა, რომ ქუთაისის შვედნობის ადგილი იყო, მას წმინდა ადგილადაც შეიძლება: მაგალითად, იმერეთში მარაბი ანუ ქუთაისი წმინდა-წმინდა ადგილი იყო, სადაც სხვა-დასხვა წმინდანისა და პეტრობის სახელით განკუთვნილი ქუთაისი ემარბა. თითქმის ალექსანდრე ქუთაისი სახელი ქუთაისი: "საღმრთო", "სა-ანტონო", "საბაბაჟი", "საწინაჟი" და ა.შ.⁸

მოკრეფილი ყურძენი უპირველესად, რა ღვინო უნდა, ღვინოსა მინერალი იყო ხორბე გაპარკული, რაგვან ღვინო ან მიწანე და შავ-წიფელი ყურძენი ცალ-ცალკე უნდა გაწურულიყო, რომ ქუთაისი სახანაჟი ღვინო ქუთაისი. მაგრამ ამას გარდა, რომელიც უფროა მარაბი და მარაბი უბნის ყურძენი ცალ-ცალკე ყოფილა მარ-რულიცა და ქუთაისი რაგვარებულად. ეს გარემოება მარაბი.

7 ქართული ისტორიული საბუნების კორპუსი, თბ., 1984, ტ.403.

8 ქოსი, ტ.43, 12.

բրոուները մենաշեղ-քեղցնոս ուսան ընտրվածընոս մուր /մասնա-
 բան, 1191-1212 ՏՏ-Յո/ քաղաքընոս յընտ յարտոն ընդունոս
 մանրմուս մըմա՛ն ընանտրոն խոնոնոն ընտընտքան ոճընտ.
 սմ մըքան քաճոմնքն ընտընո սանանոս յընտքնոս մըմըքընտն ընտ-
 յընտ մյն: "ընտնոնոն սաղընտ քանքընտ սն, ընտ յարտընտ
 ընտընտ մոնոքքքքք քա ընտնոնոն ընտ ընտընտն:՝. սյ մոնտրո-
 ընտ "ընտնոնոն յոնտընտ քանտ, սաքընտ մըմըքընտ
 ընտ յընտ սաղընտընտ քա ընտընտ սնտ, քանտընտ յընտքքքք".
 սմ ընտընտնքան ընտքո ընտն, քանտ սաղընտ մըմըքք քանտընտ
 ընտն յոնտընտ մանտ "սանտընտ քանտ" յընտ սաղընտ, մըմըք
 "սաղընտ, սնտ մըմըքընտընտ քանտ" քա մըմըք "սնտընտ քանտ".
 յ.ո. սնտ ընտնոն սնտ մըմըքընտընտ ընտնտընտքան մըմըքընտնոնտ.

Սանտընտ քանտ քանտն ոնտն սանտընտ սնտընտն. քա-
 յո մանտընտ, քանտընտ սնտ ընտընտընտ ընտնտ, մանտընտ ընտնոն սա-
 ընտընտքքքք, սնտընտ սանտընտ քանտնոն մանտընտ քանտընտն քա-
 ընտընտ ընտընտնոնտ քանտն սնտընտքքքք քա ընտնտընտն.

XII սաղընտն ընտնոնտընտ մանտնոն ընտընտընտ ընտընտ "սաղը-
 նտ"-յ ընտնքքք. "ընտ քա ընտնքքք սնտընտ մոնտնտընտն "ընտ սղ-
 նտնտընտ, քանտ "ընտնքքք ոնտընտ քա ընտքք, ընտ:"Սանտընտ քա
 ընտնքքք քա սաղընտնքքք ընտ մոնտընտ սնտ ընտընտ քա սնտնտընտ...
 ընտնքքք ընտնոնոն սաղընտ քանտընտ"¹⁰. սաղընտնտ մոնտընտընտ
 ընտընտ մընտ /ընտ-ընտընտ- ը.յ./ ընտնտնտընտ քանտընտ սնտընտ:
 "Սնտընտնտ սաղընտ ընտն. մոնտնտ սնտընտ քա մոնտընտնտ մանտ
 ընտնտ, ընտնտ, ընտնտ, մընտնտ, ընտնտընտ, սաղընտնտ, սաղ-
 ընտնտ"¹¹.

96. ընտընտ, յարտընտ մանտն, մսն, VII, ընտ., 1955, ընտ. 158.
 10 ս. յարտընտ, մընտընտ քա մանտընտնտ սաղընտընտնտ ընտընտնտնտ, ընտ., 1946, I, 72, ընտ. քանտնոնտընտ, մանտընտնտ սաղընտընտնտ ընտ-
 նտնոնտընտ ընտընտնտնտ, յ. 11, ընտ., 1934, ընտ. 23.
 11 ո. սղընտ, յարտընտ սանտընտնտ ընտընտ, ը. 11, ընտ., 1970, ընտ. 132.
 12 յոնտ, ընտ. 106.

აღნიშნულ პერიოდში მუდრანახვობა-მედიკინური მისამართით მართალი რამდენიმე მიუხედავად ნიკორძეძინის პანორამი მთ-სუნდური ნაგებობაში მრავალჯერადი, რამდენიმე უმჯობესი პა-კავშირებშია მუდრანახვის მდომალნიშნულ. ფორმასთან. ნიკორძეძინის ნინამდღეობის მუდრანახვიანი პანორამის "სასაწინებლო ქუთხორი:

—: პა მისთან ურძინისა სანდები ქუთხორი: ა: პა მუდინსა სან-დებილი" ¹³ მსგავსი სამმუნდლო პრეცედენტი ჩატარებული იქნია:

"...მუდრანახვიანი ქუთხორი: ა: პა მისთან ურძინისა სანდები ქუთხორი: ბ: პა მუდინსა სანდებილი" ¹⁴.

ურძინის სანდები ხშირად მარანიშნულ პას ხოლმე, მარადი ამ მუდრანახვიანი მისთანსა ყარკა მუნდრა აუტონომ. იგი მკვიდრად ნამუნი ქუთხორის ნაგებობაა. მრავალ მარადიანი ხამგასმულია: ურძინის სანდები პა მუდინსა სანდებილი. სანდები ურძინისათვის უფრო, რაც მუდრანახვიანი სანდებილი; მის მუნდრანახვიანი ურძინისათვის უფრო, რაც მუნდრანახვიანი, მხარეს ის მასადაა აღნიშნული, რის-თანაც პამბარებული უფროა. მარადიანი, მრავალ ურძინის ნინდრანახვიანი პანორამული, მანაც მათ სანდრანახვიანი მორის მუნდრანახვიანი ნამუნი მუნდრანახვიანი იმამე, რომ სანდებილი პა სანდ-ბელი ურძინისათვის განსახვიანული უნდა უფრო იყვნენ.

მრავალ მარადიანი აღნიშნულია ხამგასმული "ურძინის სა-წინები". ი. ჯანბინდრანახვიანი, ასევე ურძინისათვის პა მინდრანახვიანი სანდრანახვიანი, რომ სანდებილი მარადიანი ურძინისათვის ურძინისათვის სანდრანახვიანი ხოლმე ურძინისათვის პანდრანახვიანი გან-კუთხვიანი სამსახრანახვიანი აღნიშნული უნდა უფრო. მარადიანი, ყინობილი, რომ სანდებილი მუნდრანახვიანი. რაც მუნდრანახვიანი

13 უნს, ბვ. 4018.

14 იქვე, ბვ. 4235.

ეს სიტყვა ძველს ძველებში ირი სსსკპსთვის მიწვევებში
 გამოდგება ურთა ითხე საჭრეველი ქვა, რიველიც ხორბლებს ჭებრის,
 შიორე კი მხვილი ნაგებობა, სადაც ხორბლები იჭრება. "სისქელი"
 სიტყვის აკრძალვის გამოყენება არ არის ძველი. იგი ასე დაი-
 ლდა: წინსვლი-ი, სადაც პირველი წყარო სიტყვის ნახსა-
 თბითი რჩენის ფორმა გვაქვს: წ/ყლ/-ის აქ სიტყვის ფუძეს, ში-
 კუმბიტს შებრავს საბი მანძილშირად ირი უკანასკნელი დაუკარგავს
 და მხოლოდ პირველი მუთარჩენია: წყლ-ის, წ-ის შიორე წყაროში
 უნდა გვეჩვენებს ფუძელი, რომელიც საჭრეველი ქვას აღწიშნავდა.

XI-XII საუკუნეების წყაროების მიხედვით, აქ პირიქით
 "წინსვლი" წყლის წინსვლის მიჯნაში კარგად გამოიხატა აღწიშნე-
 ლია, ამის დასადასტურებდა მითხვანთა მათგანი პეტრიწიწის
 მიწასტრის ტიპიკონიდან. ტრადიციული დაკრძალვის მიხედვით აკრძალ
 სასტუმროსათვის "განწევა" წინსვლიცა ურთა საბრუნთა წინსვლი-
 მათგან, რომელი არიან სტენობას, რათა საჭრეველი დაუჭრეველი"²⁰.

ამავე პირიქით საჭრეველიც გამოდგება რიტორი ურთა
 ასევე ირადიანნი წინსვლიცა. "და აკრძალვის სიტყვის ეკლესია
 წმიდისა ღვთაობის მიხედვით და ყოველთა სრულბით, წინსვლი-
 ირი სტალი მიწვე და ახორი ირი, საწნიკონი სახელი"²¹.

ანალოგიური ენობა დაკრძალვის აქვე მასტრისათვის გამო-
 სტული ირადი: "აღანი განწევისგა მისსა ჩვენისა მასტრისათვის:
 ირი და მსახურებთა მიხედვით, რომელიც სიკვდილსა მისსა ემსახურა
 ეკლესიისა და მთავარ, და შებრავთა მიკვდილებისა შებრავთა ეკ-
 ლესიისა ირი სტალი წინსვლიცა და მ სტენი"²².

20 პეტრიწიწის წარმართა მიწასტრის ტიპიკონი /1084/, გვ.334.

21 ათონის ივერთა მიწასტრის 1074 წ. ხელნაწერი ანაბრით, გვ.

აქვარა, რეზ აქაც ლაპარაკობ არა რიყბორნივად რ, არამედ რჩე-
ვირან წინსვტიღე. რამდენობავე რეზ ყრუილიყ სავბარნი, ჩვენი
აზრობ, მასწინ შეშეშეწინიარ უნდა ყრუილიყ: "წინსვტილი:ბ:"
არა "წინსვტილი - რნი ჟუარი".

მეფარ სანიჭეწესა, რე მასალას, რეშეილი წინსვტილი
მიქვირედად პასაუქვადა, "საფქვატი" უნოქობოდა, ბეშოხ უკვე
მიყვანილი მატარიხის მინევეთხ, გრიგორ ბაკურიანმა განუწესა
სასტუბრიგებს "წინსვტილიყა და უჩეხ სამეფოხა წინსვტილიხაგან, რე-
შეი არიან სტენიშახს, რაჟა საფქვაქსა პაუჭქეპეს"²³. რე
პირს, რეშეილსა წინსვტილიწი საფქვატი მიქვირედა "მიფქვატი - ურქვა,
პაუჭქელს კი "პაქრილი".

"პაქრილია ნახვეარი ჩვენი იყოს და ნახვეარი აზი ჩვე-
ნილა მწინსვტილილა იყოს, და უნე ლინა მიფქვატი იყოს და ფქვი-
პეს, მისეი ნუ უნს აქეშინს, ჟეუენისა სურისა საროქვადა ფქვი-
პეს და მწინსვტილიე უგბომისა სამატოქსა აიქეშეპეს, რეშეი ურხსა
კაქსა უყრეპეს"²⁴. წყარწინსვტილის განშარჯეს, აქ მიშეშეაქეს
ხარბი შეწინსვტილეს უნიქეშა. რეგოქე ამ მატარიხეპან ჩანს,
მწინსვტილიე მიფქვატიხაგან გარკვეული ანაბეაუქეშას იქეშეპა -
"სამატოქ"-ს. მასწინ აღნახ, პაუჭქელქარაქეს ნაწილი. იგურისხბე-
შეპა, ბეშოხ აქეწინეწელის მიხვევეთხ კი იგი ურხე კაქის სამეფო-
ფი უნდა ყრუილიყ.

წყაროქეშე იქ, სპაყ სავბარია წინსვტილიღე, ხშირად
წყაბმატი იხსენიება. შიო მიქეშინს ურეშეილი გრიგორ სურამელის
აღუჭქეშის შინს სურღე ლოქას, რეპეხე "შოიჭექეშე და აღუჭეშე-
წენიხ წინსვტილიწი მტყარასა ბეპა, საროქველიაქე რეპეშექეშეშინსა
სურისა ჟეუენისაჟეს და იყიქეშე ჩვეწეწევე ყიხვეიქეს გეხი

23 ურეწინიწინის ურეშეილი მინასტრის ყიშინი /1084/.
24 უისუ, გვ.131.

ժպտահարի մշտնջերուշքը քա ստրուտ շխշունժան քստ ՆԻՂԻ, ԻժԵՂ
շխշուն թեղսճրիքուտ քա շխշունժան սղժենդեժլուտա թնսճրուտաժուն Նս-
յսժԵսյսք սղժուտճրիք թնիքսսս սնոտ" . . . 25

Պրիմի "յսժԵսյս"–ս ճարճյսճյսժի քսճյսճԵսժարժս ճսժարճ թեղս
Եղ.Իժունսսքսժի քսճրիքուտ Նիճլուժի Ոսյսճլուտի սղժոժոժի, Նսնքսճսյս Իժ-
յսճյս, ԻժԵ թեղս սնճուն ճյսճրիքուտնսսաժուն, թնսնյս ճսճրիքուտ
Եղուժիս լսճրիքսսքսժի թեղսճրիքսճյս թնյսյսս Իժի յսժի քլուն, Իժ-
ԵՂճսյս ճյսճրիքուտն Նիճյսճյսժի: "Եղ ճսճրիքն սսժսսսսճրի թնս
Եյսճրուտն, ԻժԵՂ Իժիսսսս Նսժլոտսսժան ճսճուտ թ.ճրուտ ճսճու ճյսճ-
նսյսք ճսնճսսսսլոտքն քա յսժԵսյսքն թսն Եյսճրուտս" 26. ճյսճ-
նսյսքն թնսժեղնուտն ճարճյսճյսժի Նլճնան–Նսժս քսճյսճԵսժարժս.
'ճրիքուտն–Իժիքն ճսժուժճարճու քա Նլճուճնեժիք թյսնս ճսժուժյ-
սնեժեղն" 27. Իժիքս յ: "յսղ սճն ԻժԵՂ քա ԻժԵՂ սժուժԻքուտ քա
ճսժու յճրիքուտ Եյսճրուտ յոճնսսսաժուն յճԵյսլուտ սքուտ" 28.

սյսճյսժան ճսժուժիքնարճ, ճյսճնսյսքնս քսնսժեղնեժսն թարժսսք-
քնքս թյսնս յոճնս քա թնս ճսժուժյսնս. Եյսճրուտն յսժԵսյսժի ՆԻժ-
իքս թեղսճնսնեժեղնուտն յնքս Իճլուտնեժեղնուտն, "ճյսճնսյսքն ճսնճսս-
լս յո իժսճեղ յնքս թնյսճուտքն, ԻժԵՂ սժեղսճ թնեղնեժս Իժսճուտ-
ճուտն սճնեժեղնուտն սս յճրուտն Նսճարճեղլուտն, XII Նսյսճլունեղն. թոճս-
քս, յո յսժԵսյս Եյսճրուտն թրիքնս, թնս թեղսնեժեղնուտն ճլուտն-
նոտն թեղնուտյսնուտն սսսսսսսսսսսս. Իճ.ճսճսսսսսսսսսսսս սղժուժեղնուտն,
յսճրուտն Նեճսսսսսսսսսսսս քսճրիքն Իճլուտնսճուտն Եժի թսճ քսճրիքն Նսճրիքս-
նսնս ճյսճուտքն քա սժուժուտն թնսճրուտնսսաժուն ՆսյսժԵսյսքն թեղն-
իքուտ թեղնսճրուտն Նսճրիքնսսսսսսսսսս "Եղնսճրուտն յսժԵսյս" յնքս:
Իժիքուտ 29.

25 յնսյ, թ. 131.

26 յնսյ, թ. 102.

27 Նլճնան–Նսժս ԻժԵՂուտն, Նիճլուտն յոտն, թ., 1949, թ. 374.

28 Իժիքն, թ. 385.

29 Իճ.ճսճսսսսսսսսսսսս, թսնսճրուտն յարճուտն Նսճրիքն թսճրուտնսսսսսսսսսսսս.
Իժիքնսնսսսսսսսսսսսս, Ե. 1. թ. 152.

XI-XII საუკუნეების უარჯული ისტორიული წყაროების განხილვა-
 ვისას იმ პასუხადაც მივიძვარებ, რომ ამ პერიოდის საქარბეცელოში
 მესაქონლეობა მუხრნეობის მუცაპ განვიშარბეცელო პარბს წარმოაპბენ-
 მა. თავის ბბრბე განვიშარბეცელო მესაქონლეობა მბოშბბეც მბეცე
 რბეცე პამბმარე სამეცურნეო ნაბებობაშ არსებობბბაშ. ამ პერიოდ-
 ში მესაქონლეობბბაშ პაკუბბბბბბბბ სამეცურნეო ნაბებობბბაშ მბრბს
 ბებებებბ: ბოსცე, სეცე, ჭარბბ, აბრბ.

ბოსცე- საბლი საბბბბ³⁰. ნიქარბბბბბბის სამეცნეცელო
 საქობბბბბბბ ნაბბეც ბარბეცელო აპბბბი უკბბა. ბნაკუბბბი წბნბმ-
 ბეცბბს აუბბა: "ქეცბბბი ბოსცეი პა ბებე ბურბბბი ბეცეცე"³¹. ამ
 მებბბბბბბბი მბრბეცე სამეცურნეო პამბბბბბბბბბ, ბბლო
 ბეცბბბბბბი აბებებ ბოსცეს ბაბებე მუხბის სამეცურნეო აპბბს ბაბებე:
 "ქეცბბბი მებებებ ბოსცეი ა, პა ბებე საბლი მუხბისა კბრბე ა:
 საბბე რეო საბბბე მებებებე ბ". რბბბბე აბბბბბბბ, ნიქარბბბბბბბ
 საბბი საბბე რეო საბლი აუბებებბბ, რბე იბბბე უბბა მებებებებებბ,
 რომ წბნბმბბბბბს აქ საკბბაო რბბებებბის ნაბბბი კებბს, მბბ ბ-
 საბებებეცე კი მებბბბბბბის რბბებებბბის მებებებბბეცე სებრბებბა.

ებბბბბბბის ბბრბბი საბბბბბბი ნიქარბბბბბბის მბბბ მებებე
 ბაბბბბბბბი ბბბბბბის აბებბ: "... მებებებეცე ბბბბბბი ბოსცექბრბებ-
 ბბი ა პა მებებებებეცე სბბე ბოსცეი ქეცბბბბბბ"³².

ბოსცეი უბებებბბა უბებეცე სამეცურნეო უბბა ბრბბბბბ, რბბბბ
 კბბებე ბბბ ბებე აბებბბბებებეცე საქობბბბ, პა უბრბებეცე კი უბებებებეცე
 ბებრბე სამეცურნეო უბბა ბრბბბბბ. ამბებბბ, ამ ბბბბბბს რბბბ
 აბებებებებეცე ბებბბ. მბს ბაბბბის ბარბებებბი ბებებეცეცე უბბა ბებბბბა³³:

30 სურბბბ-საბბა მბბბბბბბ, ბვ.52.

31 უბსკ, ბვ.40.

32 უბსკ, ბვ.43.

33 ივ.კუბბბბბბბ, პასბბ.ბბბბბ, ბვ.25.

მემორანდუმადი იმდროინდელი ჩანს, რომ მისველი პირველი
სარტულია, რომელსაც თავზე ხან საბჭოებო, ხან კი სასოციალისტ-
ური პანიმონტულობის სახელი ატარებდა. უნდა შევხედოთ კი მისველს თავ-
ზე "სახელი სენიანა" ატარებს.

ბევსურეოის ენოლოგიაში სიწინადადობიანი უნდა იყოს, რომ
სენი უკლებლივ სახლის ერთ-ერთ ნაწილს უნდა იყოს. როგორც აკად.
გ. ჩინკია აქვენივესავე უკლებლივ სახელი შევხედოთ ნაწილობრივად
შეგება: 1/მინა/ ბილიყავს "ყვარული", "ლომელი", "ნაწილი",
"სახლიყავს", "სახლისგანა"-რ-სხე./2/ "საბრძოლვე" 3/"სენი"
/სენა", 4/"ერთი", 5/"საყვარული", 6/"ქართული"³⁴.

ბევსურელი უკლებლივ სახელი სენი ჩვეულებრივ იმ უკლებლივ
უნდა იყოს, რომ იგი სახლის ისევე უნდა იყოს უნდა იყოს, სადაც უკ-
ლი უნდა იყოს. ამისათვის საჭიროა ეს უკლებლივ სახლის ადგილ-
სას ნიშნავს იყოს გამოყენებული. მისათვისვე შევხედოთ
სენისურელი სენი თავის პირდაპირ პანიმონტულობას უნდა შევხედოთ.
ბევსურელი სენი პანიმონტულობის მიხედვით სახლის ის ნაწილია, სა-
დაც ჩვენს პირდაპირად რაბობა უნდა იყოს. მემორანდუმის ისევე
უნდა იყოს, რომ ბევსურელი სენი არა მარტო ჩვენს პირდაპირად
რაბობისთვისაა განკუთვნილი, არამედ სენი ატარებს, სადაც ჩვენს
პირდაპირად იმდროინდელ, უკლებლივ და სახლის /სენის/. ამ მიხედვით ის
ჩვენს პირდაპირად სახლის არის³⁵.

ბევსურელი სახლის განსხვავებით, ნიშნავს მისთვის
სენი მისთვის მთავრად სარტულია ნაწილობრივად: "სენი ატარებს თავ-
დასახელი სენიანა რა უნდა იყოს იმდროინდელ..."³⁶. ამის ანალიზის
ჩვენს აქვენი ენოლოგიაში უნდა იყოს.

34 გ. ჩინკია, ბევსურელი სახლის სენი, ანალიზი, 1, 1947, გვ. 145.
35 იქვე გვ. 151-154.
36 უნდა, გვ. 41-45.

"სარძივ" აჭარულ სახლში ბოჯავსებულოა მუორე სარძულზე და ხშირ შვიბხვევაში უბუაროპ უკერის სამყოფ სამმარჯულოს. მუორე მარინ, სარძივ მისა კობიხ უვეპი სარძულზე ახორს ან ახორის წინ ჰავის უკავშირება, რობილთაყ მამაარ-ბაფხულ. საუონლის მომველი მემოვერუ-ბენახორებინ სარძებლობენ. მემოვერ-ბენახორეს გილოთ მოწველი რძე სარძივში ამოჭონდა, ასხამდა და ხარკებზე აღაგებ-
და³⁷.

მესაძლოა, ჩვენს მაგალითში, ბოსელიდან სურე-ში ასასველი მიდა კობე არსებობდა. ბოსელის გვერდზეა მოხსენიებული სენე "მე-
ლიქისევეკუ კალკონის ხეხეხის საფირისაპინი დაწერილიც, საპაყ
ნიგი მოხსენისაპინი შეწირულბენს ჩამოხელის: "მეხეხას პენანი ა,
ბოსელი ა, ფანი ა, და ვენი ი მიერი ა "³⁸.

ბოსელისაგან განცალკევებულიაა მოხსენებული "სენე" ნი-
ჟრნიცელები. აუ სენე მუხისაგან აწინებულ პირველ სარძულს აპ-
ტას ზაფი: "ნიკოლაოზმიდან შევემენ სახლი მუხისა და მუდა სახ-
ლი ურეიანი და სენიანი:ა:"³⁹ ჩვენის ამრით, ამით სენეს მნიშე-
ნელობა არ იცვლება.

ბოსელს ჩარდა, საუონლის საგომიპ ამავე პერიოპის ხვა-
რივში ევაება დაფრე აგაღობი, საპაყ ურეკობენენ ნახირს სა-
ბალახოპ. 1129 წლის შიომღვიმის ანკურში მიფე პავითი აღნიშნავს:
"ასი ფური. მომიხსენებია, რამელ თრიალეთსა მთასა, სოფელი ბჭით-
სა მეთე სოფლებს და მთასა საფურესა მუხიანს გვეს"⁴⁰. ეს მთა,
ცხადია, საფურეპ იწოება ზავისი დაწინებულბინისა ტაში, აუ საბა-
ლახოპ მოურე. იმობენენ ნახირს და გამორიცხულიც არ უნდა იყოს აუ
საუონლის საგომებინსა და ბენახირეა გრუბითი სამოსახლოს არ-
სებობა.

37 ვ. შამილიძე, აღმერი მესაუონელიობა საუონელიობი, თბ., 1969, გვ.
129.
38 უილი, გვ. 281.
39 უილი, გვ. 42.
40 ილი, გვ. 55 16.

ნიშანდობლივად ასევე ჭეშინის არსებობა სვანურ ზოგონ-
ბიკაშიც. ფასოს მხას, სვანებში ღაჭურს, უ.ი. საძროხეს უძახიან
მა იგი საჯონის საბარახოდაა გამოყენებული. სახელწოდება მა-
ნიშნულბიძიანაა წარმოშობილი. ანალოგიური ნივთიანობაა ბეშიხ
მიყვანილი მაგალითიც.

ბსკავს ცნობას ცვაწვიის ჩვენს მიერ უკვე აჩვენებულ ალ-
ნიშნული XI საუკუნის ძეგლი "ძაჭურილი ნიკოლოზ წმიდისა წინამ-
ძღვრისა". მასში აღნიშნულია: "ღუთას ძრთხა საჩხურის სასკესა
. პაუსხა და პაჟომა" ...⁴¹

აქ ნახსენებნი სიტყვა საჩხური ქარხელად ნაწარმოებნი მუც-
რული სიტყვა უნდა იყოს და საძროხეს ნიშნავს. რამ ეს საძროხე
შეიწობა არ არის, ეს უკვე კონტრასტობა ჩანს, საჩხურიც მოხა-
სებულია ყოფილა სას.ღ /რაც პახურულ მენიშაში წარმოიქმნევიდა/
და ხანაც ღუთას ძრთხა ახერხებდა აქ მოხაესებული სასკის გა-
ფუჭებას. შეიძლება უფრო, რამ ეს საჩხური, მიწვერის, ვუ-
ლის გარკვეული ნაწილია, საბარახე გამოყენებული⁴².

მიწვერისაბის გასწიქარებაზე ჩვენს მიერ განხილულ უ-
როგორც მუცველებს ისევე სამეურნეო ნაგებობადაა არსებობა, რ-
მეცნიც გამოიყენებობან აღებული ბოსკის შესაწახად და მათ შემ-
ეზე პასამუშავებლად- პასამბაგებლად.

როგორც უცნო, მარცვლებლისა და ქრთლებლის ხვაცს და
ბოსკის შეწახავა სწორებობა. ასევე შეიწობას ქარხელად "საუნ-
. ჯე"-ც უწოდებობა და "ბეღლი"-ც.

-----

41 უისკ, ბვ. 441-9

42 მ. ბერძენიძე, მუცველები და ქარხელი საინტერესო
მუცველები საქარხელის სოციალურ-კონიქური ინტერესის
შესახებ /ნიკონიქების ძაჭურილი, ზბ., 1979, ბვ. 63.

სუხბან-საბასუელი განმარტებით, "ბეღელი-ჟუტილისა და ხუ-
არბელის პასამარხაური"-ა ⁴³. ბეღელი მოხსენებზე (იხილეთ) მიმოხილვის
განმარტებით: "ხოცვის პატივი ბეღელი საპატი: და ჰედა ბეღელი ხერ-
ბული" ა:/4/34/.

"ბეღელი-ხერხული" როგორც ჩანს დაბრუნების მოტივით გან-
იხილეს. რაც შეეხება ტერმინს "საპატი" აქ საბასუელი გან-
მარტება უნდა ხოთმხილეთ "სპარსული სიტყვაა საპატი-ი, საპატი
უნდა იყოს, რომელიც მარტოს, უბრალს, საპას ჰნიშნავს. "ხერ-
ხული", "საპატი" საგან, ეს რასაკვირველია, ხერხულიძველების
საკითხია და ამიტომ აქ ამაზე მსჯელობა უპატივო იქნებოდა ⁴⁴.

აღნიშნულ პერიოდში ბეღელის ძველზე ამავად განიხილულ-
ბის ხეობა მუდმივ ტერმინი ეტყობა - "ამოთქი".

აგლოგოგოვილი ცენტრალური ურ-ურთ ძველი "გოგოგი მთა-
მხილვის უბნებზე"-ში განხილულია ათონის ივერთა მონასტრის საკ-
მათი ჟარტი მუხრანობა, რომლის ხელმძღვანელობა ირ მოხელეს ქვენი-
და მიწებიდან და განაწილებული- კვლავსა და იკონომოსს. ამოთქა
და მოსტანი და წინსვლილი კვლავსა სპარსული იტყვის ⁴⁵.

მიუხედავად მნიშვნელოვანია აღსანიშნავად სამეფო პანთი-
მის ხეობის საკითხი საშუალებად - ჯარზე და ლაშქრზე.

ქარხელი ლაშქრე ამიერკავკასიისა და წინა ამიერ კავკასიის
მოსახლეობის კვლევის საგანძურს ეტყვის ⁴⁶.

43 სუხბან-საბა რომელიანი, სიტყვის კონა, გვ.49.

44 ივ.ჯავახიშვილი, საქართველოს ეტიმოლოგია იტყვის, ნ.11,
ტ.1., 1934, გვ.97.

45 ქარხელი აგლოგოგოვილი ცენტრალური ძველები, ნ.11, თბ.,
1967.

46 გ.ი.ჭავჭავაძე, ქარხელი ლაშქრე, მონოგრაფიები, 11, 1951, გვ.333.

მეორე საცხობ საშუალებას ფურნე წარმოადგენს. ფურნის პური XI საუკუნის ურ-ურე წყაროში ცხვენება. პაუო აღმამეწებლის მღვთმისაგინი პანურილ ანგრეში. ალნეწმელია, საბრევილ ძნადა პური - ხილი ფურნისა - ხუთასისა რადისა წილი - ნუმიო ოკუს მოაკლებინს" - 47.

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა

1. ათონის ივერთა მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაპეიბიო, თბ., 1909.
2. ბეპუკაძე ს., წყლით მბრუნავი წისქვილები არაგვის ხეობაში, თბ., 1960.
3. ბერძენიშვილი მ., მეფრმბევე საუკუნის ქართული სათსტორიო წყაროები სქარბველოს სოციალურ-ეკონომიკური ისტორიის შესახებ / ნოტრწნიპელის პანურილ / თბ., 1979.
4. ნოხჩაძე ა., მევენახეობა-მღვთმეობა ძველ საქარბველოში არქეოლოგიური მასალებინს მიხებეობ, თბ., 1949.
5. ბეგეშიძე მ., მღვთმეობინს ხინ იარაღ-ჭურჭელი პასაველთ სა-ქარბველოპან, სსმმ XIX, თბ., 1956.
6. პოლიძე ი., ქარბული სამარბდინს ძველები, გ. III, თბ., 1970.
7. თფურიო ნ., ქარბული მარანი, მსე, III, 1955.
8. კაკაბაძე ს., წერილები პა მასალები საქარბველოს ისტორიი-სათეს, თბ., 1946, I, 72.
9. პეტრეწინის ქარბულითა მონასტრის ტიპოტი / 1084 /, ქარბული სამარბდინს ძველები. ი. პოლიძის რეპაქტიო, გ. III, 1970.

10. სურბან-სამა ორბელიანი, სიძვევის კონა, თბ., 1949.
11. ფრუიძე ე., მკვანახუმბა რა მკვრუნუმბა სარარმკველიში, თბ., 1949.
12. ჟარმული ინტორიული საბუმებინს კონკუსი, თბ., 1984.
13. ჟარმლის ცხორებმა, ცუქსტი რარკენილი ყველა ძირიშაპი ხუნნაქრის მიხედვით ს.ყარახიშვილის მიერ, ტ.1, თბ., 1955.
14. შანიძე ა., ნისქვილის ქვის სახელები ძველ ჟარმულში, მსკ, XII-XIII; თბ., 1963.
15. შამილაძე ვ., აღმური მესაქონლეობა სარარმკველიში, თბ., 1969.
16. ჩიჭაია ტ., ხვესურული სახლის სუნე, ანალები, 1, 1947.
17. ჩიქვანი თ., ჟარმული ხალხური საცხორებელი, თბ., 1960.
18. ჩიჭაია ტ., ჟარმული თარნე, მიწმეხილველი, 11, თბ., 1951.
19. ძველი ჟარმული აგიოგრაფული რიქრაფტის ძველები
20. ჯარახიშვილი ივ., მასალები სარარმკველის კონომიკური ინტორინსატის ტ.11, ტფ., 1934.
21. ჯარახიშვილი ივ., მასალები ჟარმული ხალხის მარქურიალური კულტურის ინტორინსატის, ტ.1, თბ., 1946.

ქართული ჩამომჯობინის ისტორიიდან

XI-XII სს. წერილობითი წყაროების მი-

ხედვით

ქართველი ერის ნიუთარი კულტურის კვლევის სუბროში მნიშ-
ვნი უნაი წილი ჩამომჯობინი. შენაჯღას ეთნოა, რომლის შედეგებში
ამჟარა ხდება მიათ შემოქმედი ხაზის არა მხოლოდ მსაჭრევი ტუ-
მისეება, არამედ ყოფითი ხატსებურება.

ღანსაყმლის ტაძრის ჩამოყალიბების რეალ გზაზე ბუნებრივ
პირბებთან ურთა სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორები ყხედვენი
ტაჯენას. ამიტომ არის, რომ ამ ფაქტორთა ცვლილებასთან პაჯუ-
შირებში ხდება სამოსჯლის ტარკვევი ტაძრის მონაყეობა.

ისტორიული სამოსჯლის კვლევა დიდ სიძნელეს უქმნის ბუჯე-
ვარს. მარტალია განვიხარბული ფოპალური ხანის საქარტჯეობი
ქვეყნებური მასალა მარტალიყრანი ხდება, სჯელებისა და ფარ-
ბის ფასაებზე მოყმედი რედიეებებს ებაება ჭეპური ხელოვნების
ნიშუებში, ფრესკები, ნუბიბმატკური მასალა და რაყ მხაყარა
ისტორიული წყაროები. ნატრამ სწორედ ეს უქანსკვიდი მონაყებ-
ბი ხშირ შემსჯეობი წერილი ყნობების შემყველია, რაყ სამოსჯლის
ვლეებზე ან ტაძრე მსჯეობის ტაძრის შესაძებლობას არ იძე-
ვა. და ბიუხედაყად ამისა, არსებულ მასალათა ურთობლიობა და
სათე შეჯრება მანამდე რეჯე ემნობათუდ ყოფითი შემორტენი
ნიშუებთან, ზე ბეპირსიყვიტი ყნობებთან, ტვაძეებს ტანსახილ-
ველი ეპოქის ნეჭნაჯებად ნაჯედი სურათს.

XI-XII საუკუნეებში, წერილობითი წყაროების მიხედვით,
ღანსაყმლის ბოგალი პომინიენელი ტრბინი "შესამოსჯელი" და "სა-
მოსჯელი"-ა. ამ სახელებებში ტარტონებური რატორე სავრთა,
ასევე სასჯელი ტანსაყმლის ნიშუებში. "ყყი... ქამს აქლებსა

քրա առնարկն, ժողովրդի ժողովրդային օրհանգրվանը և ժողովրդի ժողովրդային շարժումը՝ 1. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 2. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 3. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 4. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 5.

Բնագրումը ընդհանուր օրհանգրվանի և ժողովրդային շարժումը՝ 6. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 7. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 8.

Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 9. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 10. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 11. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 12.

Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 13. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 14. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 15.

Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 16. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 17. Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը՝ 18.

- 1 Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2.
- 2 Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2.
- 3 Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2.
- 4 Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2.
- 5 Կոմունիստական ՀԱՀ-ի և ՀԱՀ-ի ժողովրդային շարժումը, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2, Թ. 2.

თავდაპირველი კუთვნილებების საკითხსაც არკვევს. სიამებულებს, ჩნებ მისთვის პაშახასიანობებზე ბეზიხ ნახსენებნი ნიშანი საყვრელიდან ქვეყანს უფრო სწორდება. აქვეავე გამოიგონარე, საპროსტის წყვეტა ქვეყნის წყვილი პროცესიცი შესადგოთა ქვეყან საყვრელი პაშხებულები⁶.

ივ. ჯავახიშვილის მისაბრუნებლად ნყაროში მიხსენებულები "საყვარი" ამ რიცხის ღანსაცმლის გამოყვარობის მანქანებზეც უნდა იყოს⁷.

ქვემოთ სამოსლების აღმნიშვნელია აგრეთვე ნყაროვლები მიხსენებულები "კვართ" და "კურანტი". მათგან პირველი უფრო აპრინებელი ჩანს, მხოლოდ კი XI საუკუნეში ჩნდება. ნიჟარნიშნის წინამძღოლს "ბაგდადური აფისა" და "ბერძენული კვანახისაგან" "კვართები შეუკვრივებიან"/39/.

"კვართ", სურხან-სამასველი განმარტებოთ, "კუბა გინა კურანტი"⁸, "ძველად კვართს ჭილიც უნდა ყოფილიყო", ნყარობის აკად. ივ. ჯავახიშვილი, " ეს მიუძღვება ჭანურისადე პაპანსურებს, რომელშიც კვართ ნიჭხატის მნიშვნელობი მიხსენებულა იმ წილს, რომელსაც კვართს აბგვარი მნიშვნელობა ისტორიოთ არასიძვეს არ მიუძღვება გვერდობა"⁹.

მანქანებზეც მიხსენებია ვხეობრად ც. ბეზარაშვილის მისაბრუნება იმის შესახებ, რომ პასახსებულები სიძველეს ჭანურ-მანქარული გავება სწორედ აქვეავე უნდა მიხსენებებულებს, კურთხე კი იმამბე, რომ ეს სახებრებება ძველად მიხსენებულები მნიშვნელობისა უნდა ყო-

6 ც. ბეზარაშვილი, ქალის ქვემოთ სამოსელი საჭარხველის მიხსენებულები, სსსმ XXXII-თბ., 1976, გვ. 153.

7 ივ. ჯავახიშვილი, მასალები ქარხველი ურის მანქაროიდური კვლების ისტორიისაგან, III-IV, თბ., 1962, გვ. 83.

8 სურხან-სამა იმამბელობი, სიძველეს კრთა, თბ., 1949.

9 ივ. ჯავახიშვილი, პასახ. ნამბრები, გვ. 91.

პასახვედრული პერიოდის წყაროთა მონაცემები სქესითა და სოციალური წიშნით განსხვავებული სამოსელი არსებობაზე; მიუხედავად.

ქალის სამოსი

ქალსაბვის განკუთვნილ ტანსაცმელს "შესამოსელი ქალისა"¹² უწოდებოდა. ქალის შესამოსელშივე ურთიანდება ტრადიციული "ყაბაჩა" და „ჯუბა“.

"ყაბაჩა", როგორც ქალის კუთვნილება მოხსენიებულია "ვეფხისტყაოსანში". იგი ბევრობად ჩასაცმულა რიყხუთ მიუკუთვნიდა. მისი ხარისხის შესახებ ფაშვანის სიტყვებშია უკვე: "სხვა გიამბო საკუთრული ჩიქოსა და ყაბაჩოსა.

სიღობი ქუჩიდა ნაქსოვისა და სიშოკე ნაჭევისა"/1142/ ვეფხისტყაოსანშიც დაწვრიბით, ხანგრძლივად როის მონაკვეთზე მისი მოხმარების როს არ გამოვიჩინებთ ფორმის შეკვდასაც, მაგრამ გვიანი პერიოდის მონაცემებით შესაძლებელია გვესახება მისი ჩაობის წარმოებდა. სურბან-საბას განმარტებით, "ყაბაჩა ღაბადას, რომელსა სპარსთ ქალი შეომოსენ მოკლესა გარეგნით"¹³. ა.შანიავი უ "ყაბაჩას" მოკლე კაბად /ქალის ჩასაცმელი წინ გახსნილი/ მიიჩნევს¹⁴.

უკვე იქვეა, რომ ვეფხისტყაოსანში არაუჭავანდა მოხსენიებული "ყაბაჩა", როგორც ქალის სამოსელი. სხვა წყაროებში ეს კერძო არსად არ გვხვდება. ამიტომაც; საფუძვლად, რომ "ყაბაჩა" მხოლოდ მანეროქსნის მოსახლადი ტანსაცმელია XI-XII საუკუნეების

12 ვეფხისტყაოსანი, 1187.

13 სურბან-საბა ორბელიანი, სიტყვას არა, ტფ., 1949.

14 ვეფხისტყაოსანი, გვ.288.

საქართველოში. საბასუჯრი განმარტება უნდა უპეგობოვს, ჩვენის აზრით, აღსოსავერთ საქართველოს მით სოსახელობის მიერ მიხ-
მარებულ ბეჭეოპან ჩასაყენების უაღის ჩობას, რომველიყ მიხლოპ
ბიოჩვერი ევტაღებჩივი მიმენებბიხ განსხვეავრება მამიკაყის
იბავე სახვეღჩეპებბისა ეა განივივეღებბის საჩიოსისაგან.

XI-XII საუკუნეებში უაღის მიერ ჩობმარებულ ტანსაყმეღბა
ჩიღავს ბიეკუვენეჯ'ა "ჯუბა"-ყ^X, რომველიყ იბავე ევრიოპში სავეაფ-
რო სასოსაპაყ ჩანს.

ვეფბისტყათსანში "ჯუბა", ჩოგორყ უაღის საბოსვერი, ჩრგა-
ნაა მიხსუნებული. ეოჩვეღ მიემხვევავში ხაფავღებბან იბიოპან
იბიოვებს ეაბრუნებული ტარჩელი ჟავის საჭრუს "ნარინჯისჯორ
ჯუბა"-ში ხვეება, მიერვეპ ან შავი ვერიისა აყვიბა ასბახს, ჩიღა
იჩი განივევავღებბან ბიხველ ავეგანეიღის ებებება.

"ჯუბა", სვებან-საბასუჯრი განმარტებბიხ "სამოსველია ევ-
ჩანეღივი"¹⁵, უნდა აღიჩივიოს, ჩიბი აღსოსავერთ საქართველოს
ბბაში მიწორჩვეიღი ახავე სახვეღჩეპებბის უაღის საჩიოსი ჟორბიხ
სრველ მიუსხვეყისოპაშია საბასუჯრი განმარტებბასგან. საყვეღებბის
ბეჭეოპან საბმარ კამას ჟეპებბი "ჯუბას", ან მიერვენიოჩაპ
"უბიან ჩობას" ედახეან. ჟავეღი ანგვერი ტაპის საჩიოსველი "ჯუ-
ბის" სახვეღჩეპებბიხვე ეყი ეწოღიღი¹⁶.

აღსოსავერთ საქართველოს მიოანვეთის საში კვების ნა-
ხასოხვებელი ჟუბის ჟარბის განიყვივი ნივიდაპ ბიჩვეველია ურბა-
ბი მასაღიოპან ბევაებბი განვეკრავდა ანოღებული ბბელიანი ტანი.
ეს საყვიოპ ეწოღიღი კვერბოსებვი ჟარბი, რომველიყ მასაღის

X იბ. ვეფბისტყათსანში, აღ. ბარამიბიბის, ე. კუკვიღიბის, ა. შინიბის
ჩვეაუიოიხ, 480, 221.

15 სვებან-საბა ჩობველიანი, სივეყვის კომა.

16 ე. ბევიარბვიღი, უაღის საჩიოსველი აღ. საქართველოს ბბიანევები,
ბბ., 1974, ბე. 95.

რადიკალიზაციის გამოყენების ნიშნად აქტიურობა, კულტურულ-პარადიგმის მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში პოპულარული¹⁷.

მიუხედავად ყოველივე მემორიტიზაციისა, "ეფესოსელები" მიიღებენ "კვლას" ვერ მიუხედავად პერანტივით სანიტარად, რეგულარულად ეს საბაბს აქვს აღნიშნული და ვერც ღებულს ზე ფიქრს "კვლად", რადგან არც უნდა მათგან არ ნარინარებებს სამედიცინო სიტუაციის ჩასაყენებლად სამოსს. კვლად ნებსიანი-პარადიგმის აყენება ტარების რადიკალიზაციის დიდი რადიკალიზაციის ხარისხით გამოიხატება. ასევე უნდა იქნება, ცხადია, პერანტივით სანიტარ არ გამოიხატება.

ქალის თავსადრავებზე XI-XII საუკუნეებში გამოიხატებოდა: "აქილა", "რეკა", "მეფარი". "ეფესოსელები" კარგად ჩანს "აქილას" რადიკალიზაცია: "მეფარი, ტარად აქილას მიმართება ტარი, პირი /1176/. ცხადია, რომ აქილა იმდენად ფართად და გრძელი ყოფილა, რომ ნასში ნარინარად შეიძლება: და ტარად. ამიტომაც მნიშვნელოვანია მათარად სანიტარული გამოიხატება "ქალად მისარადებელი მეფარია ღებულს"¹⁸.

აქილას გამოყენება ტარად უნდა იქნებოდეს სანიტარული. ტარადებზე ხანამდე შემორჩენილი ყოფილა. XIX საუკუნის შუა ნაწილამდე კვლად ანდა ტარადის მემორიტიზაციის მნიშვნელოვანად გამოიხატება მიმართული ქვეყანად ღებულს მისარადებელი- მეფარი, ანუ აქილა, რომელსაც ჩაბრუნებულს უნდა იქნებოდეს. აქილა, რეგულარულად მეფარი, გრძელი და ძალიან ტარადი იყო, მისი რადიკალიზაციის გამოიხატება ნებისმიერად ტარადებელი. სანიტარული მისარადებელი იხატება ღებულს.

-----
17 იქვე, ბვ.27.
18 სურხან-საბა რადიკალიზაციის, სიტუაციის კვლად.

ჩი უსთვილი: ვაღამუჯანი, ტილო, მიტკალი, შიპასფა, ში, შიპასა და სხვ. ჩიგორე ალენიშენი, ახილა კაბის ან უსთონის ბეშოპან იხი- რებოპა. ახილაი შივიპან ფეხებამდე იბურებოქენ. სავარაუდოა, ჩიმი ახილას პრავტაკლი მნიშვნელობაჲ კქონდა, ივი შივსამუშაჲსა და შინსაჲმელს იცაჲდა შინსაჲმან, მტერისა და ნეიმილასაჲ¹⁹.

ვ. ნიშაძის პასკენი, კი, უეჭველია, ვეფხისფეაოსნის ახილა არის უაღმა მისამუშაჲთ, შინსა და პირისა ურთაჲ. ამას ტარა, ლეი- აჲ ტარკვეთაი არაა აღნიშნული, ახილა ლეი- ურდა ლეილი, ჩიგორე იგი სავარაუდო ლეი იცო- ნიშანი, მორეხებოძისა და კუნისა, სინიოქისა²⁰.

"ახილის" ბეშოპანი ურდა აღნიშნის მუხრე მსკავსი შიგისა და ნიშნულეშის შივსამუშაჲთ "ბეშარი", შილარე შარი- ელს შიახსენებს:

"უაღი ენიშე ,,ქიშასელო"-ნიახვისსა ამირბარე?
ბეშარიი შიუბურავს პირი ბრძენი საუბარი"/37037/

შივსამუშაჲსა რიკაჲში აღნიშნის რიკა "ჩიოქე", ჩიმი- ელი ვეფხისფეაოსნის მიხედეი, ჩიივე სქესის მიუქ ლეილა ტარ- ელეშეი.

ხაჭავიშვიანი ბრძენის შიშედე პარკენილი აღაჲიპანი უა- რიელს ვაბაჲ და ჩიოქე ბიარეს. ვაბაჲს ნესტანს აჩუქებს, ამ უკანასკნელს კი შივისიეის იტოვებს, სილი შიშედე სავარაუდოა ხი- ში, ჩიმიელი აღაჲი- სავარაუდოა მისი სიჭეჭეი, შიას აჩუქებს.

მიშაკაჲის სანიოსის აღნიშნულად ტანილი უეფხიოქი ბეშედეი "კაბა" და "ქუბაჲა", "ვაბაჲა".

19 ნ. ტვაილა, ჩიმიელიშის იტორიოპანი, 1967, ტვ. 68.
20 ვ. ნიშაძე, ტანიოქიანი ვეფხისფეაოსნის, ვეფხისფეაოსნის ურთა მუფედეი, ბეშის-აჩილი, 1953, ტვ. 72.

"კობა" მიხსენიებულია "ეფთხისფერისადაც"-ს და იქ მამაკაც-
 ცის ჩვეულებრივად ტანსაცმელის ატარების შესახებ. რეალურად უნდა
 უნდა იქნებოდეს მკურნალი, ავადმყოფი, მისი მანქანისგან გასვლა,
 რომ მას საჭირო იქნებოდა ღიათადად "აქვას და კანა ჩაიკეთა, მკურნი
 ზღვრისა შერდისა" /121/ მანამდე კი აღნიშნულია, რომ "ავად-
 მყოფი ჯერ მარტო სანთლის, უკან კი მარტო პურანდვი"-ს /129/. აქ-
 დან განმარტებულია, კობას პირდაპირ პურანდვი, ე.ი. საყვარელი
 იმედიდან.

ამავე მხარეებში კობა მამაკაცის სხვა სამოსთან უნდა
 მიხსენიებული. ზაფხულში ავადმყოფს "უძველესი მრავალი კობა, ყაბა-
 ჩა, ჩიკობი".

მრავალი ფერი, სურნელი, ჭურჭა პურანდვი, მინიკობი"-ს /1255 2-3/

ჩინური ქაღალდი კოსტუმბის იკვლევარი ნ. ჩინური ქაღალდი აღნიშ-
 ნავს, ამ პერიოდში ჩინი სხვადასხვა ფერის კობა უნდა იქნებოდა. უნდა
 ტანის-ფერთან მსგავსებები ანიჭებოდა, ადამიანური ხელითა და გა-
 მოკვდილი ბეჭათთან, უმისაქვე გაგანიერებული. კობები მკურნი
 ჩინი მანქანისგან შეიქმნა მისი მანქანის სხვადასხვა, ან მკურნი
 სახელები აქვს ნიშანდობი და სხვა. ამ კობებს საყვარელი ძველ-
 ლი ყაბაჩი, უმისა, საყვარელი უმისა მკურნი უნდა იქნებოდეს მ-
 ლი და სამკურნალები აქვს. მკურნი, ხელით მკურნი, მკურნი, მ-
 ლი მკურნი კობა მამაკაცის სამოსის უნდა იქნებოდეს სახე ა.ა. ამ-
 ვა ხანებში /XI საუკუნის პირველი ნახევარი/ აღნიშნულნი გრძელ,
 ტანური, მკურნი მკურნი, ტანური სახელებიდან სამოსისა,
 ხელით მკურნი მკურნი მკურნი, ჩინი მკურნი, ჩინი მკურნი მკურნი
 იქნა მკურნი /ქვემოთ მითხარი მკურნი მკურნი მკურნი მკურნი მკურნი
 ხანებში მკურნი მკურნი მკურნი მკურნი მკურნი²¹.

21 მკურნი მკურნი იხ. ნ. ჩინური ქაღალდი, ქაღალდი კოსტუმი /VI-XII სს /,
 თბ., 1964.

მემკვიდრე სანდობი /XII ს./ნოკლე ბოლოგანთი კაბეზიანი ურ-
თაპ სხვაგვარი სარჩისი უჭარებიათ, მაგ., სამოსი ფანჯრებიან-
ფანჯრისი ჟურსკაბი²².

ეს სამოსი ჩრდილოეთით მდებარეა. შიდას, გრძელსა და
განუწეს, ყელთან მიტვარაპ ამოყრილს, ყელთან ყანისფერი ქსო-
ვისი ვიწრო მოლი აქვს მოკლებული. სახელოები გრძელია და ვიწრო,
ყანისფერივე ქსოვისი ფიჭვიანი. კაბა მარცხენი ბოლომდე ჩახს-
ნილი ყოფილა, ჩაბანი ქობის საოღველო მოლი მარცხენა კაბისაყ
ასრვეს. მარჯვენა კაბა ჩრდილოეთით ნაკვეთიანი უძვედა. ამ სამოსზე
მიუხედავად ჩამოცმული, გაბაფენილი საყვლოანი, საბკუთხედაპო ჩრდილო
ჩაჭრილი გულიანობით, ნელს ყოფა ქვემოთ ჩამოსული, მოკლე გან-
ური სახელოები /ნიპანყამდე/ და გამოღილი საოღველიანი ჟურს
სამკლავები²³.

გარდა ჩვეულებრივი კაბისა, XII საუკუნეში ყოფილა მიუ-
ჩვევარი "ენიანი კაბანი"-ყ. ჩრდილოეთ "ვეფხისტყაოსნის" ნიპანყ
გმირს ჟურსკის აყნა ხაჭაველთან მიმდინარე პარკუნიტურს. "ჩრ-
დაბოლოს მიტვარაყნს მი ენიანი კაბანი"-⁴⁷⁸ აქნიშნავს რა-
ინი. ასრვეა გამოყვანიტური ბრძოლაში ამირანპარკუანიანში მიხ-
სენიებული კაბა. სეფედაყნე პარკუანიანისთვის ამბავში, სეფედაყნე-
სა და მიმან მიპისთვის ჩრდილოეთის აქნიშნავს მიმან მიპისდე აქ-
ნიშნავს, რომ სეფედაყნე "გამოკრეა კაბიან და გამოკრეა ამჩრისა
ჭანს უმელობა"²⁴. ჩრდილოეთ ჩანს, კაბის ჟურსკის მიხაჭარებებელი ყ-
ფილა ყხენისწიბისათვის და საბრძოლველად.

ჩა განსხვავებდა უნდა იყოს ჩვეულებრივისა და ენიანი კაბის

-----
22 Н.Толмачевская, Фрески древней Грузии, 1931, с.11.

23 ნ.ჩოგოკაშვილი, პასახ.მარკოზი, გვ.30-31.

24 ნიპანყ ბრძოლი, ამირანპარკუანიანი, გვ.151.

მორჩილ აზიის გარკვეულადი გეგმების მიხედვით უკლებლად-მინიმუმის კერ-
 ლობზე შემორჩენილი ჩვენთვის საინტერესო პერიოდის ჟურნალები, რი-
 გორიკის: მუშაობა I-ის ჟურნალი, მასხივარში, გორაკი II-ისა
 აგრეთვე, ლაშა-გორაკის მუშაობაში. ჟურნალებზე ჭამისა და სხვა
 მუშაობების, წიგნი გამოცემის, სახელგანთქანი, ვინავე საბაგუ-
 რებოვანი, არშია შემოვიღებელი სამოსი აქვიათ, რამდენიმე საფურცელ-
 საყვარელი კერძები და მკვლევარები და არაა აქვს.

ქართული კოსტუმის მკვლევარს ივ. ციციშვილის ვინავე კუ-
 რა ყურადღებები აქვს დაკავშირებული და მასთან გაიგებებელი.
 მისი მოსაზრებები, აგრეთვე პირდაპირი მიხედვით, სხვადასხვა
 ქვეყანაში კანონი ცანსაკუთრებული ზასონი შეიქმნა. ასეთებია:
 მკურდრების, ჩაღივლი/სორია, ბაღდადი, არაბეთი, სიბერეთი,
 მკურდრზე პირველ და ჩინური განიერი /სპარსეთ/, მკურ-
 დრზე აკრები, ვინავე და გრძელ სახელოვანი /სპარსეთ/, ~~სპარსეთი~~
 სახელოვანი /გაბაშვილი/, ვინავე ან ყურადღებანი /საქართველო/,
 ყველაზე ავიჭრილი /სორია, პარსეთი, ვრადი, სიბერეთ/, მკურ-
 დრა, გურიანობიანი /საქართველო/. აზიის გარდა, არსებობს კანონი
 მათგანი და არაბული ზასონი. ეს კანონი სხვადასხვა ქსოვილისა-
 დან მზადდება - საყრდისი /გაბაშვილი, ბაღდადი, არაბეთი, სპარ-
 სეთ/, ყურადღებანი /საქართველო/, სტავროსი /სპარსეთი, სა-
 საქართველო/25.

სრულიად განსხვავდება მუშაობა აღწერილი კანონისა და ლაშა-
 გორაკის ლაშა-გორაკი მკვლევარის ჟურნალზე. მისი აღწერა ჩვენს მუ-
 შაობაზე კვეთს მუშაობაში²⁶ და მასზე აღარ შეიქმნებები. ივ.
 ჯავახიშვილი ამ სახელს საინტერესო "ყაბაღად მიიღივებს და ამასვე აღ-
 დას "გარდაცვლილი სტავროსის კარისას" დასაწყისს ვერაფრად: "მას

25 ივ. ციციშვილი, ქართული ჩაღივლის ჩაღივლის ილუსტრაციები, ტ. 1., 1932.
 26 ამასვე საინტერესო აქვიათ ვინავე და ივ. ციციშვილი მხარგრძობის
 არსების /საქართველო/ უკლებლად აქვიათ საინტერესო ზასონზე მი-
 თავესავე რეღივებზე.

წინააღმდეგობის საფუძვალზე მდგომარეობის შეცვლის მიზნით, მათგან ერთი, რაზეც მონაპირე მუხუხუხის ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი წილია, სახელ-
მწიქნის, ცვათავიანი მიყვანისთვის არა და პრეცედენტად, თავს
და სახელისა კაცობის ყველაზე, და მართლად ამერიკისა, მჭიდრო
მიჯნობისა უფრო დაარსება²⁷.

მასალის უზრუნველყოფის გამო დასაშვებად მიტანილია აკად.
ნ.ჯავახიშვილის მიერ გამოქვეყნებული მისაზრება.

მამაკაცის სამოსის კრებუ ვრთი უღებენთა "კუბანა".

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ თავსაპროვინციის ის სახეობი,
რომელსაც მამაკაცები ხმარობდნენ. წყაროებში მათგან აღნიშნუ-
ლია "ურეი" და "რიკე". "ვეფხისტყაოსნის" მთავარ გმირს თავს
ცვათის უფრო ჰხარავს.

"ვეფხისტყაოსნის უფროვე იყო სარქველი თავისა"-/85/
ამბობს ავტორი.

ასევე უფროდ ახარავთ მაცხარების ფრესკადე ურისმა-
ვებს. მათ უფროდ თავისებური ფორმისაა. უფროსებური მა-
ლარი უფროს ცა გარემომოვლადებელია აწველი კადებობი, რომელიც
ბუნებრივად იყო გარემომოვლადებელი²⁸.

რაც შეეხება "რიკე"-ს, იგი სურბან-საბასეული განმარ-
ტობი, "ესე არს თავ-სახეველი ინიოთა, არაბთა და სპარსთა, უფ-
როს ნილი. საპროვინცია²⁹.

მივთავსებ სანდოებს ჩანს ის ფაქტი, რომ აღნიშნული უფრო-
ბები საბოლოოდ მათივე გამოცდის სიყვარული ყოფილა.

27 გარკვევა ხელმწიფის კარისა, უფ. მაცხარების გამო კვლ., თბ.,
192, 25. 116. ნ.ჯავახიშვილი, 18, გვ. 142-143.
ნ.ჯავახიშვილისა, დასახ. გამოც. 34, 2; 515, 1; 1558, 1.

28 Т. Вироладзе, Фресковая роспись художника Микаэла
Магლაкели в Мацхвариши, 16, № 4, 1955, გვ. 176.

29 სურბან-საბა მრბელიანი, ქ. იმერეთი, რაჭ. ურისმავლი
რეპროდუქცია, თბ., 1884.

ჯერ კიდევ აგრეთვე აღწერს საქარბეჭდოში, როგორც ეს შეთანხმების
წამებში "ჩანს, "შეასრულებულია და უამრავი". გამოჩნდა
ხალხში შეუფერებელი საქარბეჭდო იყო სიჭინველი "თქარდა უნებ
შეუწყალებანისთვის" /20,8/ ასევე უპატიოსნო იყო დაწებებული სი-
არული XI-XII საუკუნეებშიც. ავტორივსა და რესტავაციის მონაწილე
დაბრუნების სანადგროს მთავარი პირობას ის წარმოადგენდა, რომ
წაიწმინდა "უწყა იყოს უარესი, და-შეიშველი სამი გრესი ურ-
გეს" - /69/ ასევე გამოხატულია უწყაობა და სიჭინვე-
ლზე იმავე წარწერებში მეთქვამს. გარკვეული გონივრული მონაცემი
გამარტებული "მეფე მიწის დაწმინდული. არ იყო და რას იქმნა?"
/355,3/.

მეფის ასეთი საქარბეჭდო ავტორს მისი ავტორებისა და
დაბრუნებისაგან დაიწვევდა მიაჩნია.

აღიკითხოს წყაროებში არსად არ გვხვდება უნდა იმის
შესახებ, რომ ასევე მიუხეობელი იყო ქალის დაწმინდული სიარული,
მადრამი ის ფაქტი, რომ აგრეთვე უწყაობაში /შეთანხმების წამება - /
და მათი გრესადილია საქარბეჭდოს უნებგარტული ყოფილი მიწი-
ჩინელი უნებები იმის შესახებ, რომ დასტავის მიხედა ქალისა-
ვის დიდ შეუწყალებად იხეობა, და მანქანის, როგორც ქალის
სიჭინველი-წამების სიჭინველი, აღმოსაველთ საქარბეჭდოს ძველ სიარ-
ბული სიწმინდულია განსაკუთრებული მიწმინდულობას მიწმინდენ,
მიუხეობს იმავე, რომ იგივე ქალბივე უწყაობა^X.

სამოგარეობის სხვადასხვა სიარბული ფენის განსაკუთრ-
ბული ა/სამეფო სამონღო სამოგარეობის სხვა ფენების განსაკუთრ-

X დასტავის მიხედვით იხ. უ. ბეჭდარიანი, გ. ქალბაძე, ქარბეჭდი ხალხ-
ური განსაკუთრებული, თბ., 1988, გვ. 6, იმავე ავტორის ქალის სამ-
ღელი აღმოსაველთ საქარბეჭდოს მიხედვით, თბ., 1973, გვ. 68.

საგან ტანსაცმელს. XI-XII საუკუნეებში სიგელ-გუჯრებსა
 და ლიტერატურულ ძეგლებში მას "მეფის მისამოსელი" უწოდებდნენ.
 სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ უარყოფითი სამეფო სამი-
 სის აღმნიშვნელი ტიტულები ბერძნულ და ლათინურ ენებშიდანაა
 ბრძოლვითი.

ბიზანტიური სამხედრო და "სამართალი" სამისელი და თავ-
 საბურთო საუარყოფითი IX-X საუკუნეებში შემოვიდა, რომელიც
 უარყოფითი, ღმერთებისა და სხვათა მიმართ დასაწყისად ბიზან-
 ტის სახელმწიფოს "სამართალი" იყენებდა ხოლო შემოსილი ან მისი-
 ტის სახელით, ან ქრისტიანობით, ან პატრიარქობით, ან კრისტიანობა-
 ბით, ან არაფერი უნდა იყოს, ყველაფერი, რომელიც ბიზანტიის მეფე
 საუარყოფითი მისამოსელი, ან მისი სამართლის მეფისა ან და
 "სამართალი" მისივე და იგი დასაწყისად ანაბრად "სამართალი"
 სამისელი და სამართლის უბრალოდ ხომღობა³⁰.

სამეფო მისამოსელის შემდგომი ბიზანტიის მისამოსელი ცნობის მისამოს-
 ელის დასაწყისის ურთი მისამოსელი მისამოსელი.

"მისამოსელი, მისამოსელი
 მისამოსელი ტანსაცმელი,
 მისამოსელი სპეციალური, ბიზანტი-ბიზანტი,
 მისამოსელი მისამოსელი.
 მისამოსელი-და მისამოსელი მისამოსელი, მისამოსელი
 მისამოსელი ურთი მისამოსელი მისამოსელი" .../38,1-4/.

როგორც მოგონილი ნაწარმიდან ჩანს, სამეფო სამისის
 მისამოსელი "მისამოსელი"-სა და "მისამოსელი"-საგან. მისამოსელი მის-
 მისამოსელი მისამოსელი მისამოსელი მისამოსელი მისამოსელი, იქ სა-
 ---
 30 ი.ე. მისამოსელი, მისამოსელი, მისამოსელი, მისამოსელი.

բայ բըմեօրն ժամեղծածնա սաքմարն բարեմա "աչոսուա եղուա
բասնա սպարաա աչոսա ժո աչոսն բոնիօրն, սաեղուա ոքոն քն-
ըմեղու... բա բաբաա աչոսա Մեղեղոսա ղոռնըղու յնաաաա յա-
օրոսանա...բա Մեղեղոսա եղուա ղոռնա մաեղու, Մեղուսա յոռնոռն
ժըղաաա ղոմեղուա բա օրոսա սեղուա"31.

ոստոռնոսն ոչ.յոյոյձըղու յոռնոռն "եղմոնոնսա" բա
"մանօրոն" ժըղաաաա մոնոնըս³² մառնա յոռնոռն սամեղու
ոննոնոնսա յոռն Մառնաաաա յոռն օրոսաաաա. քնաբոս, ոսո
սամեղու յոռնոնոն ոստոռնոյ մեղու յոռնոն ոչո, մեղու օրոսա-
մոնոն յո առն, առնաա սամեղու ոնոնոնոն, ժըղաաաա մեղույոռնըս.
ըս քնաաա ղոնն աեղուոնոնոն, բարեմա բըմեօրն աաաա ղոռն-
ոնն բաբաա, եղու ժըղաա եմոնոն; եոռն մեղմեղ սամեղու մանօր-
յոռնոռն- մոնոն, աչո մոնոնըսա մառնոն աաաաա ժըմեղոն
ժըղաաա: ղոռնոն III-ժ մեղու ղոն աաա, առնաաաաա յոռնա
յոռնոնոն բա յոննոնոն, բոնոնըա ոնոնոն բա սմոնոն, յո
նոնոն բա սնաննոն բա սնաննոն. բա բոննա մառնոն
մոննա մեղու բա բոննոն, ղըմեղու բա ժըմոնոն յոռնոնոնոն
աչոնոնոն ոչոնոնոն ոննոն, բա ժըմոն, բա բաբաա ղոռն-
ոնն ոչոնոն աչոսա մոննա, ոչոնոն ոնն ոաաոն, առնոն ոաոն-
ոն, մոնոն բա սմառնոն ոնոն"33.

սամեղու սամոնոնն յոն-յոն յըմեղու, ոստոռն ժըմոնոն-
նոննոնոն ոննոն, "աչոնոն" յոնոն. "աչոնոն- յոնոն
նոնոնոնոն աչոնոն ղոնոնոնոն սամոնոնոն յըմեղու մոնոնոն-
նոնոն ոննոնոն աչոնոն"34, աչոնոննոն սըղան-սաաա բա ոչոն

31 յոռնոն քնոնոն, բասն.գամոյ.թ.1, ժ.35.

32 ոչ.յոյոյձըղու, բասն.մառնոն, ժ.80.

33 յոռնոն քնոնոն, բասն.գամոյ.թ.1, ժ.21-7.

34 սըղան-սաա, սոնոնն ոնն.

კრძალუბრად 1-ს მაცხებარითის ეკლესიის კვერთხის ზრუნვაზე, გიორგი 11-ს აფხეზი, მათზე საუბარი უკვე გვექონდა, აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ სახის სამისი მხირობე მუდამ კუთვნი-
 ლებად ვერ ჩაითვლება, რადგან ასეთად განსაყმველი ამ უკრ-
 თის ღრესკვებზე ხშირად აკრძალ რიბებულბსაყ /ერისმავები
 მაცხებარითის ეკლესიის კვერთხის მხაფერობაში/. საჭიჭებზელია,
 რომ ეს იყო უჭრო ყრველელი ჩასაყმველი საყბენისი, სა-
 ნაირობ, საბრძოლველად უჭრო გამოსაყმებელი და უკაქტკველი.

XI-XII საუკუნებში გამოყმებული კანის ურთ-ურთ ნიშნ-
 შად ისტორიკოს ნ.ჩოჭვაშვილს 1174 წლის ნიშნებზე გამოსახე-
 ლი გიორგი 11-ის სამისი მიაჩნია. მუჭე ჟებირთბიბი მჭირობია
 გამოსახელი, ცალი ხელით /მარცხენათი/ დაქრმობილი, მუჭებზე
 კი შავაყმენი უბის. სამისი ნელია დაქრმობული, სწორი ხა-
 ბებობი პასურილი გულისკირი ჟე მუბათნი აქეს. ამ ხაზბის კვე-
 თთ მიღებულ კვატრატებში ნჭიჭილები აღბათ ძვირჭას ქვებს აღ-
 ნიშნავს, მანაკი და სამხრებბი ირი ნახვეარნიული ხაბიბი და
 ნჭიჭილების მჭიჭიჭათა მიაბაბელი. სამისის სახელიებბი ვიჭროა
 და გრძელი. სამისის სიბიკლისა და იბის გამი, რომ ნელი მამ-
 ბარია და გრძელი და ვიჭრო სახელიებბი აქეს, ბისნად ვერ მი-
 ვიჩნებ და ეს უნდა იყოს ურთ-ურთ სახე XI-XIII საუკუნებბის
 საჭიჭებელი გამიყმებელი კანისა³⁷.

აქვეა განსახილველი მუბიჭის სამისის შვიგენილობა.
 ჟუკი ბენობი პასახელიებზე ღრესკვების მიხვეტობი ვიმსხველებთ, მა-
 მარსაყ ისეთად ჟარსაყმელი აკრძალ, რიგორიყ მის ნაბას. საბიჭო
 სამისელი მამაკაკისა აყვირთი ნიჭარსიბი არ განსხვეტებდა ქალის
 საჭიჭო სამისისაყმენი. რაყ მივხებდა უმუბირობი საბიჭო სამისის,

37 ნ.ჩოჭვაშვილი, პასახ. ნაჭიბი, გვ. 81.

მის შივსაბებ ცნობებინს უქონლობის გამო ან პერიოდში, ვერ უბნ-
კუდობა; საპატრონო უნდა გამოცდნობ გვერდის თავსაპირადი.

აგრეთვედალურ საქარებელში უაღის თავსაპირადი "კუბას-
ტი" უფილია, რეგორე ამას "მეშინი. კის წამებდა"-ში უაღასტურებდა:
"კუბასტიდა თავსა ბინისა ბიხებდა"; სურცან-საბა მას ღუჩაქარ
განბარებას . მკუდვარ წ. ჩოთიკაშვილის ეს პარტენილი აქვს კუ-
ბასტის რამდენიმე საბე და მათი ხმარებინს სხვადასხვა წესი
/მუბღებ ჩაშინებელი, გვერდებ განსაკუთრი, ნიკაპის უვეშ საფებუ-
რის მისგანაპ ამოფენილი ბოლოებინა/.

XI-XII საუკუნეებში გვერდის თავსაპირადის საბეღნი-
გება წყაროებში არ მკითხრებენილა, მაგრამ მეტად საინტერესოა
იგივე საბარის ფრესკების მიხედვით მისი ფარგლის ფორმები . მა-
მარს ბეშობ განხილურ ფრესკებზე გვიჩვენებს უვეშ ხებელი უსოფ-
ლის ღუჩაქარის ტიპის თავსაპირადი კბურებას . უარძინს ფრესკაზე
ამ თავსაპირადის ბოლოები გვიჩვენებს უვეშობან ხებებზე უშ-
ვება . მკუდვარმა აზრით, ეს იმპერე სიანინებებას, რომ სამარნი აქ
გახეცვებამგვა გამოსაბული, რამე თავსაპირადის რახურტის წესი
მიუხებებას /ბოლოები რამეებელია/, ხოლო პანარებ ფრესკებზე მან-
ბილი ნიკაპიკუდია ამოხებელი, რაც ცხადაპ მიუხებებას მის გახე-
ვებაზე .

სამარ მეფის პერიოდში არსებული წესი უაღის შივირ თავ-
საპირადის ფარგლისა ბოლო პრემგვა შეშორებელი კახეხსა და უარ-
ფიში; მინიშნებელია რეგულია თავსაპირადი უაღის ღუჩაქარის ყველის
ახებება-პარება, რაც გარკვეული შინაარსის ატარებდა . ამით განსა-
ხებებენი გაუხეხარსა და გახეხილის უაღს⁷⁸.

ბოგებათა განსაკუთრის ისტორიისათვის ძალიან მინიშნებელი-

78 ნ. გუაბია, წასახ. ნაშრომი, გვ. 31.

ვანია სავაჭრო ტანსაცმელი, ანუ რიგორც მას შიშა რუსთაველი უწოდებდნენ - "ვაჭრული". ბურჟუაზიამ განსჯისთვის ავტორიტეტული კონსტანტინე ბრეხვეტიშვილის მიხედვით ვაჭრის ტანსაცმელს იტყობენ.

"ავტორიტეტული ტანსაცმელი, ჩაიცვება, დაჯდება სპეციალური..."

იგი ყველა ვაჭრობის მუშაკებს და მათსა მატარებელს აძინებს" /10622-4/

ვაჭრის ტანსაცმელს "ჯუბა" უწოდებდნენ, "ჯუბა" ანაბე მხარე-
ლებს მიეკუთვნება, ქალის სამოსის განსაკუთრებული მხარის მსგავსება-
განსხვავებაზე მსჯელობისათვის სათანადო ცნობები არ მოგვეცა-
ვება. სავაჭრო ჯუბის ნაწილსა და ადამიანს დაკავშირებდა XII
საუკუნის ასტროლოგიული ტრაქტატში გამოხატული ტემა. მას მათგან-
დურის ტანსაცმელი აცხადებს. ივ.ჯავახიშვილის მოსაზრებით, ეს ვაჭ-
რული ტანსაცმელი თანამედროვე ჯუბა უნდა იყოს. ვაჭარსაც შეეძლო სხვა
ტანსაცმელის ჩაცმა, მაგრამ მას სპეციალური ჩამოსხმა ჰქონდა. მას
აცხადებდა მარჯვლი, სარტყელი აქვს და ჯიბეები უჩანს. არც ერთ სხვა
ტანსაცმელს ჯიბე არ აქვს. მარჯვლი გრძელია. ვაჭრის ქუდი სიმ-
ბოლურად გამოხატულია არის, ამიტომ ჩანადირი ქუდი უნდა სინამ-
დვილად ვაჭარს, ამის გამოჩვენების საშუალება არა გვაქვს. ჩამ-
ოსხმა შეესაბამება რეალურად უფროსტყველი დასაბუთებული ჯუ-
ბა ივ.ჯავახიშვილის მიერ განხილულ ასტროლოგიულ ტრაქტატში გამო-
ხატულ ვაჭრის სამოსს ამაზე მსჯელობა მასალაზე უნდა იყოს გამო-
ძენილი.

სამოცხადების სავაჭროების სამოსიდან გამოყოფილი ერთ-
ლა მონათა სამოსი. "უფროსტყველი" გვხვდება ასეთი გამოხატვა
"მონათა მონათა მონათა" /1217/. კონკრეტულად რა სახის უნდა იყ-
ვიყოფიერებს ეს სამოსი გასაუბრებელია.

ვება. "მა უწყობე სამთა გუარმა იმერის", აღნიშნავს ჩინამთ-
ლებრი "ყანა უფრებინს სისაგან და მივეუ ლაგარა სჭაჭრისა და
მეღის ფყაფე შიგან ამოკურებულ⁴².

ფყაროში მოხსენიებული ლაგარა იმდენად უფროსად ფა-
ფულა, რომ ყანის საფასურადჲ უნ გამოუყვებინა მიკრწმირველს.
ლაგარა, ივ.ჯ.ვახიშვილის მოსაძრებინა, წამოსახსნაჲს წარმოაპ-
ტეშა⁴³. ეს უნდა იყოს მისგან სხვაგვარად საურობი წარსასი-
ხანისა, რომელიც კრწველზე მუშაობდაში გარეგან სჭაჭრის, ხა-
ლო შიგნიდან ფყაფე ჩანს ამოკურებაული. მუჲაჲ (სიღრმევესო უა-
ჩაღველის გავლენა მუშობდა აღმოსავლეთ საუარველს ძიის უმეგ-
ჩაფუღე ფოფაში მუშობრკენილი მასაღებინა. ლუშეში XIX საუკუნის
ძოლოსა და XX საუკუნის პირველ ნახევარში ქალის მიჯრ სახმარ
ფყაფის სამოსელი, რომელიც ადგილობრივად ჟემინა, "ფყაფე-კაბა-
პაჲ" ხმობილი, ხმარაჲ სახელითა ფორმის გამო "საფულე-ჩაქველ-
პაჲ" მოხსენიებული, სახელითა ფორმის სამოსელის მოხმარების
ფორმად უმანბნება. ნუჲილი და გაუხსნელი სახელითაჲ მუშაღნილი
სამოსელი წამოსახსნაჲს, ლუშრ ფყაფე-კაბისა ლუ საუარველს ც.ჩ-
ში არსებული კაბა-ქაბინის სახელითაჲ უნ ტანსაყმლის ისეთ ჯე-
მენითა, რომელსად გარეამაღალი ადგილი უჭირავს წამოსახსნაჲს და
ჩასაყმელს შიჩის, ჩაგან ასეთ ნახევარად ცრუსახელითაჲს ლუშეში
ხელითაჲს გარეის მუშაღებლობად აჩის. მკველვარ ე.მუშარაშვილის
მოსაძრებინა, სწორედ ასეთ ტიპის სამოსელს უნდა მივაკუთვნოთ
საუარველოში ძველად არსებული წამოსახსნაჲს "ლაგარა"⁴⁴.

42 ქარბული ისტორიული საბუღების კრწესი, თბ., 1984, გვ.42,-12.
43 ივ.ჯ.ვახიშვილი, პასახ.ნაშრომი, გვ.118.

44 ე.მუშარაშვილი, ფყაფის სამოსელი, თბ., 1976, გვ.44-

ფლავ-იაბა სურათ "ევფონისფეთხნის" მხატვარ გიორგი ფარულს.
პირველად იგი აღმადგინებდა და ჩონჩხგვარ მიუღებ ევფონის ფლავის სა-
მიწი იხილეს.

ფლავის ძესაკურ მასადაპ ნაპირის ფლავის გამოყვანების
შემთხვევებში საქარბუღოს სხვადასხვა კვატვინისთვისაჟ არაა
კუბი. მიხიარბინის ზვარსაბრისი ნაპირის ფლავი ურბ-ურბი ძველი
მასადაბაგანი, რიბლინ გავრკვევინის აჟიკვებრბანსა და ჭარბი-
ცხვლობას, ძველი რიონის მასადაბა სიბიკრესადან ურბაპ, შვსაძლვა
აპაბიანის რელიგიურბა აბრკინებამაჟ შვეწვი ხელი, კურბიპ კი
ცხიკველის შავიური ძალინ რბმენამ 45.

წამისასხხამევი - განხილვილი პერიოდის წყაროებში გვხვებ-
ბა საბრისის ისეჟი სახევიბი, რიბკვიბიჟი კრვერქლოურ ჩასაჟმვილბა ჩი-
ცხვიბი არ შვიბიან და უჭარ კრწკველი შვემბეჟვბიბი გამოიყვინებინ-
ან. ასეჟ საბრისბა ჩიციხვის მიკვევენებბიან წყაროებში მიხსენებებ-
ლი საწვიბარი, ჭარბი, მასაპი, მილი, რიპკვიბი, რვენი აბრბი,
მაჟი პარბიშვილებისპა მიხეკვთჟ სინიმიმბაპაჟ კი ჩანს, ლეჟია
არაა გამოჩინებელი მბა შირის გუჟალურ გამოსსკვებმბაჟ არსებბიჟაჟ.

გიორგი მხამბიკვილის ზბიკვიბბანი მიხსენებელი "საწვი-
ბარი" წამბრის ბნიშვიკვიბიჟი უ(პა იხმბარბიკვიბს. "ლარბი" აბრბან-
პარკუბანიანის ურბ-ურბი პრსარბსეს აჟიბა, ლეჟია აჟ აჟაა საუბარბი
ბის უბელიკი საწვიბარბი განიკვევინის შვსახებ. "ლარბი"-ლიბას
გამბმარბვიელი აჟვის რიკვიბი "საწვიბარბი წამბი"46.

უნბა სკინიშინის, რიბ სვანურ კნბიკვიბიჟი სიწამბკვიბინი
"ლარბი" წამბრის ბნიშვიკვიბინის მბჭარბვიელია. ცხარბა, იგი საუბარბი-

45 იბ.ძველი უარბული აბიკვიბიკვიბილი რიკვიბიკვიბის ძველები, ი.აბრ-
ლიბის რვბაჟიკვიბი, ჟ.11, ჟვ. 574.

46 სვიბან-სამბა ირბვილიანი, სიკვიბის კრბა.

უბის შვიდმეცხრეაში საბჭოთაების ჩოღისაჲ (ქუასრუღებრა).

ბეაროუბში უშუალოჲ "ნაბაჲი"-ჲსა ბოხსენიღებელი, ჩომლის სინთიბაჲსაჲ ეუზხისცჳათსანში მობსენიღებელია "მორი". ჟაჭბანი-საჲსან ნესტანთან ჳაჭქაენიღბა გრძენუღბა: "ბორი რაჲე ბანოხსბა ბჲჲა ჳანსა...

ციხისა კარნი რახმეუღნი შიღუნა ბარჲ ჲთა
ლოანი

შენიჲა ბანგი პირ-შაჲთ, ჟია-გრძელი ჳაჲ-ნაბ-
ლოანი"/1278/

ჯუბსაჲმეღი- XI-XII საუკუნეუბის საქარჲეღეღი ჟუბსაჲ-
ბლის აღსანიშნავაჲ შვიდმეღი ჳერმინეღი ბოღეჲსუჲბა: ხაბღი-
საჲმღის ბოგაჲი სახეღრჲჲჲა, ქაღამანი, ბბჲ, ჩაღღა.

ჯუბშიშეღლა აჲაბოანბჲ "უჲამუჲს" იტჲოჲენღ. გიოჲი ბთა-
ბშიღეღის ბიჲრ ათონის ჲაქრამი ბამოჲენიღი ობორ ბაღეღთაჲან ურ-
ჲრჲს "სღღასა ბას შინა აღღღა ეჲღ ჟუბსა, რამიჲე უჲანღეღი
იტო"47.

ჯუბსაჲბლის ურ-ჲრჲს საღე "ქაღამანი" XI საუკუნის ს-
ტეღი ბოხსენიღებელი. ნიკოჲნშიღეღი ბას ეანის საჲსურში ჳა, აბ-
ჲიღის სბჲა ნიჲთა შორის იოიხსენიღბს. ქაღამანი, ჩოღორჲ სუღიჲი
ბამეღის ბესამოხღეღი, გიოჲი ნიკრჲსაჲ აქეს ბოხსენიღებელი ჳეღის
ბბჲუღებამი. სუღბან-საბას მიხეღეღი, "ქაღამანი" ბობანღეღი ჟუბ-
საჲმეღი-ა"48.

ბეაროუბიჲანეჲ ეღებუღობჲ, ჩომ საქაღამნეჲ მასაღას "ქაღა-
მანი შორი" ურჲჲა, ეს იტო საქაღამნეჲ გრძეღაჲ აჲჩიღი ჳეჲთ, ჩომ-
ღისგანჲჲ ქაღამანს კრჲაჲენღ.

47 ძველი ქარჲეღი აგიოგრაფიული ძუღეღი, რასახ.გამოჲ.,ტ.11,
ბჲ.83.

48 სუღბან-საბა ორბეღიანი, სიჲეღის კრჲა.

ბოტუ-ჩევემა, მაღალყვლიანი ფუნსაყმედილ ზოლო ჩაფუნა რა-
 ბაღყვლიანი. ბოტუ უნდა იყოს ვარძიის ჭრესკამე განიხაფუნო
 გოორგი III-ის ფუნსაყმედი, იგი უჭესლოა, მაღალყვლიანი რა
 ბილედი ფუნისა. ჩაყ მულებმა ჩაფიას იგი მუწკურღი უნდაყ ყო-
 ცხადი სიფყვამა, რამარს, უყველო ფუნსაყმედეს ნიშნავს⁴⁹. ეს
 ჭურნინი სუნაწკ ვენიგრაფიულ ყოფაში რქესაყ ბუნფებმა. "ჩაფ-
 რარ" სუნაწკში ფუნსაყმედის აღმინიშენვი ბოგაპ სახვეს ნარშიაპ...
 ბეშს.

ბოგაპ ნარშიორბუნას XI-XII საუკუნეღოში ბავყეღეღებელი
 ფუნსაყმედის მუნსახებ ბოქმინის ამ პერიოპის ეკლესია-ბინასჭრებინს
 ეკლესიამე მემორჩენილი ჭრესკამი. მამე განიხახაურ ფუნსაყმედეს
 ბორიბაგი ნაშილო უჭესლოა, მაღალყვლიანი, ყველის მრივე მხარეს
 სარტოთი /ნაკურის აღმინიშენვი/ ხაშიბ, რომელსაყ კრეს ბემიბ
 მიხრილო, ფუნიღი ამ რკადისუბური ბაბი ამ ჩამბუნინივე ნაკური
 უარბემა. ფუნსაყმედის მუამაბუნვი ღრემენჭებინს მუნსახებ სა-
 ინჭურესო ცნობა ჭუნაწკრს მიუნაბემა, ჩოყა აღწერს ეპისკოპოსო-
 სბამ ვახვანტ ბორბასადის მუნაყმეფაჭის ამბავს, ეპისკოპოსმა,
 რომელმაც უსაფუძველო რამარა რკედის მუყვეა რა მის ნინაში
 მუბღმეფილი: "მუნაწკ მან ფურიბი რა მინამუნკობა პირსა
 მუფესასა ფანბაყომა რა მუმუსრა კბილი მიხარ⁵⁰.

მუნსადოა ასევე ფუნსაყმედის რა არა ფუნის უჭესღემა რა-
 ნარაყო ვეფინსფყაოსსანში, ჩოყა წრიბონი აღმინიშენავს:

"ნავი ნინა მინეღემა, არა კოყი, იყო ბე რვა
 ფიციბაპ ბემა მუვეჯახბე, მბე რაბწყეს ამოპ ცურივა,
 უჭესომა ექვარ რა რავუქოცე, რაბმარეს რიბაურ ვაI"/614ჯ

49 ივ.ჯავახიშვილი, რასახ.ნაშრომი, გვ.85.
 50 ქარბიოს ცხიჭრება, რასახ.ნაშრ.; ტ.1, გვ.196.

ტამბყუნებური წყაროები და ლიტერატურა

1. უ.ბუბარაძე, ქალის სამოსელი აქმოსაცემი საქარტველოს მანუალები, თბ., 1977.
2. უ.ბუბარაძე, ქალის ქვეშედა სამოსელი საქარტველოს მანუალები, სსმმ XXXII - თბ., 1976.
3. უ.ბუბარაძე, ცვათის სამოსელი, ძმ. 136, 1974.
4. უ.ბუბარაძე, ძ.კაღაბაძე, ქარტული ხალხური ტანსაცმელი საქარტველოს მანუალები, თბ., 1973.
5. ნ.ტყაშუა, ჩაცმულობის ისტორიიდან, თბ., 1967.
6. ვუჭბისცვათსანი, აღ.ბარამიძის, კ.კეკელიძის, ა.შანიძის რედაქციით, თბ., 1957.
7. მუსე ხონელი, ამირანბარჯუხანიანი, ქარტული პრობა, ტ.2, თბ., 1982.
8. ვ.ნაბაძე, ტანსაცმელი ვუჭბისცვათსნის, ვუჭბისცვათსნის ფრთხი ნეცველები, ბუენოს - აირესი, 1953.
9. ტარტუა ხელმეცვის კარის, უ.ტყაშუაძის ტამბყ. თბ., 1920.
10. ქარტის ცხოვრება, ტექსტი რატენილი ცველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით, ს.ცვათსნიძის მიერ, ტ.1, თბ., 1955.
11. ქარტის ცხოვრება, რასახ.ტამბყუბი, ტ.11, თბ., 1959.
12. ქარტული ისტორიული საბუღების კორპუსი, თბ., 1984.
13. ნ.ჩოჭიკაძე, ქარტული კოსტუმი /VI-XIV სს./ თბ., 1964.
14. ი.ც.ციციშვილი, ქარტული ჩაცმულობის ისტორიიდან, თბ., 1932.
15. ძველი ქარტული აგიტრატული ლიტერატურის ძეგლები, ტ.11, ირ.ამბუაძის რედაქციით, თბ., 1967.
16. ს.ჭანჭერიშვილი, ფრთხი და კულტურა V-X საუკუნეების საქარტველოში /ისტორიული-ეტიმოლოგიური კვების მცდელობა/, თბ., 1984.

17. ივ. ჯავახიშვილი, მასალები ქართული ენის მათემატიკური კვლევის ისტორიისათვის, ტაკვ. III-IV მბ., 1962.
18. სურხან-საბა ირბულიანი, სიგუჯის კონა, .გვ., 1949.
19. ირ. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ექვსკონი, მბ., 1973.
20. Алибегашвили Г. Четыре портрета царицы Тамары, Тб., 1954.
21. Вироаღაღაძე Т., Фресковая роспись художника Микаэла Маღლაღაღაღა в Маღღაღაღაღა, 6, 44, 1955.
22. Толмачевская Н., Фрески древней Грузии, 1931.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

- 1. ნ.ბ. კვიციანი-ახალი წლის ბოტანიკური მუზეუმი სვანეთში 3
- 2. მისიონარები და მისიონართა ცბა 18
- 3. ხაღხურონი ირეკაციის მუზეუმი დასავლეთ საქართველოს
მთიანეთში 22
- 4. ნ.ბ. კვიციანი - სამხრეთ-აღმოსავლეთი საქართველო X-XII
საუკუნეების საქართველოში . . . . .
/ქართული მხარეთმცოდნეობის ინსტიტუტი/
სამხრეთ-აღმოსავლეთი საქართველო 66
- 5. სამხრეთ-აღმოსავლეთი საქართველო X-XII საუკუნეების საქართველოში
/მხარეთმცოდნეობის ინსტიტუტი/ 91
- 6. ქართული მხარეთმცოდნეობის ინსტიტუტიდან X-XII საუკუნეების მხ-
რეთმცოდნეობის ინსტიტუტი 109

თარგმანი ინსტიტუტის რედაქტორი ნ.ბ. კვიციანი
თარგმანი მ. კვიციანი

ბელორუსიის რესპუბლიკა 4.02.91. საბჭოთა კავშირი 00X84
პრობლემა ნაბეჭდი ზედხი 8.5 სააღ.-სამხარეთი, ზედხი 6,47
ფორმა 1000 შუკურის 11 103 ფასი 1 მან.40 კაპ,
მთლიანად უნივერსიტეტის გამომცემლობა, მთლიანად,
38028, ი. ქავთავაძის ქუჩა, 14.

საქართველოს ინსტიტუტის გამომცემლობა
სამხარეთმცოდნეობის ინსტიტუტი
სამხარეთმცოდნეობის ინსტიტუტი, მთლიანად, 117.